

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

ALGKLASSILASTE MEEDIATARBIMISE HARJUMUSED: ÕPETAJATE VAATENURK

Bakalaureusetöö (6 EAP)

Kädli Rooste

Juhendaja: Andra Siibak, Phd

Tartu
2011

Sisukord:

Sissejuhatus	3
I Teoreetilised lähtekohad	5
1.1 Lapse kognitiivne areng ja meediatarbimine	5
1.2 Laste meediatarbimine	7
1.3 Meedia mõjud lapsele	8
1.4 Olulised teised laste meediatarbimise vahendajatena	11
1.5 Meediasisu kasutamine koolis	14
1.6 Ülevaade teemat käsitlevatest uuringutest	15
1.7 Uurimisküsimused	16
II Meetod ja valim	18
2.1 Meetod	18
2.2 Valim	20
III Tulemused	22
3.1 Õpetajate nägemus algklassiõpilaste meediatarbimise harjumustest	22
3.2 Ekraanimeedia kasutuspraktikad algklassilaste hulgas	24
3.2.1 Algklassilaste televiisori vaatamise harjumused	25
3.2.2 Peamised internetikasutuse praktikad algklassilaste hulgas	27
3.3 Õpetajate tähelepanekud laste meediatarbimisega seondatud ilmingutest koolikeskkonnas	29
3.3.1 Meediatarbimisega seonduvad positiivsed ilmingud	30
3.3.2 Meediatarbimisega seonduvad negatiivsed ilmingud	31
3.4 Olulised teised algklassiõpilaste meediatarbimise vahendajatena	34
3.4.1 Perekont meediatarbimise suunajana	34
3.4.2 Õpetajad laste meediatarbimise suunajatena	37
3.4.2.1 Meediasisu kasutamine õppetöös	38
3.4.3 Eakaaslased meediatarbimise suunajatena	43
IV Järeldused ja diskussioon	45
4.1 Järeldused	45
4.1.1 Kuidas kirjeldavad õpetajad algklassiõpilaste meediatarbimise harjumusi?	45
4.1.2 Mil määral seostavad õpetajad erinevaid koolikeskkonda jõudvaid ilminguid (keelekasutus, mängud, käitumine) laste meediatarbimisega?	49
4.1.3 Millisena näevad õpetajad enda ja vanemate rolli laste meediaharjumuste kujundamisel?	51
4.2 Diskussioon	55
4.3 Järeldused uurimismetoodika kohta	58
4.4 Edasised uuringud	59
Kokkuvõte	60
Kasutatud kirjandus	66
Lisa 1. Intervjuukava	71
Lisa 2. Transkriptsioon 22.12.2010	73
Lisa 3. Transkriptsioon 10.03.2011	83

Sissejuhatus

Tänapäeva ühiskonnas on erinevad meediumid väga laialt levinud ja lastest on kujunenud nende usinad kasutajad. Sampo panga tellimusel uuringufirma YouGov Zaperi poolt läbiviidud uuringust „Finantsteadlikkus ja rahaline kirjaoskus 5 – 7 ja 8 – 9 aastaste Eesti laste seas“ (2010) selgus, et Eesti lapsed on aktiivsed meediakasutajad, kõik on harjunud vaatama regulaarselt televiisorit ja enamik mängib arvutimänge. Seega võib arvata, et regulaarne meedia tarbimine avaldub ka laste teiste tegemiste juures ja mõjutab neid.

Kuna Eestis on algklassiealiste laste seas küllaltki vähe meediatarbimise ja –mõjude teemalisi uuringuid läbi viidud, ongi käesoleva töö eesmärgiks uurida, millised on algklassiõpetajate nägemuse kohaselt algklassilaste meediatarbimise harjumused. Lisaks, kuidas algklassiõpetajate hinnangul meediatarbimine mõjutab lapsi, kas see avaldub kuidagi laste igapäevaelus ja õppetöös. Uuritakse ka, millisena näevad õpetajad enda, lapsevanemate ja eakaaslaste rolli laste meediatarbimise suunajatena.

Kuigi töö käsitleb laste meediatarbimist, valiti informantideks algklassiõpetajad, sest nemad näevad igapäevaselt, kuidas lapsed sotsiaalselt suhtlevad ja käituvad ning kuivõrd palju on see meediaga seotud. Lisaks tegelevad õpetajad tunduvalt suurema hulga lastega kui lapsevanemad, mistõttu võib ka nende hinnanguid pidada kõnekamaks. Kuna lasteaialiste meediatarbimisega seotud uurimusi on Eestis juba tehtud (nt. Vinter, Siibak, Kruuse 2010 jne), oli algklassilaste meediatarbimise uurimine loogiline samm, millega jätkata.

Muuhulgas võib käesolevat bakalaureusetööd pidada minu 2011. aasta jaanuaris tehtud seminaritöö „Algklassiõpetajate nägemus muutustest põlvkondlikus meediatarbimises“ jätkuks. Seminaritööst nähtus, et algklassilapsed on aktiivsed meediatarbijad, kes eelistavad eelkõige kasutada ekraanimeediat (Rooste 2011). Seminaritöö raames läbi viidud fookusgrupiintervjuust algklassiõpetajatega nähtus muuhulgas, et õpetajate hinnangul kasutavad algklassilapsed arvutit eelkõige mängimiseks ja omavahel suhtlemiseks, kusjuures erinevad sotsiaalvõrgustikud ja portaaliid pole laste jaoks lihtsalt virtuaalsed keskkonnad, kus aega veeta, vaid nendest on laste jaoks saanud oluline sotsiaalne maailm (Rooste 2011). Samuti tõid fookusgrupis osalenud õpetajad välja mitmeid positiivseid ja negatiivseid mõjutusi, mis on nende hinnangul jõudnud koolikeskkonda otseselt meediasisust tingituna (Rooste 2011). Enda kui õpetaja rolli, hindasid seminaritöö jaoks läbi viidud uuringus

osalenud õpetajad aga laste meediaharjumuste kujundamisel üsna tagasihoidlikuks, omistades suurima vastutuse selles osas lapsevanematele (Rooste 2011). Inspireerituna algklassiõpetajate arvamustest ning hoiakutest, soovisin seminaritöö leidudele täiendavat kinnitust leida ka bakalaureusetöös.

Sarnaselt seminariööga, on ka käesolev bakalaureusetöö läbi viidud kvalitatiivseid uurimismeetodeid kasutades. Kvalitatiivne uurimismeetod sai valitud teema lahkamiseks seetõttu, et see võimaldab paindlikkust ja on otseselt suunatud inimeste kogemuste, arusaamade ning tõlgenduste mõistmisele (Laherand 2008). Empiirilise materjali kogumiseks viidi algklassiõpetajatega läbi kaks fookusgrupp-intervjuud, millest esimeses osales neli õpetajat ja teises viis. Fookusgrupi meetod sai valitud, sest võimaldas laiemat ja avatuma diskussiooni teket.

Käesolev bakalaureusetöö jaguneb neljaks põhiosaks. Esimene osa annab teoreetilise ülevaate laste kognitiivsest arengust ja meediatarbimisest, laste meediakasutusest, meedia mõjust lastele ning varasematest uuringutest samal teemal. Töö teine osa kirjeldab uurimuse läbi viimiseks kasutatud metoodikat ja valimit. Kolmandas osas on fookusgrupi kaudu saadud empiirilise materjali põhjal esitatud tulemused: milline on algklassiõpetajate nägemus algklassilaste meediatarbimise harjumustest; millised on ekraanimeedia kasutuspraktikad algklassilaste hulgas; missugused on õpetajate tähelepanekud laste meediatarbimisega seondatud ilmingutest koolikeskkonnas ning kes on olulised teised algklassiõpilaste meediatarbimise vahendajatena. Töö lõpuosas on esitatud uuringu põhijäreldused ning diskussioon uuringutulemuste põhjal.

Heade ja kasulikke nõuannete eest tänan töö juhendajat Andra Siibakut.

I Teoreetilised lähtekohad

Käesolevas peatükis käsitletakse uurimistöö aluseks olevaid teoreetilisi lähtekohti. Antakse ülevaade lapse kognitiivsest arengust ja meediatarbimisest ning laste meediakasutuse harjumustest. Samuti käsitletakse meedia mõjusid lastele ning räägitakse, kes võiksid olla nn olulised teised laste meediakasutuse vahendamises. Lisaks antakse ülevaade varasematest uuringutest, mis on läbi viidud laste meediakasutuse ja –mõjude teemal.

1.1 Lapse kognitiivne areng ja meediatarbimine

Käesolevas peatükis kirjeldatakse laste arengulisi erinevusi erinevatel vanuseetappidel ning rõhk on pandud eelkõige just meediatarbimisega seonduvate arengute kirjeldamisele.

Lähtuvalt arengusühholoogiast on inimese areng jaotatud imikueaks (0-2 aastat), varaseks lapseeks (2-7 aastat), keskmiseks lapseeks (7-12 aastat), teismeeaks (12-19 aastat), täiseaks (19-55 aastat), hiliseks täiseaks (55-70 aastat) ja vanurieaks (70+) (Butterworth & Harris 2002). Kuigi kõik eelpool toodud arenguetapid on olulised, siis arvestades käesoleva töö eesmärki tuleb põhjalikuma vaatluse alla keskmine lapseiga, mida Jean Piaget käsitles on nimetatud konkreetsete operatsioonide eaks, Sigmund Freudi teooriate kohaselt latentne eaks ja Erik Eriksoni järgi õpieaks (Kamdron 2010).

Keskmisele lapseeale peetakse iseloomulikuks seda, et sellesse ikka jõudnud lastes kerkib esile soov koguda fakte. Kooliealistele lastele omast konkreetset mõtlemist kirjeldanud Piaget väitel, omandavad sellesse vanuserühma kuuluvad lapsed peamised loogilised operatsioonid nagu jäävus, järjestamine, klassifitseerimine ja nummerdamine (Butterworth & Harris 2002). Peamine põhjus, mis lubab arvata, et laps on selleks staadiumiks omandanud mõned uued võimed, on see, et laps suudab nüüd tehtud järelduste loogilist paratamatust põhjendada (Butterworth & Harris 2002). Eccles'e (1999) sõnul hakkavad keskmise lapse staadiumisse jõudnud lapsed mõistma, et õppimine ning praktiseerimine aitavad neil tulemuslikkust parandada. Nad mitte ainult ei muutu edukamaks informatsiooni hankimisel, vaid nad oskavad efektiivsemalt uut informatsiooni kasutada ning seostada seda teiste nähtuste ja tegevustega (Eccles 1999). Mõlemad oskused nõuavad seejuures nii võimet enda tegevustest aru saada, kui ka eesmärkide seadmise oskust ehk võimeid, mis arenevad eriti just lapsepõlve

keskpaigas, mil lapsed hakkavad teadlikult planeerima, koordineerima ja analüüsima oma tegevusi ning nende põhjal muutma enda plaane ning strateegiaid (Eccles 1999).

Strasburger & Wilson (2002) on samuti arvamisel, et kuigi lapsed on erinevas vanuses ka väliselt erinevad, siis keskmises lapseea staadiumis lapsed tunneb ära arenenuma kognitiivse käitumise järgi. Vaadates ükskõik millise algkooli õuele võib kergelt eristada esimese klassi lapsi algkooli lõpuklassi omadest- nad on kasvult lühemad ja üldiselt ka kergemas kaalus. Nende pead on väiksemad, nad riietuvad teisiti ning nad kipuvad olema füüsiliselt aktiivsemad. Kuid veelgi suuremad erinevused ilmnevad nende kognitiivses käitumises. Nooremad lapsed omandavad ja tõlgendavad informatsiooni erinevalt võrreldes vanematega (Strasburger & Wilson 2002). Kognitiivne areng viitab sellele, mida laps teab ja arvab ning kuidas erinevad vaimsed protsessid ja tundmused aja jooksul arenevad. Näiteks hakkavad lapsed vanuses 7-8 kasutama arvukaid kriteeriume hindamaks meedia tõesust. Nad on võimelised arvestama programmi žanri, produtseerimise meetodit ja isegi sõnumi allikat (Wilson 2007). Selles vanuses lapsed hindavad tõenäoliselt programmi, filmi või videomängu reaalseks, juhul kui seal on kujutatud tegelasi või olukordi, mis võivad päris maailmas juhtuda (Wilson 2007). Ka J.B. Weaver ja S.L. Sargent (2007) on seisukohal, et 5-8 aastaste laste peal võib selgelt näha meediakompetentsi kasvamist. Selles eas lapsed eelistavad tempokamat, keerulisema struktuuriga meelelahutust.

Autorid on leidnud, et meedia pakub võimalust märkimisväärselt laiendada õppimiskogemusi ja seeläbi avada lapsele erinevaid maailmu. Õpilased saavad avastada seoseid erinevate ideede ja teooriate vahel ning seeläbi kogeda efektiivsemalt seotud õppimisviise (Sutton 2006). Koepl et al. (2001) väidavad, et lapse arengule ja heaolu suurendamisele on seejuures eriti kasulik tehnoloogia rakendamine. On tõestatud, et enamike lapse arengu ja õppimise põhetappidel on tehnoloogia roll õpetajana (korda-ja-harjuta/*drill-and-practice*) efektiivne (Koepl et al. 2001). Suurimat kasutegurit omab tehnoloogia siis, kui seda on rakendatud teadmiste rikastamiseks; vahendina, mis arendab informatsiooni leidmise ja probleemi lahendamise oskusi (Koepl et al. 2001). Lapse arengus võib kindel olla kui arvutit ja selle pakutavaid võimalusi kasutatakse eesmärgipäraselt, samas tuleb meeles pidada, et arvutist endast ei ole õppimisel kasu, vaid tuleb osata kasutada selle võimalusi (Koepl et al. 2001).

1.2 Laste meediatarbimine

Tänapäeva lapsed kasvavad kiirelt muutuvast meediakeskkonnas. Tehnoloogiad arenevad, ühinevad ja muutuvad aina interaktiivsemaks ning nende sisu muutub aina näitlikumaks, reaalsemaks ja kommertslikumaks ning ka meediatarbimise hulk on läbi aegade suurim. Lapsed veedavad kolmandiku kuni poole oma ärkveloleku ajast kasutades mõnda meediumit (Strasburger & Wilson 2002).

Kuigi kasutatavad meediumid jäävad enamuses samaks, siis keskmine ajakulu, mis igale meediumile pühendatakse, kasvab algkoolis märkimisväärselt (Warren 2007). Algklassivanuses kahekordistub ekraanimeediaga veedetud aeg ja enamuse meediale kulutatud ajast pühendavad lapsed televisioonile (Warren 2007). Algkooliealiste laste kognitiivne areng võimaldab neil hakata tegelema korraga rohkem kui ühe meediumiga. Näiteks kuulatakse muusikat või raadiot samaaegselt videomängude mängimisega (Warren 2007). Samuti on leitud, et lapsed kasutavad erinevaid meediasid erinevatel eesmärkidel: põnevuse otsimisel mängitakse arvutimänge või vaadatakse telerit, lõõgastumiseks eelistatakse muusika kuulamist, igavuse peletamiseks vaadatakse televiisorit ja uute teadmiste ammutamiseks loetakse raamatut (Livingstone 2002). Laste aktiivne meediakasutus ilmestab Sonia Livingstone (2002) arvates ilmekalt seda, kuidas meedia muutunud laste elu keskpunktiks.

Eelöeldust lähtuvalt ei pea imestama, miks laste rohke meediakasutus on pälvinud paljude teadlaste tähelepanu. Näiteks ka Eestis, Sampo panga tellimusel uuringufirma YouGov Zaperi poolt läbiviidud uuring „Finantsteadlikkus ja rahaline kirjaoskus 5-7 ja 8-9 aastaste Eesti laste seas“ (2010) näitab, et meie eelkooliealised ja algklassilapsed on aktiivsed meediakasutajad: 23% 5-7 aastastest lastest vaatab nädalas üle 10 tunni televiisorit ja 76% sama vanusegrupi lastest kulutab 3-4 tundi nädalas mängukonsoolidele. Seevastu näiteks Suurbritannias läbi viidud uuring näitab, et koguni kaks kolmandikku Suurbritannia lastest ja teismelistest omab televiisorit magamistoas. Suurbritannias on enam kui pooltes lastega kodudes vähemalt üks personaalne arvuti, koos Interneti ühendusega. Kokkuvõtvalt veedavad 6-17 aastased ligikaudu viis tundi päevas meediaga (Livingstone ja Bovill 1999, viidatud Livingstone 2002 kaudu).

Olgugi, et uuringust nähtub, et lapsed on väga suured meediakasutajad, leiab Sonia Livingstone (2002), et lapsed ise eelistavad vaba aja veetmiseks eelkõige ikkagi sõpradega seotud tegevusi. Põhjuseks, miks lapsed tihti enamuse vaba ajast mõne meediumi seltsis veedavad, on pigem sotsiaalsed ja majanduslikud tingimused, mitte laste endi eelistused (Livingstone 2002). Livingstone`i (2002) arvates on meedia ja vaba aeg vastastikusel seoses kõigi teiste tegevustega: televiisori vaatamine tähendab rohkem lapsele, kellel pole midagi muud teha, võrreldes lapsega, kellel on arvuti kodus ja sõbrad ukse taga ootamas. Sellest võib järeldada, et lapse elukeskkonna poolt pakutavad ligipääsu ja valiku võimalused määravad lapse meedia kasutamise põhjused (Livingstone 2002).

Kuigi lastele pakub meedia suurt huvi, tuleks Victor C. Strasburger`i ja Barbara J. Wilson`i (2002) sõnul võtta arvesse, et elukogemuse ja teadmiste puudumine muudavad lapsed meedia suhtes kergeusklikumaks. On raske eristada loo tõepärasust või täpsust, kui puuduvad teadmised, millega seda võrrelda. Telereklaami vaatav täiskasvanu on võimeline esitavat sõnumit adekvaatselt hindama tänu teadmiste televisiooni tööstusest ja suurele hulgale isiklikele ostukogemustele. Lapsel aga puudub taoline lai teadmistebaas, millele toetuda (Strasburger & Wilson 2002). Samad autorid on kirjutanud, et lähtuvalt erinevast kogemustepagasist ja küpsuseastmest erinevad ka tõlgendused sisule. Näiteks keskmises lapseas laps konstrueerib tõenäoliselt teistsuguse versiooni nähtud telesaatest kui teismeline.

Elizabeth P. Lorch (2007) on samuti arvamisel, et laps võib meediast nähtu põhjal tekitada endale teistsuguse kujutluspildi kui täiskasvanu ning see võib mõjutada laste teadmiste ja uskumuste arengut maailma kohta. Põhinedes reaalse elu ja meedia kogemustel, konstrueerib laps kujutluspildi, mida oodata teatud olukorras või teatud inimestelt. Lapse eelarvamused aga juhivad nende käitumist (Lorch 2007). Sellest tulenevalt on oluline, et laps jälgiks eakohast meediat ning teistel juhtudel oleks kõrval täiskasvanu, kes selgitaks nähtut.

1.3 Meedia mõjud lapsele

Üldjoontes on lastele avalduvate meediamõjude uuringutes kujunenud välja kaks suunda, mis põhjustavad enim debatte. Esimene neist on meediakeskne perspektiiv (*media-centered perspective*), mis uurib, kuidas meedia mõjutab lapsi ja noorukeid, ning teine on lapsekeskne perspektiiv (*child-centered perspective*), mis on keskendunud laste ja meedia vahelise

interaktsiooni uurimisele (Boldt 2007). Meediakeskse perspektiivi esindajad on seisukohal, et meedia mõju lastele ja noorukitele on pigem negatiivne. Samuti arvavad nad, et meedia mõjutab lapsi ning noorukeid moraalselt kaheldavatel viisidel, mis viivad traditsiooniliste väärtuste langemiseni, konsumerismini või suurendavad vägivaldsust (Boldt 2007). Lapsekeskne perspektiiv esindab arvamust, et lapsed ja noorukid on aktiivsed, selektiivsed ja kriitilised meediatarbijad (Boldt 2007). Vastavalt lapsekeskse perspektiivi esindajatele on tähendused, mida lapsed kujundavad meediasõnumitest, keerulised ja muutuvad: need on seotud tarbijate identiteetide (rass, sugu, sotsiaalne päritolu jne), ühiskonna, kultuuri ja teiste kontekstuaalsete faktoritega (Masuchika Boldt 2007).

Lähtuvalt eelpool toodust võib näha, et paljud teadlased (Johnson 2007, Van Evra 2007, Wilson 2002) on eriarvamusel, kuidas meedia õigupoolest lapsi mõjutab. Laste peal avalduvate meediamõjude uurimisele spetsialiseerunud teadlased Victor C. Strasburger ja Barbara J. Wilson (2002) on arvamusel, et lapsed ei ole täiesti passiivselt massimeedia mõju all, kuid samas nad pole ka elutargad ja eristavad meediatarbijad, vaid, et tõde on kusagil seal vahepeal. Sama seisukohta jagab Judith Van Evra (2007) märkides, et näiteks videomängude mängimisel võib olla nii positiivseid kui negatiivseid mõjusid. Videomängude mängimine võib pakkuda meelelahutust ja võimalust lastel ning täiskasvanutel koos mängida. Mõned mängud nõuavad häid kognitiivseid oskusi ja sisaldavad keerulisi probleemilahendamise elemente ja kognitiivseid strateegiaid. Teisalt jällegi, võib liigse mängimisega kaasneda sotsiaalne isolatsioon, agressiivsem käitumine, suurem avatus vägivallale ja stereotüüpidele ning teiste tegevuste, nagu lugemine ja sõpradega mängimine, kõrvale jätmine.

Dafna Lemishi (2007) on võrreldes Van Evraga radikaalsemal seisukohal osutades, et meedia negatiivsed efektid laste loomingulisusele, kujutlusvõimele ja fantaasiale ületavad positiivsed. Muuhulgas väidab ta, et visuaalse natuuriga meedia, nagu televisioon, video-või arvutimängud ja internet, on loodud eemaldamaks lapsi võimalusest luua kujutlusi oma peas, nii nagu näiteks võimaldab raamat (Lemish 2007). Seevastu Shimai et al. (1990), kes uurisid videomänge mängivaid lasteaialapsi leidsid, et nende sotsiaalsed oskused on mitmel moel paremini arenenud võrreldes videomänge mitte mängivate lastega (Villani 2000). Sonia Livingstone (1996) on samuti arvamusel, et meedia võib lapsi ka positiivselt mõjutada öeldes, et kuigi õpetliku suunitlusega televisiooni programme on üpris vähe, siis sellegipoolest on nende mõjud lastele väga kasulikud ning taolised mõjud on tunduvalt tugevamad kui kahjulikud mõjud.

Üks varasematest uurimustest meedia mõjude teemal viidi läbi 1954. aastal Floridas Tom C. Battin'i poolt. Tulemuseks jõuti järeldusele, et kõigil lastel oli välja kujunenud kindel televisiooni vaatamise muster, ning et see ei mõjutanud kuidagi koolitöö tegemist (Battin 1954). Lisaks selgitati välja, et kui televiisor oli majapidamises alles uus, siis häiris see vaba aja tegevusi nagu lugemine, sõpradega mängimine, tantsimine, kohtamas käimine jne. Kuid kui teleri uudsus majapidamises hakkas hääbuma, siis enamikel juhtudel ei seganud see enam ka muid vaba aja tegevusi (Battin 1954).

Arengupsühholoogia teadlane Elizabeth P. Lorch (2007) on sarnaselt Livingstone'ile ja mitmetele teistele uurinud, kuidas meediamõjud avalduvad lastel ning jõudnud järeldusele, et meedia mõju lapsele sõltub sellest, kas meedium on lapse suhtes esiplaanil või tagaplaanil. On olemas kasvav tõestus, et tagaplaanil töötav televiisor on häiriv lapse mängukäitumisele ja sotsiaalsusele, ning et suurema taustmüraga kasvukeskkond on seotud lapse kehvema kognitiivse arenguga (Lorch, 2007). David R. Roskos-Ewoldsen (2007) on uurinud samuti, kuidas meediumi paiknemine lapse suhtes last mõjutab, ning on jõudnud Lorch'iga sarnasele seisukohale, et taustamüra mõjutab lapse meediatarbimise efektiivsust. Laps ei suuda oma tähelepanu jagada korraga mitme erineva tegevuse vahel, näiteks telerit vaadates keskendub laps visuaalsete ja auditiivsete komponentide ühendamisele seostatud tervikuks, et luua adekvaatne arusaam ekraanil toimuvast. Samal ajal kui laps keskendub telerile, haaravad tema tähelepanu ka mitmed elemendid ümbritsevas keskkonnas, mistõttu lapse tähelepanu hajub.

Vaadates meediamõjusid lastele natuke teise nurga alt, on Jeannette L. Johnson (2007) seisukohal, et meedia on ka kultuurilise identiteedi võimas mõjutaja. Reklaamide, televisiooni, muusika, trükimeedia ja interneti kaudu on lapsed ja noorukid pidevalt vastakuti seatud kujutluste, ideede, toodete ja elustiili valikutega. Meedia mõjud kultuurilise identiteedi kujundamises on kõige paremini nähtavad laste ja noorukite riietuse, kõnepruugi ja käitumise kujul.

Kui enamus täiskasvanud mõistavad, et inimestele ja eriti lastele avaldab meedia mõju, siis paljud neist usuvad siiski, et nemad isiklikult ei ole massimeediast mõjutatud. Bengt Johansson (2002) nimetab sellist mõtteviisi „kolmanda-inimese efektiks” (*third-person effect*), mille kohaselt inimesed usuvad, et teised inimesed on massimeediast tugevamini mõjutatud kui nemad ise. Veendumus, et teised inimesed on rohkem mõjutatud, kasvab vastavalt teise

inimese vanuse vähenemisega ehk teisisõnu, täiskasvanud arvavad, et mida väiksem on laps, seda suurem on meedia mõju (Eveland, Nathason, Detenber & McLeod 1999, refereeritud Strasburger & Wilson 2002 kaudu).

1.4 Olulised teised laste meediatarbimise vahendajatena

Algklassilaste meediakasutuse harjumused on suures osas mõjutatud neid ümbritsevate oluliste teiste inimeste poolt, kes suuremal või vähemal määral vahendavad nende meediatarbimist. Terminoloogia varieerub, kuid üldiselt mõistetakse „vahendamise“ all kontrolli lapse ja meedia suhete üle. See on kasulik, sest aitab laiendada vanema rolli lihtsalt piiramiselt ka arutlevatele ja tõlgendavatele strateegiatele ja järelvalvele (Kerr & Stattin, 2000). On mitmeid erinevaid arusaamu, millest vahendamine täpselt koosneb, kuid enamasti koosnevad vahendamisstrateegiad reeglite loomisest ja piirangutest, nii positiivsetest (näiteks selgitamine, arutlemine) kui ka negatiivsetest (näiteks vaidlemine, kritiseerimine) vahendamisviisidest ja sotsiaalsest koosvaatamisest (Austin, 1990).

Esmased vahendamised on seotud televisiooniga, sest telerid jõudsid kodudesse tunduvalt varem kui arvutid ja internet. Valkenburg et al. (1999) on grupeerinud televiisori vahendamisstrateegiad järgnevasse kategooriatesse: aktiivne või juhendav vahendus; reegleid loov või piirav vahendus; vanemate poolt modelleeritud vaatamine või koosvaatamine (van der Voort et al., 1992). S. Livingstone ja E. Helsper (2008) on arvamusel, et eelpool toodud strateegiaid annab üldisel kujul rakendada kogu meedia vahendusele: (1) aktiivne vahendus koosneb meediasisust rääkimisest ajal kui laps on seotud (vaatab, loeb, kuulab) meediumiga (siia kuulub ka positiivne/juhendav ja negatiivne/kritiseeriv vahendus); (2) piirav vahendus sätestab reeglid, mis piiravad meediumi kasutamist, seal hulgas meediumile pühendatud aega, kasutamiskohta või sisu (näiteks vägivaldse või seksuaalse sisu keelamine) ilma põhjalikult arutamata, millist mõju selline sisu võiks avaldada; (3) kooskasutamine tähendab, et vanem on juures kui laps kasutab meediumit (näiteks koos vaatamine) ja seega jagab kogemust, kuid ei kommenteeri sisu ega selle mõjusid.

Livingstone et al. (2011) poolt on Euroopas läbi viidud laste interneti- ja arvutikasutamisega seotud uuring EU Kids Online, mille kohaselt võib eristada viite erinevat interneti- ja

arvutikasutuse vahendamisviisi: kooskasutamine- juuresolek, tegevuse jagamine lapsega; aktiivne vahendamine- keegi selgitab meediasisu (tõlgendab, kritiseerib) lapsele; keelav vahendamine- sätestatakse reeglid, mis piiravad lapse meediakasutust (ajaliselt või sisuliselt); monitoorimine- jälgitakse, milliseid veebilehekülgi laps külastas ja tehnilised piirangud- filtreeriva, piirava või monitooriva tarkvara kasutamine. Kirjeldatud vahendamisviisid kehtivad nii lapsevanema, õpetaja kui eakaaslaste puhul. Samast uuringust selgub, et nii lapsevanemad kui ka lapsed peavad vanemlikku vahendamist interneti kasutamise puhul teatud määral kasulikuks, seejuures algklassiealised lapsed (9-12a.) peavad vanemate vahendamist eriti kasulikuks, mis võib olla tingitud nende enda veel vähestest teadmistest internetist (Livingstone et al. 2011).

Lisaks erinevatele vahendamisviisidele on tähtis, kes on need olulised teised, kes vahendamist läbi viivad. Vastavalt Hymel et al. (1999) käsitlusele võib algklassiealiste laste elus esile tuua kolm mõjukamat „olulist teist,” kes laste meediatarbimist vahendavad: need on vanemad, õpetajad ja sõbrad. Teiste hulgas on samale järeldusele jõudnud Kalmus, von Feilitzen ja Siibak, kelle sõnul võib vanemate, õpetajate ja eakaaslaste hulgas märgata kasvavat huvi laste *online* püüdluste juhendamise ja abistamise suhtes.

Järgnevalt toon mõned näited vanemlikku vahendamist käsitlevate uuringute kohta. Kuna algklassiealiste laste kognitiivsed ja lingvistilised oskused on alles arenemisfaasis, siis on vanemlik vahendus lastele oluline mõistmaks ekraanimeedia, näiteks televisiooni olemust (Warren 2003) Warren (2003) leiab, et vanemate ponnistused televisiooni vahendamisse oleks kõige efektiivsemad, kui need oleksid suunatud mõne järgneva põhilise võimaluse kasutamiseks: esiteks, peavad lapsed dešifreerima televisiooni sümbolite süsteemi ja tootmistehnikaid (nt. identifitseerima karaktereid, tegevusi, stseenide vahetumist ning eristama programme reklaamidest). Teiseks, vanem saab vahendades suunata lapse tähelepanu asjakohasele informatsioonile ning eemale potentsiaalsest kahjulikust sisust. Kolmandaks, juhendav vahendus võib suurendada laste teadmisi.

Peter Nikkeni ja Jeroen Janzs'i (2004) uuringu kohaselt kasutavad vanemad ka laste videomängude (PlayStation, Gameboy, BSB) vahendamiseks sarnaseid võtteid nagu televisiooni vahendamise puhul. Ehk siis esiteks vanemad jälgivad, milliste mängudega lapsed ennast lõbustavad ning vajadusel piiravad; teiseks toovad vanemad lastele välja

mängitavate videomängude plussid ja miinused ning kolmandaks nad mängivad teadlikult koos lastega (Nikken 2004).

Kuigi võib arvata, et vanemate roll laste meediatarbimise vahendajana on tähtsaim, ei tasu lapse meediakasutuse praktikate suunajatena unustada õpetajaid. Sellest tulenevalt toon mõned näited õpetajate vahendamise kohta. EU Kids Online (Livingstone et al., 2011) uuringu kohaselt arvavad ligikaudu pooled uuringus osalenud lapsed, et õpetajad on osalenud nende internetikasutuse vahendamises samadel viisidel, mis vanemad, ehk on juhendanud, selgitanud, piiranud ja monitoorinud nende arvuti- ja internetikasutust. Uuringutulemustest võib samas näha, et õpetajad eelistavad teistest vahendamisviisidest mõnevõrra enam reeglite kehtestamist (Livingstone et al., 2011). Õpetajate vahendamisviise on uuritud juba varem, ning näiteks Jocelyn Wishart (2004) jõudis oma uurimuses järeldusele, et enamused koolid suunavad lapsi turvaliselt internetti kasutama, kuid teevad seda piirangute rohkes keskkonnas ja hoolika jälgimise all.

Lisaks vanematele ja õpetajatele vahendavad laste meediakasutust ka eakaaslased. Nathanson (2001) täheldas olulist erinevust eakaaslaste ja vanemate televisiooni vahendamisprotsessides. Nathanson (2001) leidis, et noorukieas esineb sagedamini eakaaslaste poolset vahendust kui vanema vahendust, ning et vanema vahendus enamasti hoiab ära televisiooni negatiivsed mõjud, samas kui eakaaslaste vahendus pigem suurendab negatiivseid tulemeid.

Eakaaslaste meediakasutuse vahendamist käsitleti ka 2010 aasta EU Kids Online (Livingstone et al. 2011) uuringus, millest nähtus, et ligikaudu kolmandik lastest tunnistavad, et nende sõbrad on aidanud või toetanud neid interneti kasutamise juures. Samuti selgub uuringust, et eakaaslased vahendavad rohkem praktilisel kujul, aidates teisel midagi keerulist teha või leida ning võrreldes õpetajatega, annavad sõbrad vähem tõenäoliselt turvalisuse või eetikaga seotud nõuandeid (Livingstone et al. 2011).

Võttes arvesse, et õpetajatelt ja sõpradelt saadud toetus on positiivses korrelatsioonis laste digitaalse kirjaoskuse ja turvalisusega, siis võib öelda, et need kaks sotsiaalse vahendamise viisi, eriti õpetajate roll, omavad suurt potentsiaali ennetamiseks *online* riske ja kahju läbi laste meediakompetentsi arendamise (Kalmus, von Feilitzen, Siibak).

1.5 Meediasisu kasutamine koolis

Kaasaegses infoühiskonnas, kus meediumid ja meediasisu ümbritsevad meid igal sammul, on iseenesestmõistetav, et ka koolikeskkond ei saa jääda meediast kõrvale. Seetõttu on oluline, et õpetajad mõistaks, et ka nende õpetamispraktikatel on oma osa laste meediatarbimisharjumuste kujundamisel.

Meediaharidus on kõige efektiivsem juhul, kui vanemad, õpetajad, meediaametnikud ja otsustajad kõik teadvustavad endale rolli, mida nad omavad arendamaks kriitilisemat teadlikkust kuulajate, vaatajate ja lugejate seas (UNESCO). David Buckinghami (2003) sõnul on meediahariduse eesmärgiks arendada nii kriitilist mõtlemist kui ka aktiivset osalemist ehk meediakirjaoskust. See võimaldab noortel inimestel meediakasutajatenä tõlgendada ja omandada informeeritud hinnanguid; ning samal ajal võimaldab neil teadlikult ise meediat luua.

Sageli ei kasutata koolis meediat aga sellistel eesmärkidel nagu eelmises lõigus Buckinghami (2003) näitel kirjeldati, vaid pigem kehtib Plowman'i ja Stephen'i (2003) hinnang, et IKT-d (Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia) kasutatakse koolis kui „kasulikku täiendust” juba olemasolevale materjalile. Plowman & Stephen (2003) on arvamusel, et IKT vahendid ei jõua kuigi sageli üldse õpetajate tegevuspraktikasse, vaid õpetajad eelistavad kasutada pigem kinnistunud töömeetodeid. Renee Hobbs (1999) uuris samuti õpetajate meediasisu ja meediumite kasutamist koolis ning sai tulemuseks, et 85% uuringus osalenud õpetajatest on näinud teisi õpetajaid kasutamas videoid, arvuteid või videomakke eesmärkidel, mis polnud läbinisti hariduslikud: näiteks aja parajaks tegemiseks, õpilaste vaigistamiseks, nädalalõppudel või enne vaheaegade algust, või siis õpilaste premeerimiseks hea käitumise eest. Hobbsi (1999) sõnul esines samas siiski ka olukordi, kus õpetajad kasutasid meediavahendeid efektiivsete hariduslike eesmärkide saavutamiseks ning õhutasid õpilasi meediasisu ja meediume kasutama kommunikatsiooniks, uurimusteks, eneseväljenduseks ja probleemide lahendamiseks, kuid selliseid juhtumeid esines harva.

Õpetajad ei pruugi IKT vahendeid kasutada koolis eesmärgipäraselt põhjusel, et neil puuduvad selleks vajalikud teadmised. Selliseid praktikaid võib muuhulgas põhjendada näiteks Marc Prensky (2001) arvamusega, kes kirjeldab noorte põlvkonda kui digitaalsete

pärismaalaste põlvkonda (*digital natives*) ja vanemaid kui digitaalseid immigrante (*digital immigrants*). Sünnipärased pärismaalased on sündinud digitaalsel ajastul. Nad räägivad sünnist saadik arvutite, videomängude ja Interneti keelt. Immigrandid ei ole aga digitaalsesse maailma sündinud, vaid kohanduvad – nagu kõik immigrandid, mõned paremini kui teised – keskkonnaga, kuid neil kõigil säilib teatud „aktsent.” Täna lapsed on digitaalsed pärismaalased, õpetajad paljuskki aga uue keele ja kultuuri õppijad.

1.6 Ülevaade teemat käsitlevatest uuringutest

Eestis on varasemalt õpetajatega küllaltki vähe laste meediatarbimise teemalisi uuringuid läbi viidud, kuid näitena võib esile tuua Andra Siibaku ja Kristi Vinteri tehtud uurimuse, milles käsitleti lasteaiaõpetajate nägemusi eelkooliealiste laste meediatarbimise kohta. Uurimusest selgusid järgnevad olulisemad tulemused. Õpetajad pidasid lapsevanemate nõustavat rolli kõige olulisemaks laste meediateadlikkuse kujunemisel. Kuigi õpetajad olid nõus, et neil on samuti vanemate kõrval vastutus laste arvuti ja Interneti kasutuse üle, siis sellegipoolest plaanipärast meediateadlikkuse kujundamist rühmades ei toimunud (Siibak & Vinter 2010). Uuringust selgus, et lasteaiaõpetajad leidsid, et kui lasta lapsel valimatult meediat tarbida ja täiskasvanu ei toeta lapse meediamaaailmas hakkama saamist, siis pääsevad mõjule meedia ohud ja negatiivsed mõjutused (Vinter, Siibak ja Kruuse 2011). Kui aga meediat juhendatult ja mõõdukalt kasutada, siis võib see toetada laste arengut ja õppimist (Vinter, Siibak ja Kruuse 2011).

Laste ja ekraanimeedia teemat käsitleb ka Kristiina Kruuse bakalaureusetöö „Telesaadete representatsioon lasteaialaste hulgas” (2008). Kruuse uurimusest järelalus, et televiisori vaatamine on loomulik osa lasteaialaste igapäevast, see avaldub jututeemade, mängude, kõnekeele ja muude tegemiste kaudu lasteaia igapäevaelus. Laste seas tekitavad kõneainet eelkõige saated, mis on neis tugevaid emotsioone tekitanud: rõõmu, hirmu, pahameelt, kurbust, vaimustust jne (Kruuse 2008). Kristiina Kruuse kaitses käesoleva aasta juunikuus Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituudis magistratöö telesaadete representatsioonist lasteaialaste hulgas.

Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituudis on 2011. aastal kaitsmisele tulemas veel mitmeid lapsi ja meediat käsitlevaid bakalaureusetöid. Näiteks Inga Kald (2011)

uuris teemat „5-7 aastaste laste vanemad laste meediakasutuse juhendajatena rahamaa näitel (lapse ja lapsevanema kogemuste võrdlus).“ Kertu-Kätlin Käis (2011) kirjutab oma bakalaureusetöös lapsevanemate rollist 5-7 aastaste laste meediatarbimise suunamisel ning Liivika Lapp 5-7 aastaste poiste ja tüdrukute meediaeeskujudest. Lisaks uurisid teemat veel Kristi Kuuskmann (2011) - „Lapsevanemate strateegiad 0-4 aastaste väikelaste ekraanimeediumite tarbimise suunamisel“; Egle Oja (2011) - „Lapsevanemate arvamused telemeedia negatiivsest mõjust väikelapsele“ ja Signe Pikk (2011) - „Eesti, Suurbritannia, Saksamaa ja Soome 9-16aastaste laste ja nende vanemate arusaamad online-riskidest (EU Kids Online küsitluse lahtiste vastuste põhjal).“ Seega võib näha, et laste ja meedia teema pakub rohkelt erinevaid võimalusi uuringuteks.

1.7 Uurimisküsimused

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks on välja selgitada, õpetajate nägemus algklassilaste meediatarbimisest. Töö käigus uuritakse, milliseid tähelepanekuid on algklassideõpetajad teinud laste meediatarbimise kohta ning, kas ja kuidas kandub laste meediatarbimise võimalik mõju koolikeskkonda. Muuhulgas uuritakse, milliseks hindavad algklassiõpetajad meediast tulenevat võimalikku mõju, ning millisena näevad õpetajad enda, lapsevanemate ja eakaaslaste rolli algklassilaste meediatarbimise kujundamisel.

Lähtuvalt töö eesmärgist on püstitatud järgnevad uurimisküsimused:

1. Kuidas kirjeldavad õpetajad algklassiõpilaste meediatarbimise harjumusi?
 - Milliseid meediume algklassilapsed õpetajate arvates eelistavad?
 - Millised on õpetajate arvates algklassilaste meediatarbimise harjumused?
2. Mil määral seostavad õpetajad erinevaid koolikeskkonda jõudvaid ilminguid (keelekasutus, mängud, käitumine) laste meediatarbimisega?
 - Kuivõrd on õpetajate hinnangul laste üldises käitumises näha meedia mõjusid?
 - Milliste tegevuste puhul võib õpetajate hinnangul kõige enam näha meediatarbimisest tulenevaid ilminguid?

- Millisteks hindavad õpetajad algklassilaste meediatarbimisest tulenevaid ilminguid?

3. Millisena näevad õpetajad oma rolli algklassilaste meediaharjumuste kujundamisel?

- Kuivõrd kasutavad õpetajad erinevat meediasisu õppetöös?
- Milliseid meediume eelistavad õpetajad koolitöös kasutada?
- Kuivõrd suunavad õpetajad ise lapsi mingeid meediume kasutama?
- Missuguseks hindavad õpetajad lapsevanemate ja eakaaslaste rolli laste meediatarbimise harjumuste kujundamisel?

II Meetod ja valim

Antud peatükis vaadeldakse uuringus kasutatud metoodikat, sellele omaseid tunnuseid ja sobivust käesolevaks uuringuks. Samuti on kirjeldatud, milline on uuringu valim ning mille alusel see moodustati.

2.1 Meetod

Empiirilise materjali kogumiseks on käesolevas töös kasutatud kvalitatiivseid uurimismeetodeid. Uuringu läbi viimiseks on valitud kvalitatiivseid uurimismeetodeid põhjusel, et uuringus käsitletakse õpetajaid, kes on äärmiselt oluline huvigrupp, kuid töös käsitletavast seisukohast vähe uuritud. Seega on mõneti tegemist pilootuuringuga, ning kvalitatiivsed uurimismeetodid on just sobivad algstaadiumis uurimuste läbi viimiseks (Moody 2002). Antud uurimuses on oluline saada aimu õpetajate endi kogemustest ja arusaamadest, millisena nad tajuvad oma rolli ja mida nad on täheldanud – selliseid aspekte on raske avada näiteks ankeetküsimustega. Kvalitatiivsed uurimismeetodid on aga just suunatud inimeste kogemuste, arusaamade ning tõlgenduste mõistmisele (Laherand 2008). Kvalitatiivne uurimismeetod on sobilik ka põhjusel, et see keskendub tekstuaalsete andmete uurimisele (Miles & Huberman, 1994), sellest tulenevalt on antud uuringu läbi viimiseks otsustatud semi-struktureeritud fookusgrupi intervjuude kasuks, mis võimaldavad uurida konkreetset sihtrühma, ning koguda materjali uurimisküsimustele vastamiseks.

Empiirilise materjali kogumiseks viidi läbi kaks fookusgrupi intervjuud. Fookusgrupp kujutab endast vabas vormis diskussiooni moderaatori poolt juhitud inimeste grupi poolt (Kalmus 2010), ning sai valitud materjali kogumiseks põhjusel, et see on efektiivne viis sihtgrupis esinevate erinevate arvamuste ja murepunktide esile toomiseks ning laialdasema ülevaate saamiseks (Mack et al., 2005). Fookusgruppide puhul tekib õpetajatel võimalus laskuda erinevatesse aruteludesse ning see läbi omakorda avada teemat erinevatest vaatenurkadest. Individuaalintervjuude puhul puudub kirjeldatud võimalus, ning seetõttu võib ka osa informatsiooni kaduma minna.

Läbi viidavad fookusgrupp-intervjuud on ettevalmistatud semi-struktureeritud kujul ja viiakse läbi standardiseerimata meetodil. Semi-struktureeritud intervjuu puhul ei ole intervjuukäik läbinisti struktureeritud, vaid on ettevalmistatud küll intervjuukava, kuid seda ei pea rangelt järgima, vaid vestlus võib areneda vabalt esile kerkivatel teemadel (Horton, Macve & Struyven, 2004). Standardiseerimata meetod eeldab, et intervjuud on avatud küsimustega, sundimatus õhkkonnas toimuvad vestlused uurija-respondendi vahel (Vihalemm 2010). Mainitud meetodid said valitud põhjusel, et võimaldavad paindlikkust nii intervjuukava koostamises, kui ka intervjuu läbi viimises (Horton, Macve & Struyven, 2004). Lisaks annab valitud meetod hea võimaluse laiema ja avatuma arutelu tekkeks, mille käigus saavad intervjuueeritavad vahetult mõtteid ja kogemusi vahetada. Teemade avatum käsitlus suurendab omakorda võimalust saada uurimisküsimustele vastuseid

Intervjuukava (Lisa 1.) küsimuste koostamisel on eelistatud avatud küsimusi, et nad võimaldaks vastustes esitada võimalikult palju oma arvamusi, kogemusi ja näiteid. Peamiselt on kasutatud kahte tüüpi küsimusi: kirjeldavad-interpreteerivad, mis toovad esile vastaja vaba kirjelduse, vaateja-positsiooni ning kogemused, olukorrad, sündmused; ja arvamuste, hoiakute, väärtuste, tõlgenduste kesksed küsimused, mis aitavad avada vastaja arvamusi, hoiakuid, veendumusi (Vihalemm 2010). Intervjuukava jaguneb kolmeks blokiks: esimeses käsitletakse laste meediatarbimise harjumustega seotud küsimusi, teises meediatarbimise ilminguid ja viimases meediat koolis. Küsimused on järjestatud põhimõttel, et algul esitatakse üldisemaid küsimusi, et õpetajad elaksid teemasse sisse ja muutuksid avatuks, mis muudab lihtsamaks vastuste leidmise järgnevale spetsiifilisematele küsimustele.

Fookusgrupi-intervjuude põhjal saadud materjali analüüsitakse kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodil. Kvalitatiivne sisuanalüüs võimaldab enam kui lihtsalt sõnade loendamist või objektiivse sisu esile toomist tekstist uurimaks tähendusi, teemasid või mustreid, mis võivad olla manifestsed või latentsed uuritava teksti puhul, see võimaldab mõista sotsiaalset reaalsust subjektiivsel, kuid siiski teaduslikul viisil (Zhang & Wildemuth). Nimetatud meetod on valitud põhjusel, et kvalitatiivne sisuanalüüs võimaldab otsida intervjuudest läbivaid koode, teemasid, mis töö lõikes esile tulevad, ning neid kirjeldada (Laherand 2008). Tekstide analüüsil on kasutatud manifest-analüüsi, mis tähendab et arvesse on võetud räägitud otsetekst ning analüüsi illustreerimiseks on kasutatud ka konkreetseid intervjuukatkeid.

Esimene fookusgrupi intervjuu leidis aset 22. detsembril 2010 Saue Gümnaasiumis ja teine

10. märtsil 2011 Kiili Gümnaasiumis. Esimesest fookusgrupist võttis osa neli algklassiõpetajat ja teisest viis algklassiõpetajat. Mõlemad intervjuud kestsid ligikaudu kolmveerand tundi ja vestlused lindistati diktofoniga. Hiljem saadud informatsioon transkribeeriti (Lisa 2 ja Lisa 3).

2.2 Valim

Uurimuse valimi moodustavad Saue ja Kiili Gümnaasiumis töötavad algklassideõpetajad. Tegemist on Harju maakonnas paiknevate eestikeelsete koolidega, kus õpib ligikaudu 800 last. Valim on moodustatud Harjumaa põhjal, sest tegemist on Eesti kõige suurema elanike arvuga maakonnaga. Saue ja Kiili Gümnaasium on valitud põhjusel, et sealsed õpetajad olid nõus uuringus osalema, teisisõnu on tegemist mugavusvalimiga. Ehk siis uurimuses osalejad on valitud vastavalt mugavaimale võimalusele (Adamchak et al. 2000:93). Uurimuse valimi puhul on tegemist ka eesmärgipärase valimiga, see võimaldab uurida konkreetset sihtgruppi ning uurimuse tulemusi ei saa laiendada üldkogumile.

Saue Gümnaasiumis on kokku 11 algõpetuse õpetajat, kelle hulgast töö valimisse on kaasatud neli. Kiili Gümnaasiumis on kokku 9 algõpetuse õpetajat, kellest uurimuses osales viis. Uurimusse ei ole kaasatud kõik mõlemas koolis õpetavad algklassideõpetajad põhjusel, et paljudel õpetajatel ei olnud aega osalemaks fookusgrupis ning mõned õpetajad ei soovinud uurimuses osaleda. Kõik valimisse kuuluvad õpetajad on naissoost ja omavad üle 10 aasta õpetamiskogemust. Kuna uuringus osalemine on vabatahtlik, siis õpetajate valikul saigi määravaks nende nõusolek uuringus osaleda. Soolist ühekülgsust ei taganud konkreetsed kriteeriumid, vaid see on tingitud aspektist, et nii Saue kui ka Kiili Gümnaasiumis õpetavadki ainult naissoost algklassideõpetajad.

Järgnevalt on esitatud tabel (Tabel 1.), kus on kodeerituna kirjas uurimuses osalenud õpetajad, nende tööstaaz ja kool, kus nad õpetavad. Õpetajad on esitatud kodeerituna, et tagada nende privaatsus. Tabelis esitatud koodide all esinevad õpetajad ka töö järgmistes peatükkides.

Tabel 1. "Uurimuses osalevad õpetajad"

Õpetaja kood	Õpetamisstaaž	Kool
S1	~ 25 a.	Saue Gümnaasium
S2	~ 20 a.	Saue Gümnaasium
S3	~ 40 a.	Saue Gümnaasium
S4	~ 15 a.	Saue Gümnaasim
K5	~ 25 a.	Kiili Gümnaasium
K6	~ 30 a.	Kiili Gümnaasium
K7	~ 15 a.	Kiili Gümnaasium
K8	~ 15 a.	Kiili Gümnaasium
K9	~ 45 a.	Kiili Gümnaasium

III Tulemused

Uuringu tulemused on esitatud analüüsikategooriate kaupa, mille koostamisel on lähtutud töö eesmärgist, empiirilisest materjalist ja uurimisküsimustest. Tulemuste osa koosneb neljast erinevast alapeatükist ning nende alla kuuluvatest alapunktidest. Punktides on esitatud algklassiõpetajate nägemus algklassilaste meediatarbimise harjumustest; ekraanimeedia kasutuspraktikad algklassilaste hulgas; õpetajate tähelepanekud laste meediatarbimisega seondatud ilmingutest koolikeskkonnas ja olulised teised algklassiõpilaste meediatarbimise vahendajatena.

3.1 Õpetajate nägemus algklassiõpilaste meediatarbimise harjumustest

Kuna algklassiõpetajad ei näe reaalselt kõrvalt kuivõrd palju lapsed meediat tarbivad, siis ei saa antud intervjuude põhjal anda kindlat vastust laste meediatarbimise harjumustele, vaid esitatud on õpetajate arvamus, mis on kujunenud koolis nähtu põhjal.

Sellegipoolest nähtub nii Kiili kui ka Saue Gümnaasiumi algklassiõpetajatega läbi viidud fookusgrupi-intervjuudest, et õpetajate arvates on algklassiõpilased üpris usinad meediatarbijad:

Mis Te arvate, kuivõrd palju lapsed igapäevaselt meediat tarbivad?

S1: No ikka tarbivad, erinevalt, aga päris palju ikka.

S3: Kui nii keskmiselt võtta, siis üsna, üsna ohtralt ikka.

S1: ... Mõnes ju tead koguaeg telekas mängib. Nii kui õhtul koju läheb, pannakse tööle...

K8: No ta läheb koolist koju ja kuni magamaminekuni.

K6: Mõned küll jah.

K7: Väga palju tarbivad jah, väga palju.

Seega võib intervjuudest näha, et õpetajate arvamusel kohaselt on meedia tavapärane osa laste igapäevast. Mõni laps küll tarbib rohkem, mõni vähem, kuid meediat tarbivad neist eranditult kõik.

Laste rohke meediatarbimine on juba varasemalt vestlustes osalenud õpetajate tähelepanu

pälvinud, mistõttu on neil tekkinud käsitletava teema suhtes elavam huvi. Näiteks viis üks fookusgrupis osalenud Kiili gümnaasiumi algklassiõpetaja läbi omaalgatusliku uuringu, et teada saada, kui võrd palju lapsed tegelikult oma aega meediale kulutavad. Õpetaja korraldatud uuringust selgus, et lapsed veedavad keskmiselt 3,5 h päevas meediat kasutades, kuid teiste informantide hinnangul võib see aeg isegi suurem olla.

K9: *Eelmine aasta ma tegin uurimuse ja keskmine tuli 3,5 h (päevas, autori märkus.). Aga nüüd on mul esimene klass, nüüd ma uurimust ei ole teinud*

K8: *Nüüd võib rohkemgi olla.*

K5: *Keskmine tuleb kindlasti kokku 4-5 h kui jagada kogu selle klassi peale.*

Laste aktiivset meediatarbimist on täheldanud paljud autorid. Näiteks Comstock & Scharrer (2001), leidsid laste telerivaatamise harjumusi uurides, et 8-10aastased lapsed kulutavad päevas 2-3 tundi televiisori vaatamisele. Lisaks kasutab EU Kids Online (Livingstone et al. 2011) uurimuse kohaselt 60% lastest vanuses 9-16 igapäevaselt internetti. Kui neid uurimustulemusi vaadata, võib algklassiõpetajate spekulatsioone 4-5 tunnist meediatarbimisest päevas küllaltki õigeks pidada. Igal juhul olid kõik intervjueeritud õpetajad seisukohal, et laste poolt meediakasutamisele kuluv tundide arv päevas on väga suur. Võrreldes viie aasta taguse ajaga on algklassilaste poolt meediale kulutatav aeg õpetajate hinnangul kindlasti kasvanud. Meediatarbimise kasvu põhjusena leiti, et laste meediatarbimise harjumused arenevad ja muutuvad kooskõlas meediumite ning tehnoloogia arenemise ja muutumisega:

Kuivõrd on algklassilaste meediatarbimise eelistused aja jooksul muutunud? Näiteks võrreldes umbes viie aasta taguse ajaga.

S4: *Vähem küll kindlasti ei tarbita, pigem ikka rohkem.*

S2: *Eks ikka meedia ja kõik areneb ja muutub ning eks siis laste tarbimine käib samamoodi kaasas. Et nüüd on enamusel ju arvutid ja mobiilid ja kõik asjad. Aga kui palju nad teadlikumad just on, seda ei oska öelda...*

S1: *Eks muutunud on see tarbimine ikka kindlasti jah. Arvuteid on rohkem ja neis veedetakse rohkem aega ja loomulikult on muutunud jah ikka.*

Cecilia von Feilitzen (2002) on jõudnud oma uurimustes samuti järeldusele, et muutused meedias ja meediumites, toovad kaasa ka muutused meediakasutajate, seal hulgas laste, harjumustes. On loomulik, et see, mis tundub praegustele täiskasvanutele uus, on tulevikus laste jaoks iseenesestmõistetav, sest lapsed on mõjutatud teistsugustest meedia situatsioonidest, kui varasemad generatsioonid olid (von Feilitzen 2002). Rääkides

muutustest, toovad õpetajad peamise laste meediatarbimist iseloomustava muutusena esile ekraanimeedia suure populaarsuse ja traditsioonilisema meedia tagaplaanile jäämise. Taolist tendentsi põhjendab Haejung Paik (2001) seisukohaga, et uue meedia peamine erinevus ülejäänud massimeediast seisneb uue meedia võimaldatavas interaktiivsuses ja aktiivses kaasamises. Interaktiivsus on ka uue meedia populaarsuse põhjus (Paik 2001):

S3: ...No ajalehti ja asju, neid ikka vähe või üldse ei loe.

S1: Ja ega neid enam ei tellitagi.

S3: ...Aga, kas neil on üldse enam neid lastelehti, või kas neid loetaksegi? Vanasti oli ju näiteks see Täheke.

S1: Täheke on alles ikka. Ja vahel ikka on Tähekesi ka.

S3: Kui mina veel noor olin ja klass oli, siis tellisid ikka kõik Tähekesi. Aga no nüüd on nii palju valikuid, siis oli see ainus peaaegu.

Õpetajate jutust nähtub, et algklassilaste meediatarbimises ilmneb laialt levinud fenomen, kus uus meedia tasapisi n-ö sööb välja traditsioonilisema meedia. Kuigi mõned õpetajad on kahtleval seisukohal, kas lastele veel üldse on olemas paberkandjal ajakirju, siis tegelikkuses on turul saadaval piisavalt algklassiealisele sihtrühmale mõeldud väljaandeid. Näiteks Mesimumm, Hea Laps ja ka juba mainitud Täheke. Probleem seisneb pigem asjaolus, et seoses erinevate meediumite arengutega, muutuvad ka laste eelistused ja ootused meedia suhtes. Hetkel algklassiealine laps on kasvanud koos interaktiivse meediaga, mistõttu võib see tema jaoks olla niivõrd harjumuspärane, et ta ei tunne huvi ega näe vajadustki traditsioonilisema meedia järele.

3.2. Ekraanimeedia kasutuspraktikad algklassilaste hulgas

Vesteldes algklassiõpetajatega laste meediakasutuse harjumustest, tõid õpetajad kõige rohkem esile just ekraanimeediaga seotud näiteid, kinnitades, et televiisor ja arvuti on populaarseimad meediumid laste seas:

S1: Eks arvuti ja telekas ikka on peamised. Ega nad raadiot vist ikka ei kuula küll. Aga no eks tagaplaanil võib kõike mängida.

S2: Kui nad räägivad ikka, et neil on piiratud arvuti ja televiisor, et eks nad siis neid ikka vaatavad enim.

Samas tõdesid nii Saue kui ka Kiili Gümnaasiumi algklassiõpetajad, et mõned aastad tagasi olid televiisor ja arvuti laste seas populaarsuselt veel küllaltki võrdsed. Tänapäevaks aga veedab

üha rohkem lapsi enamuse meediale kulutatud ajast just arvuti, mitte televiisori seltsis:

K8: *Aga üldiselt kui vaadata palju nad telekat vaatavad, siis mõnel on lausa 0 tundi päevas, üldse nagu ei vaata, on kohe ainult arvuti.*

K7: *Sellepärast ei vaatagi, et on arvuti. Poleks seda, oleks telekas see paha asi.*

Sarnastele tendentsidele on viidanud ka Todd Tarpley (2001), kes on jõudnud oma uurimuses seisukohale, et teler kaotab laste seas populaarsust arvuti arvelt. American Online uuringust võis näha, et ligi kolmandik selles osalenud lastest, kinnitas, et nad vaatavad vähem telerit just seetõttu, et kasutavad pigem Interneti (Tarpley 2001). Interneti populaarsus võib olla tingitud asjaolust, et Internet kombineerib trükimeedia tekstipõhised elemendid, kahesuunalise kommunikatsiooni võimaluse sarnaselt telefonile ja sageli ka televisiooni audiovisuaalsed aspektid (Tarpley 2001). Kuna internet on niivõrd mitmekülgne, võibki see lapsele tunduda huvitavam kui teler. Teleri puhul saab laps vaid kanaleid vahetada, kui miski tundub igav või ei paku huvi. Internetis saab laps aga igavaks muutunud tegevuse asendada mõne hoopis teistlaadi tegevusega. Järgnevalt annan pikema ülevaate õpetajate nägemusest laste telerivaatamise harjumustest.

3.2.1 Algklassilaste televiisori vaatamise harjumused

Mõlemas fookusgrupis osalenud õpetajate hinnangul on lapsed küllaltki täpselt kursis erinevates telesaadetes toimuvaga. Sellest võib järeldada, et algklassilapsed veedavad teleri ees üsna palju aega:

S3: *Kui ma räägin mõne pikapäeva lapsega, siis nemad teavad täpselt, kes tuli seal talendi võitjaks ja kes lauluvõitjaks tuli ja... neid asju nad teavad täpselt.*

S1: *Just, seda muidugi jah!... Ja Reporter on lemmik.*

Algklassiõpetajad on laste telerivaatamise harjumuste kohta teinud tähelepanekuid ka laste omavaheliste vestluste põhjal. Laste jutuajamistest on õpetajad täheldanud, et domineerivad n-ö täiskasvanutele mõeldud programme käsitlevad jututeemad, mitte ei arutata lastesaadete üle.

S1: *Ega nad lastesaateid enam nii väga ei vaatagi. Nad vaatavadki kõike seda, mida ema ja isa vaatavad. Kõik need mängud ja filmid ja seriaalid ja mis iganes. Need meie Eesti seriaalid, neid nad vaatavad kõiki ja*

Täiskasvanutele mõeldud programmide populaarsust laste seas on uurijad juba varasemalt silmanud. Näiteks kinnitas Schramm et al. poolt juba 1961. aastal läbi viidud laste meediakasutuse teemaline uuring, et esimese klassi lapsed veedavad 40% teleri ees oldud ajast just täiskasvanutele mõeldud programme vaadates (Schramm et al. 1961). Ehk teisisõnu, juba pool sajandit tagasi olid laste hulgas eelistatud täiskasvanute programmid. Kuna praeguseks on teleris lastele mõeldud programme aina vähem, siis on küllaltki loogiline tulem, et täiskasvanutele mõeldud programmide vaatamine laste seas aina suureneb. Seetõttu ei ole ka üllatav, et Singer&Singer, kes uurisid 2001. aastal laste meediatarbimise harjumusi, said kuuenda klassi laste seas sama protsendi suuruseks juba 80 (Singer & Singer 2001). Toodud uuringud toetavad käesoleva uurimuse tulemust, millest nähtub, et õpetajate hinnangul eelistavad algklassilapsed just täiskasvanutele mõeldud programme. Neist populaarseimateks peavad fookusgruppides osalenud õpetajad kodumaiseid seriaale:

K8: *Nüüd mul on neljas klass, ma olen paar korda kuulnud, et nüüd nad on mul rääkinud, et vaatavad seda „Pilvede all” ja need eestimaised seebikad...*

K6: *„Kättemaksu kontor” ja „Pilvede all” ja „Ühikarotid” ja need kõik, nendes ikkagi käsitletakse noorte inimeste, täiskasvanuks saanud inimeste elu, aga seda vaatavad pealt algklassilapsed täierauaga. Kõik need seksistseenid ja roppused nähakse ära.*

Kiili Gümnaasiumi õpetajad olid isiklike kogemuste ja pikapäevarühmas osalevate laste vaatluste põhjal täheldanud, et osadele lastele meeldib siiski vaadata ka lastele mõeldud programme. Eelkõige aga just vanemaid vene multikaid:

K5: *Kodus vahel löövad kanalid lahti, ma ei tea, kas need on mingi 17 või, vene multikaid vaatavad.*

K7: *Jah, vene multikaid vaatavad.*

K9: *Vaatavad jah õnneks neid vanu vene multikaid, kui lapsed kuulevad neid (multikate hääli, toim.) siis panevad sinna jooksu.*

Laste vanade vene multikate lembusesse suhtuvad õpetajad positiivselt, sest nende arvates sisaldavad nimetatud multikad tunduvalt vähem vägivalda kui tänapäeva multikad, ning sageli on neil ka õpetlik tagamõte. Olen arvamusel, et lastele võivad vanad vene multikad meeldida just põhjusel, et nad on lihtsa, kuid haarava sisuga ning ei ole veel liiga üleküllastatud kõiksugustest efektidest ja tegelastest, nagu paljud tänapäeva multifilmid.

3.2.2 Peamised internetikasutuse praktikad algklassilaste hulgas

Kõik uurimuses osalenud algklassiõpetajad on ühel meelel, et praegusel hetkel võib arvutit pidada algklassilaste seas kõige tähtsamaks meediumiks:

S1: No mina arvan, et arvuti ongi populaarseim. Et kas nad siis vestlevad või mängivad aga vaevalt nad seal uudiseid või lehti loevad.

S4: Arvuti ikka jah.

S2: Neil on see Mängukoobas.

S1: Eks need MSN-id ja Facebook`id ja misasjad need on kõik.

Siinkohal on oluline täheldada, et paljude suhtlusportaalide (näiteks Facebook) kasutamiseks peab isik olema vähemalt 13 aastat vana, algkoolilapsed on sageli aga tunduvalt nooremad, kuid sellegipoolest omavad portaalides kontosid.

K8: Facebook`i saab alates 13. aastased ja neil on välja arvestatud, mis nad oma sünniaasta peavad panema, et sinna saada. 8aastane on oma sünniaastaks näiteks pannud 1968.

K5: A ema tegi.

K6: Ema tegi jah, see tuleb välja veel hullem.

K7: Sinna tuleb lapse sünniaasta panna jah, ja see on selge valetamine.

Siit võib näha, et portaalide poolt sätestatud piirangud on tegelikkuses niivõrd lihtsakuulised, et isegi algklassiealine laps on võimeline neist mööda hiilima. Uurimuses osalenud õpetajate arvates on laste omaalgatuslikust suhtlusportaaliga liitumisest tunduvalt halvem see, kui lapsevanem teeb lapsele valeandmetega konto. Seda põhjusel, et vanem peaks oskama lapsest paremini hinnata suhtlusportaalide kasutamisega kaasnevaid riske, ning mõtlema ka sellele, millist eeskuju ta lapsele valeandmeid kasutama õpetades annab. Teisalt võivad vanemad aga arvata, et ise lapsele konto luues, omavad nad rohkem kontrolli lapse tegutsemise üle portaalil.

Laste arvutikasutusest rääkides on õpetajad toonud esile just arvuti erinevaid võimalusi nagu näiteks: mängimine, suhtlemine ja uudiste lugemine. Samas ei kiida õpetajad aga kõiki laste arvutipõhiseid tegevusi heaks. Mõlemast fookusgrupist võis näha, et õpetajad näevad laste rohket internetis mängimist pigem negatiivsena:

K5: *Ja kahjuks on need internetimängud ka sellised, et jõhkrad ja vägivaldsed. Oleks, et nad seal midagi ilusat ja arendavat mängivad, mida meie tundides neile näitame ja õpetame. See on igav.*

Subrahmanyam, et al. (2001) on võrreldes õpetajatega arvutis mängimise osas teistsugusel seisukohal. Autorid jõudsid oma uuringus tulemusele, et populaarsed interaktiivsed mängud, ehk siis *action* mängud, omavad selliseid tunnuseid (nagu näiteks ruumilisus, ikoonilisus, dünaamilisus ning mitmete tegevuste aset leidmine korraga erinevates kohtades), mis võivad kaasa aidata teatud informatsioonitöötlemise oskuste arenemisele (Subrahmanyam et al., 2001). Seda põhjusel, et mängudes esinevad tunnused on tavapärased ka kõiksugu muude arvuti aplikatsioonide puhul, seega oskused, mida mängud aitavad arendada, moodustavad põhilised arvutikasutamisoskused (Subrahmanyam et al, 2001).

Fookusgruppides osalenud õpetajate hinnangul on ka paljud lapsevanemad seisukohal, et laste arvutis mängimine on pigem kahjulik. Seevastu nagu ülaltoodud näitest nähtub, on mitmed teadlased vastupidisel seisukohal. Teiste hulgas on laste internetikasutust uurinud Sonia Livingstone (2007) leidnud, et just internetis mängimine võib olla see etapp, mis arendab ja õpetab last internetis ka muude tegevustega tegelema. Ta on kirjeldanud seda kui liikumist *online* võimaluste trepil, alustades informatsiooni otsimisest ja liikudes edasi interaktiivse suhtluse ja mängimise ning teiste loominguilisemate võimalusteni (Livingstone & Helsper 2007). Samuti on EU Kids Online võrgustiku poolt läbi viidud uuringus jõutud järeldusele, et arvuti vahendusel suhtlemine ja mängimine ei pruugi olla „ajaraiskamine,“ vaid see võib olla motiveeriv samm rohkem „heakskiidetud“ tegevuste suunas (Livingstone & Haddon, 2009).

Mõlemas fookusgrupis osalenud algklassiõpetajad tõid laste arvutikasutusest rääkides esile just suhtlemisfunktsiooni, mille olulisust rõhutasid eriti Saue Gümnaasiumi õpetajad.

Õpetajate tähelepanekutest ilmnas, et arvuti vahendusel toimuv sotsiaalne lävimine mängib olulist rolli ka laste igapäevases „reaalses“ elus:

Kas nii väikestel algklassilastel on ka juba kontod suhtlusportaalides?

S1: *Nad ikka suhtlevad jah nende kaudu.*

S3: *Just-just. Nad ikka suhtlevad väga palju. Kellega on sõbrad ja kellega vihased pannakse seal paika.*

S4: *Seal nad jah omavahel suhtlevad ja saadavad sõnumeid ja vahepeal on tülis siis.*

Õpetajate tähelepanekutest nähtub, et sotsiaalsed võrgustikud pole algklassilaste jaoks mitte ainult keskkonnad, kus niisama aega veeta, vaid neist on kujunenud oluline sotsiaalne maailm. Sotsiaalvõrgustikud on laste jaoks omavaheliste suhete loomise ja hoidmise kontekstis saanud määrava tähtsuse. Sama funktsiooni on teiste hulgas toonitanud ka Kadri Ugur (2006) kirjutades, et virtuaalses maailmas toimuv suhtlus avaldab tugevat mõju „reaalsuses“ toimuvale suhtlusele. Oma artiklis toob ta näite Inglismaa koolides toimuvast, kus lapsed lähevad reedel koju ja suhtlevad terve nädalavahetuse MSNi kaudu. Arvutisuhtluses lähevad aga mõned suhtlusnüansid kaotsi ning selle tulemusena lähevad lapsed nädalavahetusel tülli ja mossitavad terve esmaspäeva (Ugur 2006). Just sarnast tendentsi on täheldanud koolikeskkonnas laste omavahelisi suhteid jälginud algklassiõpetajad, kelle sõnul tülitsetakse ja lepitakse arvutisuhtluse käigus peaaegu, et igapäevaselt.

Kuna laste omavahelised arutelud ja sotsialiseerumine leiavad koolis aset peamiselt vahetundide ajal, siis on algklassiõpetajad arvamusel, et ka meediatarbimise ilmingud tulevad esile kõige enam vahetundides. Ehk siis eeskätt meelelahutuslikus või mängulises võtmes, mitte seoses koolitöö või tunniteemadega:

K5: *Suhtluses ja...*

K6: *Mängudes ka.*

K5: *Vaba aja tegevuses, vahetundides. Et tundides ikka ei kasutata nii väga.* Siinkohal tunnistavad õpetajad, et nad ise meediasisu enda tundides väga ei kasuta ja pigem seetõttu ongi kõik meediaga seonduvad ilmingud laste meelelahutusliku meediatarbimisega seondatavad. Järgnevalt õpetajate tähelepanekud laste meediatarbimisega seondatud ilmingutest koolikeskkonnas.

3.3 Õpetajate tähelepanekud laste meediatarbimisega seondatud ilmingutest koolikeskkonnas

Nagu eelpool öeldud sai, veedavad algklassilapsed õpetajate hinnangul märkimisväärse osa ajast erinevaid meedieid kasutades. Kui aga enamasti laste vabast ajast on seotud meediasisu ja selle tarbimisega, siis paistab see teatud määral välja ka koolikeskkonnas. Sellegipoolest on konkreetseid ilminguid õpetajatel raske esile tuua. Pigem ollakse üldisel arvamusel, et kõige rohkem ilmnevad laste meediatarbimise harjumused nende omavahelistes vestlustes.

Õpetajaga räägitakse meediast üldjuhul harva ja enamasti peab sel juhul õpetaja teema algataja olema. Siinjuures võib põhjuseks pidada asjaolu, et õpetajad tegelevad tundides meedia teemadega küllaltki vähe, mistõttu lastele ei seostu õpetajad meediaga. Sellest tulenevalt ei pruugi lapsed õpetajatega ka ise meedia teemat algetada.

S3: See kui õpetaja võib-olla tunneb huvi asja vastu, asja üles võtab ja sellel teemal räägib, siis tekib vaikus ja hakkavad ise ka midagi rääkima vahel.

S5: ... sellest (meediatarbimisest, autori täpsustus.) nad räägivadki.

Õpetajate väide, et suur osa lastevahelisi arutelusid keerleb meedia teema ümber annab kinnitust juba eelmises peatükis ilmnunud asjaolule, et laste jaoks mängib meedia tähtsat rolli ka sotsiaalses elus. Nad ei tarbi meediat ainult meelelahutuseks või informatsiooni saamiseks, vaid suures osas ka selleks, et kuuluda gruppi.

Õpetajate arvates tarbivad algklassilapsed meediat eelkõige lõbustuse eesmärgil ning nõustuvad seetõttu väitega, et algklassilaste jaoks on meedia eelkõige ajaviide, ja leiavad, et selle ilmingud on eelkõige meelelahutusega seotud

S1: ...Need mängud ja saadetest, vot sealt on näha, et nad seda meediat kasutavad. See tuleb meile välja. Aga, kuidas need uudised on...mõni paneb uudiseid ka väga hästi tähele.

S3: Aga ikkagi vähe jah. Ikka pigem meelelahutuslikust küljest. Kui meil on pikapäevavarühm, siis ma võin ükskõik, millise multika käima panna ja vaadatakse

Sellegipoolest arvavad õpetajad, et mõned ilmingud on positiivsemad kui teised ning ka vastupidi.

3.3.1 Meediatarbimisega seonduvad positiivsed ilmingud

Kõik vestlustes osalenud algklassiõpetajad on arvamusel, et meediast tuleb nii positiivseid kui negatiivseid mõjutusi, kuid kuna negatiivne paistab alati rohkem välja, on õpetajatel raske esile tuua konkreetseid positiivseid näiteid.

K9: Kindlapeale on, aga kuna seda positiivset on niivõrd vähe...positiivne on alati niisugune standardkäitumine, niisugune nagu peakski olema, siis seda nagu ei pane tähele. See, mis häirib seda paned sa lihtsalt rohkem tähele. Küllap on, aga näiteid lihtsalt ei oskagi tuua.

Üldiselt peeti positiivsete mõjutuste all silmas eelkõige laste telemängudes ja –konkurssides nähtu jäljendamist.

S3: ...Kui meil olid klassiõhtud, siis nad tahtsid küll mängida.

S1: No seda muidugi jah, superstaari saateid ja sellised asjad jah. ... Nad ikka näevad ja siis tahavad järgi teha.

Õpetajad peavad telesaadete läbi mängimist ja jäljendamist positiivseks, sest see aitab nende arvates kaasa laste loovuse arendamisele. Samas võib jäljendamises positiivsena näha ka laste enda huvi midagi ise teha, proovida ennast kujutada samasse olukorda nagu saatest või mängust nähti. Lapsed, kes kasutavad mängides palju kujutlusvõimet, on parema keskendumisvõimega, neil on arenenud parem empaatiavõime ja nad oskavad paremini läheneda subjektile erinevatest vaatenurkadest (Singer&Singer, 1990). Mõlemas fookusgrupis osalenud õpetajad on arvamusel, et laste mõttemaailm areneb paljuski läbi mängimise, mistõttu on oluline, milliseid mängu mängitakse. Kristi Vinteri ja Andra Siibaku (2010) lasteaiaõpetajatega läbi viidud uuringust selgus, et juba lasteaiaaeg lastele meeldib mängudesse sisse tuua telerist nähtud teemasid, seejuures pidasid õpetajad oluliseks lastega arutada, millest see mäng tulnud on ja selgitada, kas see on hea või halb. Kuigi algklassilapsed on juba natuke suuremad, peaks ka neile siiski selgitama, mis see on, mida nad läbi mängivad ning milliseid väärtusi see mäng endas kannab.

3.3.2 Meediatarbimisega seonduvad negatiivsed ilmingud

Kui positiivsete ilmingutega seotud näidete toomisega jäid mõlema fookusgrupi õpetajad mõnevõrra hätta, siis negatiivseid näiteid jagus nii Saue kui Kiili kooli õpetajatel rohkesti. Esmajärjekorras mainiti negatiivsete ilmingutena vägivaldset käitumist ja inetut sõnavara, mille allikaks peeti eelkõige õhtuti teleris näidatavaid mängufilme.

S3: Aga vaata need välismaa saated, neid välismaa filme vaatavad.

S1: Sealt võtavad jah klohminist ja mis iganes sellist. Ega ma ei imesta, et see inetu sõnavaragi sealt tuleb, kõik „fuck`id” ja muud sellega.

S3: Ja jalaga löömised. Lüüakse eest poolt ja tagant ...

S1: Eks ikka jah tuleb selliseid asju, kodus seda ei näe ju.

Ka Brad J. Bushman ja L. Rowell Huesmann (2001) on arvamusel, et laste vägivaldne käitumine võib olla paljuski tingitud telerist nähtud vägivallast. Lapsed, kes vaatavad

televisioonis vägivalda, hakkavad imiteerima nähtud agressiivset käitumist, nad muutuvad vastuvõtlikumaks vägivalla suhtes ja hakkavad uskuma, et maailm on vaenulikum koht. Samuti vägivald, mida nad näevad, hakkab nende jaoks õigustama nende endi vägivaldset käitumist ja äratav ka neis vägivaldseid ideid (Bushman & Huesmann 2001). Õpetajate tähelepanekud näitavad, et üheks meelismänguks on laste seas politsei ja päti mäng, mis tihti peale võib võtta ka vägivaldse pöörde.

Kuivõrd meediatarbimisega seotud ilmingud tulevad ka laste mängudes või keelekasutuses välja?

K9: Ja küllalt palju ikka käitumismaneerides ka on näha, jalaga löömised, rusikaga kõhtu, peksame, ajame taga, pigistame, kisume riideid, hoiame kinni, paneme vangi. Need mängud, isegi toredad mängud, mis mõned aastad tagasi ise osati teha, nende mängude asemele on tekkinud vangimäng, politsei ja päti mäng.

K6: Jah, politsei ja päti on pidevalt.

K9: Ja siis ilmingimata, mina ei ütleks, et see on nii positiivne, et nad teavad küll, et päti on küll paha ja politsei siis peab olema hea, aga mängu käigus ikka juhtub niimoodi, et läheb vägivallaks kätte ära.

Kuna õpetajad on öelnud, et algklassilapsed vaatavad palju täiskasvanutele mõeldud seriaale ja filme, siis on väga tõenäoline, et nad näevad nendest ka vägivaldsust. Samas ei saa aga nii kindlalt väita, et kogu negatiivsus, mida õpetajad laste mängudes näevad, on pärit meediast. Näiteks õpetajate poolt mainitud päti ja politsei mäng peaks olema tegelikkuses tuttav õpetajatele ka nende endi lapsepõlvest, sest tegemist on väga vana mänguga, mis ei pruugi olla kuidagi meediast mõjutatud. Sellest tulenevalt võib pigem arvata, et õpetajad kalduvad liiga kergekäeliselt meediat n-ö kurjajuureks pidama, sest see on lihtsam viis laste tegevustele põhjenduse andmiseks. Tegelikkuses on aga tunduvalt raskem määrata, milline osa laste vägivaldsest käitumisest on meediast tingitud ja milline osa mõnest muust asjaolust.

Lisaks vägivalda sisaldavatele mängudele võib õpetajate sõnul ka laste keelekasutuses näha meediatarbimisega seotud ilminguid, kuid samas on kõik vestlustes osalejad ühisel arvamusel, et kui sellele spetsiaalselt tähelepanu ei pööra, siis sageli jääb just see aspekt märkamatuks. Letitia R. Naigles ja Lara Mayeux (2001) on uurinud, kuidas televisioon mõjutab laste keelekasutust ning järeldanud, et tähenduslikus mõttes õppida, võivad lapsed sõnu vaid konkreetsetest õpetlikest ja lastele mõeldud saadetest. Seevastu sõnu omandada, võivad lapsed aga ka mitte neile suunatud programmidest, kuid sel juhul võib tähendus jääda teadmatuks ja laps võib hakata kasutama sellest oma versioone (Naigles & Mayeux 2001).

Sellega nõustuvad ka fookusgruppides osalenud õpetajad, kelle sõnul lapsed võtavad meediast kasutusse üpris palju erinevaid sõnu ja väljendeid, mille tähendusest nad ise ei pruugi teadlikud ollagi.

K9: *Kõik need ütlemised tulevad kohe, isegi järgmine päev kohe, kui tuleb mingisugune uus roppütlemine. Siis sellised kombinatsioonid, mingid ropud sõnad, mida tavakeeles meil pole kuuldud, et kuskil filmis öeldi need kaks sõna, siis järgmine päev kohe on koolis vahetundidel seda kosta.*

S3: *Mul tuleb meelde väga hea näide jälle. Möödunud aasta andsin tundi ja tead nad sihkerdasid ja sahkerdasid muudkui ja mina ei saanud arugi kui ütlesin, et „mis sul viga on?” Ja tead, ma vaid korra ütlesin „mis sul viga on”... Ja tead, nad nii hirmsasti naersid ja ma sain omale nagu hüüdnime „Mis sul viga on?”*

S2: *Võsareporter oli see vist, kus seda näitas. Seda nad vaatavad.*

S1: *Lapsed vaatavad seda jah, koguaeg ikka. Ja üks neid ütlushi tuleb sealt ka ikka. Aga tead me ise võib-olla ei jõua kõike panna tähelegi.*

Õpetajate sõnul võib laste omavahelistest vestlustest sageli kuulda, kuidas kasutatakse erinevaid ebatsensuurseid sõnu või võõrkeelseid väljendeid. Samas märkisid õpetajad, et sageli võib näha, et lapsed ise ei saa aru kasutatud sõnade tähendusest. Nenditi, et lapsed kasutavad mitmesuguseid sõnu ja väljendeid hetkedel, kus need tegelikult ei ole teemakohased. Seetõttu võibki eeldada, et lapsed ise ei mõista kasutatavate sõnade tähendust.

Veel üheks meediatarbimisest tingitud negatiivseks ilminguks peavad õpetajad ka laste keskendumisraskusi tunnis. Keskendumisraskusi seostavad õpetajad muuhulgas asjaoluga, et tänapäeval on saadaval väga palju erinevaid meediume ja meediasisu, mistõttu lapsed tegelevad sageli mitme asjaga korraga.

S2: *Vanasti räägiti ikka rohkem multikatest koguaeg, siis ei olnud sellist meediatulva nagu praegu, et siis olid need üksikud multikad ja näiteks ka Täheke, palju huvitavamad kui praegu. Siis puudus selline üleküllastumus nagu praegu, mida rohkem tuleb, seda rohkem see tähelepanu hajub ära. Näiteks kui endalgi last vaatad kodus, siis kõrvaklapid peas muusikaga, siis on MSN lahti ja ta õpib samal ajal veel ja võib-olla veel midagi. Siis sa ei suudagi, või ma ei kujuta ette kuidas nad keskenduvad nii. Aga see väljendub selles, et järjest rohkem on keskendumishäiretega lapsi tunnis. Silmanägemised on ka kehvad, mis on ka seotud probleem.*

Õpetajate poolt kirjeldatud tendentsi, milles tegeletakse korraga mitme asjaga, nimetatakse *multi-tasking*-uks ja sellest kirjutas ka Andra Siibak (2009) oma doktoritöös öeldes, et see on

väga levinud nähtus laste ja noorte seas. Lapsed räägivad sageli MSNis korraga mitme inimesega, samal ajal otsivad internetist informatsiooni kodutöödeks ja kuulavad muusikat. Nende jaoks on harjumuspärane mitme asjaga korraga tegeleda, mistõttu nad suudavad ka oma virtuaalseid identiteete kiirelt luua ja muuta vastavalt käsil olevale tegevusele (Siibak 2009). Kuigi lapsed ise on *multi-tasking*-uga harjunud, võib siiski eeldada, et see toob kaasa pigem kahjulikke kui kasulike mõjutusi. Ka kõigi uurimuses osalenud õpetajate arvates on koolitundides võrreldes varasemate aastatega üha enam näha keskendumishäiretega lapsi ning keskendumishäireid seostatakse sellisel puhul osaliselt just *multi-taskinguga*. Kui laps tegeleb korraga mitme asjaga ei pööra ta ühelegi neist tegevustest põhjalikku tähelepanu, mis tingibki asjaolu, et ka koolitunnis on lapsel keeruline keskenduda ühele ette antud ülesandele.

Lisaks keskendumisraskustele on veel üheks probleemiks mõju sotsiaalsetele suhetele eakaaslastega. Ehk kui algklassilaps ei vaata seriaale, ei mängi mängu või ei oma kontot portaalides, mis on populaarsed klassikaaslaste seas, siis toob see talle kaasa sotsiaalse tõrjutuse. Seda last ei kaasata aruteludesse ega võeta mängudes kampa. Algklassilapse jaoks võib taoline tõrjutus aga palju probleeme tekitada ka muudes valdkondades.

3.4 Olulised teised algklassiõpilaste meediatarbimise vahendajatena

Nii Saue kui ka Kiili Gümnaasiumi õpetajatega läbi viidud fookusgrupi-intervjuust selgus, et algklassilapsed ei tee oma meediavalikuid lähtudes ainult isiklikust huvist, vaid on sageli mõjutatud eakaaslastest, vanematest ja õpetajatest, kes nende meediavalikuid suunavad.

3.4.1 Perekond meediatarbimise suunajana

Õpetajate arvates on lapsevanematel väga suur roll laste meediatarbimise harjumuste kujundamisel:

Milliseks Te hindate kodu ja vanemate rolli laste meediatarbimise suunajana?

K8: Kõige esimene. Kõik hakkab kodust pihta ikka.

Kuigi kõik õpetajad on seisukohal, et kodul on suur tähtsus laste meediatarbimise suunajana, on mitmed õpetajad arvamusel, et kodu tähtsast rollist hoolimata ei ole paljud vanemad teadlikud oma laste meediakasutamisharjumustest.

K6: Tegelikult on nii ja naa. Nii kuidas kodu on jah.

K5: Aga nende roll tegelikkuses, kui mõelda, et nad peaks suunama, siis on üsna kaheldav, et enamus üldse teab, mida tema laps teeb.

Selline seisukoht võib olla tingitud asjaolust, et kiire elutempo juures ei ole vanematel lihtsalt piisavalt aega, et süveneda laste tegevustesse või puudub ka võimalus. Sageli on erinevad portaaliid piiratud paroolidega, mistõttu lapsevanemal lihtsalt puudub ligipääs. Kui üldse, siis tegelevad lapsevanemad peamiselt lapse ekraanimeedia tarbimise suunamisega, viimast on uurinud ka erinevad teadlased. Näiteks EU Kids Online (Livingstone et al. 2011) uuring kinnitab, et Eesti lapsevanemad suunavad ja jälgivad laste interneti tarbimist. Uuringust nähtub, et 90% uuringus osalenud lapsevanematest kinnitab, et nad on kasutanud mingisugust vahendamisviisi. Selgub ka, et levinuim viis Euroopas, kuidas laste internetikasutust suunata on 9-12aastaste laste puhul selgitamine, miks mõni veebilehekülg on hea või halb ning abistamine, kui miski on lapse jaoks liiga keeruline internetis. Mõlema situatsiooni puhul oli osalusprotsent üle 70 (Livingstone et al. 2011). Aktiivset ja selgitavat vanematepoolset vahendamist siiski fookusgruppides osalenud õpetajad ei maininud. Koolikeskkonnas lapsi jälgides ja nendega vesteldes on õpetajad pigem täheldanud, et osad lapsevanemad püüavad oma laste meediatarbimist suunata piirangute kaudu. Sellist suunamisviisi nimetatakse piiravaks vahendamiseks (*restrictive mediation*, toim.) ehk lapsevanem sätestab reeglid, mis piiravad lapse tarbimist, kas näiteks ajaliselt või sisuliselt (Livingstone et al. 2011).

S2: Minul tuleb ette, et tegelikult, kui sa nendega vestled, siis nad kõik räägivad, et minul on arvuti piirangud ja telekat tohin nii palju vaadata.

S4: Jällegi oleneb vanematest, aga mingid keelud enamasti on jah.

S2: Küll pannakse parool peale ja...küll võetakse juhe ära ja...

S1: ...On aru saada, et mingid keelud neil ikka on.

Vestlusest ilmnes ka, et laste meediatarbimist ei piirata ainult ajalises ja sisulises mõttes, vältimaks lapse liigset meediumite kasutust või kokkupuutumist kahjuliku sisuga. Saue Gümnaasiumi õpetajad olid täheldanud ka, et just ekraanimeedia kasutamise keeldu rakendatakse mitmetes peredes karistusvahendina:

S3: Karistatakse ka sellega.

S4: Karistus on see küll jah. Et kui midagi on tegemata, siis ei saa telekat vaadata või arvutisse näiteks.

S1: Arvutikeeld on karistusvahend jah. Eks vanemad püüavad ohjeldada neid nii kuidagi.

Kuigi võiks eeldada, et algklassilastel esineb meediakasutuse osas ka palju sisulisi piiranguid, siis algklassiõpetajate nägemuse põhjal on ülekaalus siiski ajalised piirangud. Õpetajate nägemuse kohaselt on lapsevanemad näiteks internetile ligipääsu piiravad paroolid kehtestanud pigem selleks, et laps ei saaks iseseisvalt lõputult näiteks arvutis olla, mitte selleks, et teatud sisud jääksid lapsele varjatuks. Marjorie J. Hogan (2001) on õpetajatega sarnasel arvamusel, et algklassiealistel lastel peaksid kodus olema kehtestatud piirangud. Seda põhjusel, et liigne teleri vaatamine või videomängude mängimine ei kinnita ega arenda laste lugemis- ja kirjutamisoskust, vaid röövib hoopis väärtusliku aja, mille võiks kulutada sõpradega koosolemiseks, õues mängimiseks ja jooksmiseks ning erinevate oskuste arendamiseks (Hogan, 2001).

Vestlusest Kiili algklassiõpetajatega ilmnas asjaolu, et laste jaoks ei tähenda arvuti või teleri vaatamise ära keelamine ainult seda, et tal jääb midagi tema jaoks huvitavat tegemata või nägemata, vaid see mõjutab ka nende sotsiaalset elu:

K5: *...Aga, mis ma olen isiklikult ära näinud, et lapselaps teinekord kannatab selle all, ütleb, et sina keelad ära, kodus ka mind ei lubata ja nad hakkavad mind mõnitama, sest me pidime homme rääkima ja ma ei tea jällegi mitte midagi.*

K6: *On, on nii jah.*

K4: *Seda last hakatakse narrima, kes ei ole saanud neid vaadata, mis on popid.*

K5: *Selle järgi suhtlemine käib. Öeldakse, et sa oled memmekas, sul ei lubata...*

Sellised tagajärjed on lapse jaoks rasked, sest ta peab ennast tundma kõrvalejäetuna ja kehvemana kui teised. Sellest tulenevalt võib aga huvi keelatu vastu suurened, põhjusel, et saada jälle kampa tagasi. Sellise reaktsiooni ära hoidmiseks peaks üha enam vanemaid tegema lastele selgitustööd, et miks mõned asjad keelatud ja piiratud on. Samal seisukohal on Marjorie J. Hogan (2001) öeldes, et peredes peaks olema lähtuvalt pereväärtustest hoolikalt paika pandud, millist meediat ja kuidas kodus tarbitakse ning vanemad peaksid kasutama võimalust lapsega koos meediat tarbida ja selle üle arutada. Selle tulemusena kasvab lapsest meediateadlik laps, kes on nutikas, valiv ja kriitiline meediatarbija (Hogan, 2001).

3.4.2 Õpetajad laste meediatarbimise suunajatena

Kui eelmiste punktide all oli esitatud pelgalt vaid õpetajate nägemus erinevatest situatsioonidest, siis käesolevas peatükis on õpetajatel võimalik toetuda isiklikele kogemustele. Kõik fookusgruppides osalenud õpetajad näevad ka endal rolli laste meediatarbimise suunajatena, kuid peavad seda rolli küllaltki tagasihoidlikuks. Lisaks sellele, tunnetasid fookusgruppides osalenud õpetajad, et vanemate endi huvi ja suutlikkus teemaga tegelemiseks on äärmiselt väike ning õpetajate endi kogemustest nähtub, et nendepoolseid nõuandeid ja soovitusi püüavad vanematest järgida üksikud.

K9: *Aga kahjuks jah ei ole vanemaid eriti palju neid, kes iseteadlikult suunaksid. Sina pead nagu otsa lahti tegema ja siis tulevad osa järele aga mitte kõik.*

Fookusgrupi-intervjuudes osalenud õpetajate endi kogemustes leidis samas mitmeid olukordi, kus nad olid võtnud aktiivse rolli kujundamaks laste meediatarbimist. Eelkõige toodi näiteid sellest, kuidas on üritatud laste meediatarbimist mõjutada andes lapsevanematele nõuandeid, millise meedia juurde lapsi suunata. Samuti annavad õpetajad lastele soovitusliku meediasisuga seotud koduseid ülesandeid. Uuringus osalenud algklassiõpetajad on arvamusel, et laste arengu jaoks oleks kasulik tarbida ka traditsioonilisemaid meediume, ning laste vähenenud huvi nende vastu ei ole alati seotud lastepoolse huvi puudumisega, vaid probleemid on sageli seotud sellega, et lapsevanemad ei ole huvitatud rakendamast õpetaja poolt antud soovitusi. Üks Kiili Gümnaasiumi algklassiõpetaja esitas selle arvamuse tõestuseks konkreetse näite isiklikust kogemusest:

K5: *...Esimeses klassis, kui ma eelmine aasta lapsed võtsin vastu, siis ma ütlesin vanematele juba ja lastele ka, et tellige Täheke. See on neile kõige parem lugemisvara praegu ja väga mitmekesine. Ja kui alguses küsisin, et käed püsti, siis üksikud, võib-olla üks-kaks, kellel oli Täheke. Pärast esimest koosolekut tuli võib-olla veel kaks juurde. Siis need, väga aeglaselt tõusis Tähekeste tellijate arv. Aga kui ma küsisin kui paljudel kodus käib Kroonika või Õhtuleht – peaaegu tervel klassil. Ja lapsed on sellest teadlikud, sest nemad vahivad ka Kroonikat. Vaatavad neid pilte suure põnevusega, sest seal on sellised pildid, mis neid tõmbavad... Nüüd on nad teises ja üle poole klassil on juba Tähekesed kodus. Mina näitan neile kas või kooli Tähekest ette ja ütlen ma teile enam ei loe, nüüd te peate ise kodus lugema hakkama neid lugusid. Ja kellel ei ole, laske vanemad ostavad. Vot see hakkab tegelikult kodust, et mida lapsele ostetakse. Mina ei saa aru, miks ei osteta väikesele lapsele esimeses*

klassis Tähekest, eriti veel kui laps ei oska lugeda. Seal on just parajad väikesed kirjutised, tekstid.

Toodud näitest nähtub, et kui lapsevanemad ei tunne huvi tutvustamiseks lastele traditsioonilisemat meediat, siis lapsed ei pruugi osata ka ise selle vastu huvi tunda. Lisaks ei pruugita igas koolis lastele traditsioonilisemat meediat tutvustada ning seetõttu võibki lapse huvi meedia vastu piirduda interaktiivse meediaga. Samas võib aga antud vestluste põhjal järeldada, et kui õpetajad ise koolis tutvustavad erinevaid väljaandeid, siis tekib lastel nende vastu huvi. Kui antud näite puhul õpetaja lõpetas ise koolitundides Tähekeste lugemise, siis oli paljudel lastel kujunenud juba piisavalt suur huvi, et kodus vanematelt Tähekest paluda. Õpetajate hinnangul võimaldavad õpetlikku meediat lastele küllaltki vähesed vanemad seetõttu, et lapsevanemate eelistused ei ole kooskõlas lapse arendamisega, vaid pigem mugavusega.

K9: *Ja oleks eelistused, need ei ole ka paigas. Selle asemel, et Tähekest tellida, „oi see on ikka nii kallis ja iga kuu jne”*

K7: *Kroonika on palju kallim ju.*

K9: *Ja see sama laps käib sul 25ne peos iga päev peaaegu. Noh need eelistused ei ole jah sellised, et...*

K8: *Seda katsume meie koosolekutel rääkida aga noh...*

K5: *Peab pidevalt rääkima ja siis lõpuks jõuab kohale aga selle aja peale on laps juba täiskasvanu.*

Roger Desmond (2001) kinnitab oma artiklis, et lähiaastatel läbi viidud uuringust selgus, et alla 12 aastased lapsed kulutavad päevas keskmiselt 8 minutit lugemisele ning keskmiselt 2,3 tundi teleri vaatamisele. Sellest võib näha, et vanematel on palju lihtsam anda lapsele kätte telekapult, kui et temaga koos võtta lahti mõni lastele mõeldud ajakiri ning selle kallal koos nuputada ja arutleda.

3.4.2.1 Meediasisu kasutamine õppetöös

Mõlemas fookusgrupis osalenud õpetajad suhtuvad meediasisu kasutamisse õppetöös üpris entusiastlikult. Sellegipoolest ei ole meediasisu kasutamine koolikeskkonnas seotud ainult õpetajate enda initsiatiivikusega, vaid meedia on õppekava läbiv aine ja seda tuleks kasutada nagunii.

S1: *...Vahel ongi töövihikutes sellised ülesanded sees juba.*

S3: *See on ettenähtud juba jah.*

Kadri Uguri (2010) doktoritöö kinnitab samuti asjaolu, et meediaõpetus on ainekavades sees ja õpetajad peavadki meediasisu kasutama. Samas võib nimetatud uurimusest lugeda, et meediaõpetus on ainekavadesse toodud süsteemitult: on vaid mõned meediaga seotud teemad, mis on enamasti seotud traditsiooniliste meediatekstide kirjutamise ülesannetega. Meediaga seotud teemad esinevad seetõttu peamiselt emakeele ja ühiskonnaõpetuse ainetes (Ugur 2010).

Fookusgrupi-intervjuudest selgus, et enamasti kasutavad õpetajad meediasisu koolitöösse kaasamiseks arvuti ja teleri abi:

S1: *Arvutit. Või näitame sealt telerisse midagi näiteks. Miksikest ja selliseid asju. Sealt võtame ülesandeid vahepeal.*

S3: *Miksikest jah.*

K6: *YouTube, Miksike, Koolielu õppematerjalid.*

K5: *Interneti teel on kõige parem, oled tunnis näiteks, sellises tunnis, kus tuleb midagi, inimeseõpetus või loodusõpetus näidata, näiteks eelmises tunnis olid meil lilled ja puud, kirjutad kähku Google`isse rohttaimed sisse, juba tuleb mõni esitus...*

Lisaks internetist leitavatele materjalidele, on õpetajad kasutanud õppeülesannete täitmisel ka traditsioonilisema meediumi - televisiooni abi. Näiteks on lastele näidatud õpetliku sisuga multifilme.

S1: *Aga varem, eelmine aasta ma kasutasin, oli väga hea multikas hommikuti ... see õpetas kõike seda verd, mis on veres ja kuidas sul magu töötab ja mis seal toimub ja niisugune. Pisikesed tegelased käisid siis läbi inimese organismi, kuidas silmad näevad ja õudsalt siukene arendav multifilm oli...*

Toodud näidetest võib siiski järeldada, et õpetajad kasutavad meediasisu peamiselt selleks, et näitlikustada lastele tunnimaterjali. Samas võib näha, et ainult õpetaja poolt otsitud materjale vaadates jääb laps küllaltki passiivsesse rolli- ta ei saa ise sisu luua ega eriti aktiivselt osa võtta meediakasutusest. Laps võib erinevat meediasisu vaadeldes endale käsitletavast teemast selgema ettekujutuse saada, kuid ta ei saa praktilist kogemust, mis oleks oluline selleks, et laps õpiks meediat kriitiliselt ja arendavatel eesmärkidel kasutama. Seejuures tuleb tõdeda, et algklassiõpetajad, kes vestluses osalesid kasutavad lastele näitamiseks enamusel juhtudel juba olemasolevat meediasisu, mitte ei loo ega muuda seda ise, et lastele midagi õpetada.

Üldiselt on algklassiõpetajad arvamusel, et meediasisu on võimalik kasutada kõigis ainetes, kuid kõige enam kasutavad fookusgruppides osalenud õpetajad meediasisu siiski emakeele ja loodusõpetuse tundides:

K7: *Saab, saab. Kõikjal saab, videoid ja pilte ja esitlusi näidata.*

K9: *Kõige rohkem loodusõpetuses, inimeseõpetuses.*

K7: *Absoluutselt kõiges.*

S1: *Loodusõpetus, eesti keel.*

S2: *Ma arvan, et eesti keel jah.*

Inimeseõpetus ja loodusõpetus võivad olla õpetajate lemmiktunnid meediasisu kasutamiseks põhjusel, et nimetatud ained põhinevad paljuski erinevatel piltidel ja joonistel, mida on internetist lihtne leida. See kinnitab taaskord asjaolu, et õpetajate meediakasutus koolitöös on seotud eelkõige internetist lastele teemakohase materjali otsimisega ning seejärel õpilastele näitamisega. Sellise tegevuse puhul kaob aga ära interaktiivse meediasisu eelis- võimalus ise aktiivselt osaleda ja luua. Kui need eelised kasutamata jätta, võib interaktiivse meedia kasutamine suures osas üldse oma mõttekuse kaotada.

Mõlema läbi viidud fookusgrupi peale kerkis esile vaid üks näide, mis illustreerib interaktiivse meedia täielikku kasutamist:

K6: *Kas või matemaatikas üleminekuga liitmine-lahutamine, no ei saa aru ainult tahvli peal tegemisest, aga kui ma võtan seal Miksikeses lahti need ühelised, kümnelised, saan neid lohistada, kokku panna, kleepida, siis ta näeb ruumiliselt seda, kuidas see üheline koosneb kümnelistest ja kümneline sajalistest. Ühesõnaga kasutada kõiki võimalusi nii, et ta saaks kõige paremini aru.*

K5: *Ja mis huvitab, see jääb meelde. Kui on igav, siis ei jää meelde*

See näide tõendab, et lapsi pannakse midagi reaalselt tegema meediumist saadud harjutuste toel, et interaktiivsuses peituvad võimalused seostatakse praktiliselt õppetööga. Vestlustest ilmnes, et selliseid situatsioone ei teki siiski kuigi sageli, enamasti kasutatakse meediasisu vaid tunnimaterjali huvitavamaks muutmiseks.

Nii Saue kui Kiili Gümnaasiumi algklassiõpetajad olid ka ise seisukohal, et kasutavad meediasisu õppetöös eelkõige selleks, et materjali lastele näitlikustada ja tundi tavapärasest huvitavamaks muuta.

S4: *See on ikkagi erinev, eksju. Sa võid õpikust seda sama teha, aga nii on ikkagi teistmoodi, erinev, huvitavam.*

S1: Olen suurendanud seda ja siis lapsed vaatavad ja otsime need omadussõnad üles, või no mis iganes, üks ole seal. Küsimusi esitanud sõnade kohta ja nii on jälle huvitavam harjutada.

S2: See on põnevam jah.

K7: Mitmekesistada ainet.

K5: Huvitavaks tegemise nimel ikka jah.

K9: Et lastel oleks huvitavam tegeleda, et kõik tahaks kaasa töötada.

Selline teguviis ei täida aga meediaõpetuse kui sellise klassikalisi eesmärke, vaid muudabki kõigest tunni huvitavamaks ning seeläbi ka õpetaja töö lihtsamaks. L. Plowman ja C. Stephen (2003) kirjutavad oma artiklis meediasisu kasutamisest õppetöö rikastamiseks ning kasutavad selleks Cuban-i (2001; p. 67) loodud mõistet „benign addition,” mis otsetõlkes tähendab „kasulik lisa.” Teisisõnu tähendab see, et IKT vahendeid kasutatakse kui kasulike lisasid juba olemasolevatele õppevahenditele (Plowman & Stephen 2003). See, kui erinevat meediasisu kasutatakse ainult tunni põnevamaks muutmise eesmärgil, ei arenda aga laste meediakasutuse ega –kirjaoskust, mistõttu ei saa seda pidada meediaõpetuseks. Sellest võib järeldada, et algklassiõpetajatel jääb endal kompetentsist vajaka, sest tegelik eesmärk meediakasutusel koolitöös peaks olema arendada lastes oskust meediat kasutada, seda hinnata ja analüüsida. Kirjeldatud probleemi käsitleb Kadri Ugur (2010) oma doktoritöös ja kinnitab, et praegustel Eesti koolide õpetajatel on vähesed või puudulikud kogemused seoses meediaõpetusega, sest ajal kui nemad koolis õppisid nähti meediaõpetusena vaid ajakirjanduse põhioskusi ja filmitegemist. See asjaolu ei toeta aga praeguse ühiskonna ja seal hulgas ka õpetajate meediakompetentsi. Õpetajatele oleks vaja meediateemalisi koolitusi, et nad teaks, kuidas lastest oskuslikke meediatarbijaid kujundada.

Kuigi koolides, kus käesolevates intervjuudes osalevad õpetajad töötavad, on olemas erinevad võimalused tunni käigus meedia kasutamiseks, lasevad õpetajad vahel lastel kodus erinevate meediumite abil tunniks midagi ette valmistada:

Aga kuivõrd suunate ise lapsi õppetööeesmärkidel mingeid meediume kasutama?

K6: Oleneb klassist, kuuendat klassi aina surume aga teist veel nii väga ei suru.

K9: Esimest siiski niimoodi vähem, et annad näpunäiteid ja nii. Esimeses on minu arust oluline ikka kõigepealt suhelda inimesena inimesega, saada need a-d ja b-d selgeks. Et kõigepealt ikka lugemine ja numbrid ja raamatud. Ja küll ta siis jõuab.

Intervjuudest võib näha, et peamine, millega õpetajad meediasisu õppetöös kasutades tegelevad ja ka lapsi tegema panevad on infootsing.

S3: Elulugusid otsivad ja sellist.

S4: Inimeseõpetuses ka otsivad organite ja sellise kohta.

S3: *Anekdoote otsivad ja.*

S4: *Laseme otsida ikka igasugu asju, luuletusi ja muud.*

Teisisõnu õpetajad eelkõige otsivad meediasisu, et seda tunnis kasutada, mitte ei loo seda. Sellest võib näha, et õpetajate endi vähene kompetents, teadmised ja tehnilised oskused võivad piirata nii seda, kuidas nad enda aineid üles ehitavad, kui ka seda, mis ülesandeid nad üldse lastele suudavad ja oskavad välja mõelda.

Intervjuude käigus ilmnes ka asjaolu, et kui koolitunnis on kõik lapsed entusiastlikud meediasisu ja meediumite kasutamise suhtes, siis iseseisvate ülesannete lahendamisel kõik lapsed nii positiivselt meelestatud ei ole:

S3: *Otsida ei meeldi, aga tunnis selline vaatamine ja tegemine väga hästi.*

S1: *Koolis jah meeldib, aga ise otsida ei taha.*

Põhjuseid, miks lapsed meediasisu koduste ülesannete tegemiseks kasutada ei taha võib algklassiõpetajate arvates olla mitmeid. Tunnis võib olla huvitav koos õpetajaga harjutusi teha, aga kodus peavad lapsed sageli üksi oma ülesandeid lahendama, mistõttu võib kodus meediasisu kasutamine tunduda raske. Lisaks sellele on lastel kooliülesannete tegemata jätmiseks hulgaliselt muid olmelisi põhjusi.

S3: *Ja see kui sa küsid siis, tead kui palju põhjusi siis tuleb, meil ei ole interneti, küll oli vool ära, ema tuli õhtul hilja, mul on praegu arvutikeeld.*

Samas võib fookusgrupis osalenud õpetajate kogemustes näha ka erinevusi, mis on seotud erinevate kogemuste ja ka õpetamispraktikaga. Saue Gümnaasiumi õpetajad leidsid, et lastele pigem ei meeldi kodus ise meediaga töötada ning Kiili Gümnaasiumi õpetajad olid arvamusel, et see on ikkagi pigem huvitav laste jaoks.

K5: *Suuremad teevad hästi. Näiteks kuuenda klassi arvutitund on, siis annad neile teema kätte ja nad otsivad selle ise üles ja teevad guugeldades ja igasugu otsinguid kasutades.*

K7: *Rohkem huviga teevad ikka. Neile meeldibki nii ja osavad on selles.*

K5: *Referaate teevad ka rohkem nii, kui raamatute järgi. Aga seal on see oht, et tuleb õpetada, et on autorikaitse ja, et viited tuleb panna, et lihtsalt ei copy ja paste`i.*

K6: *Aga väikestele ma üldjuhul pole öelnud, et tee midagi arvutist või otsi sealt.*

K9: *Ma ka mitte, aga mina olen suunanud vaatama teatud saateid ja siis oleme järgmine päev vestelnud ja ma pean ütleva, et nad on väga kohusetundlikud...*

Selline erinevus võib olla tingitud asjaolust, et Kiili Gümnaasiumi õpetajad hakkavad lastele andma ülesandeid, kus nad ise internetist midagi otsima peavad alles 3ndast klassist alates, Saue Gümnaasiumi õpetajad andsid taolisi ülesandeid ka noorematele lastele. Sellest tulenevalt võib Saue Gümnaasiumi algklassiõpetajatel olla kujunenud aramus, et lastele ei meeldi iseseisvalt meediaga töötada põhjusel, et nii väikesed lapsed ei oska kasutada arvutit veel õpieesmärkidel. Seetõttu ei pruugi neile meeldida ka taolised ülesanded. Kiili Gümnaasiumi õpetajad liiguvad rohkem samm haaval: väiksematel lastel lasevad saateid vaadata ja muid kergemaid ülesandeid teha, mis on neile jõukohased ja seega ei tekita ka vastumeelsust. Samas võib olla üheks põhjuseks ka tõik, et lapsed on harjunud meediume ja nende sisu kasutama eelkõige meelelahutuslikel eesmärkidel, mistõttu nad ei pruugi osatagi neid õpieesmärkidel kasutada. Sellest võib järeldada, et lapsed kasutavad meediume ja meediat ennekõike meelelahutuseks ning algklassides ei pruugi nad veel osata näha meediumite erinevaid kasulikke ja õpetlike funktsioone.

3.4.3 Eakaaslased meediatarbimise suunajatena

Fookusgruppides osalenud algklassiõpetajad on arvamusel, et algklassilaste jaoks on äärmiselt oluline tarbida klassikaaslaste ja sõpradega sarnast meediasisu. Viimasel ajal on õpetajad täheldanud sõprade ja eakaaslaste suunamist ja osaliselt koguni survet laste internetikasutuse praktikatele. Eelkõige on sõprade suunamist ja õhutusi õpetajate arvates märgata suhtlusportaalide kasutuse osas.

Kas laste jaoks on oluline tarbida teistega sarnaseid meediume ka? Et näiteks ühel lapsel on Facebook'is konto, et siis teisel ka kohe vaja?

S2: Muidugi. Kui sind ei ole seal, ei ole sind olemas. Kes tahab vähegi kambas sees olla, see peab ikka portaalides ka olema.

S3: Muidu ollakse kohe alaväärsed, või tuntakse nii.

K9: See on ainuoluline! Muu polegi oluline!

K6: Ikka teistega peab ühtemoodi olema.

Sarnastele tendentsidele on tähelepanu juhtinud muuhulgas danah boyd (2007), kes on uurinud laste ja teismeliste sotsiaalvõrgustike kasutamise praktikaid. boydi (2007) uuringutest nähtub, et lapsed on aktiivsed sotsiaalvõrgustike kasutajad paljuski seetõttu, et kuuluda n-ö gruppi, suhelda sõpradega ja olla nähtav. Ka algklassiõpetajad nentisid, et suhtlusportaalid

omavad laste sotsiaalsetes suhetes suurt kaalu. Fookusgrupis õpetajate poolt loodud võrdlus, „kui sind ei ole seal, ei ole sind olemas,” annab tunnistust sellest, et algklassilaste jaoks on teistega sarnaste meediumite ja meediasisu tarbimine märkimisväärselt oluline. Seda võib pidada määravaks faktoriks sotsiaalse kuuluvuse kujunemisel. Seetõttu võib arvata, et laste jaoks on erinevates portaalides aset leidev sama suure tähtsusega kui „reaalses elus” toimuv. EU Kids Online uuringu põhjal ei ole suhtlusportaalide kasutamine küll laste hulgas veel kõige populaarsem *online* tegevus - 59% kõigist internetti kasutavatest 9-16aastastest lastest üle kogu Euroopa omab suhtlusportaalides kontot - kuid see on vaieldamatult kõige kiiremini kasvav internetikasutuspraktika laste seas (Livingstone et al. 2011).

Lisaks aspektile, et lastele on oluline kasutada eakaaslastega samu suhtlusportaalet, kinnitasid Kiili Gümnaasiumi õpetajad, et laste jaoks on oluline mängida ka samu interaktiivseid mänge:

K5: *Arvutimänge ka vahetatakse ja tuuakse kaasa ja...*

K5: *Aga siis on mingi jalgpallimängud, et nad mängivad ka neid.*

K8: *See on ka niimoodi, et mitmekesi lepivad kokku, et igaüks läheb oma arvutist, et sina oled väravavaht, mina kaitsja, sina ründaja ja igaüks saab liigutada oma tegelast.*

K9: *Playstation`id ja igasugused, mis need on, BSBd. Kui ühel on siis, ilmtingimata peab kohe järgmisel ka olema. Ja sünnipäevaks muud ei soovitagi siis, kui ainult seda.*

Sellest võib järeldada, et erinevad interaktiivsed mängud on osake enamuse laste igapäevast, mängude kaudu toimub omavaheline suhtlus nii reaalsuses (vahetatakse omavahel mänge) kui ka kübermaailmas (moodustatakse *online* võistkondi). Seetõttu võib laps, kellel ei ole võimalik teistega ühist meediat tarbida tunda ennast kõrvalejätuna.

IV Järeldused ja diskussioon

Käesolevas töö osas on esitatud uurimuse käigus tehtud põhijäreldused algklassiõpetajate nägemusest algklassilaste meediatarbimise harjumuste ja neile avalduvate meediamõjude kohta. Järeldused on üles ehitatud peatükis 1.7 välja toodud peamiste uurimisküsimuste kaupa. Diskussiooni osas esitan uurimistulemuste laiemat tõlgendust ning meetodi kriitika osas analüüsin valitud meetodite sobivust ning võimalusi edasisteks uuringuteks.

4.1 Järeldused

4.1.1 Kuidas kirjeldavad õpetajad algklassiõpilaste meediatarbimise harjumusi?

Uuringusse kaasatud algklassiõpetajad arvavad, et kuigi iga lapse puhul on meediatarbimine mõnevõrra erinev, võib algklassilapsi üldiselt siiski pidada aktiivseteks meediatarbijateks. Algklassiõpetajate hinnangul eelistavad algklassilapsed tarbida eelkõige ekraanimeediat, ehk siis televisiooni ja interneti. Paber kandjal ajalehed-ajakirjad ning raadio on uuringus osalenud õpetajate arvates laste seas seevastu üpris vähe populaarsed. Õpetajate hinnangutega sarnased ilmingud algkoolilaste meediatarbimise kohta on välja joonistunud ka Sampo panga tellimisel uuringufirma YouGov Zapera poolt läbiviidud uuringus „Finantsteadlikkus ja rahaline kirjaoskus 5-7 ja 8-9aastaste Eesti laste seas“ (2010), millest nähtub, et selles eas lapsed eelistavad meediumitest ekraanimeediat: 96% lastest vanuses 8-9 vaatab regulaarselt televiisorit ning 94% sama vanusegrupi lastest mängib internetis arvutimänge. Lähtuvalt algklassiõpetajate arvamusest ja eelpool toodud uuringu tulemustest, võib järeldada, et ekraanimeedia on algklassilaste seas tõepoolest väga populaarne. Ekraanimeedia populaarsuse üheks põhjuseks võib pidada selle mitmekülsust. Arvuti pakub lastele võimalust mängida, suhelda, internetis surfata jpm. Ka teleritel on tänapäeval rohkelt kanaleid, kust lastel on võimalik endale meelepärane programm leida. Lapsed võivad ekraanimeediat eelistada ka põhjusel, et nende eakaaslased tarbivad seda. Sellest on kujunenud omamoodi lumepalliefekt, sest lapsed tahavad tunda ennast osana grupist ja pruukida ekraanimeediat, kuna teised lapsed teevad nii.

Uuringust järeldus, et Saue Gümnaasiumi ja Kiili Gümnaasiumi õpetajad on küllaltki erineval seisukohal laste teleri vaatamise osas. Saue õpetajate arvates vaatavad lapsed televiisorit igapäevaselt, Kiili õpetajad on aga arvamusel, et televiisorit vaadatakse üha vähem ja enamus laste ajast kulub arvutile. Sellegipoolest tõid laste televisiooni vaatamise eelistusi uurides mõlema kooli õpetajad esile trendi, et lastesaateid vaadatakse selles vanuses laste hulgas nende hinnangul väga vähe. Lastesaadetele eelistatakse eelkõige täiskasvanud vaatajale mõeldud saateid, nagu näiteks „Reporter,” „Kelgukoerad,” „Võsareporter,” „Kättemaksukontor” jne. Samuti on fookusgruppides osalenud õpetajate arvates algklassilaste seas populaarsed erinevad telekonkursid ja –mängud nagu „Talendijaht,” „Eesti otsib superstaari” ja „Sõnasõda.” Sellise tendentsi põhjuseks võib pidada asjaolu, et algklassiealisele lapsele mõeldud saateid võib telekavas üha vähem leida. Väheste lastesaadete probleemile on tähelepanu juhtinud ka Kadri Jakobson (2005), kelle sõnul on üpris paratamatu, et lapsed vaatavad täiskasvanute saateid, sest kodumaised kanalid pakuvad lasteprogrammide osas väga kesist valikut. Kui aga lastel ei ole võimalik lastesaateid vaadata, siis neil ei jäägi paraku muud üle, kui vaadata täiskasvanutele suunatud programme.

Lisaks eelistavad lapsed algklassiõpetajate sõnul vaadata pigem DVD-lt erinevaid lastefilme, kui üksikuid televisioonis näidatavaid lasteprogramme. DVD-sid võivad lapsed eelistada põhjusel, et nendel on uuemad ja laste seas populaarsemad filmid. Ka Dorothy Singer ja Jerome Singer (2001) on uurinud laste eelistusi telesaadete osas ning jõudnud järeldusele, et alates viiendast eluaastast lisanduvad laste eelistustesse multifilmide ja lastesaadete kõrval ka üha enam täiskasvanutele mõeldud saateid, mistõttu algklassieas laps võibki pühendada juba suurema osa teleri vaatamise ajast täiskasvanutele mõeldud saadetele ja filmidele.

Veel ühe põhjusena, miks lapsed ikkagi täiskasvanute saateid vaatavad, võib nimetada ka soovi tunnetada ennast osana perekonnast. Televiisori vaatamine on kodudes sageli üks tegevustest, mida perekond koos teeb. Sellest tulenevalt tahab laps tunda ennast pereliikmena, vaadata koos teistega ühiseid programme. Sarnast mõtteviisi on jaganud ka David Morley (1986), kelle sõnul juba aastakümneid tagasi muutus teleri vaatamine aina vähem isoleeritud ja individuaalseks tegevuseks ning üha rohkem sotsiaalseks ja kollektiivseks tegevuseks. Tavaliselt toimib teler sotsiaalse ühendajana just perekondades (Morley 1986). Kuna tänaseks päevaks on televisiooni populaarsus ainult kasvanud, siis võib uskuda, et peredes on teleri tähtsus samuti kasvanud. Kui vanemad ning võib olla ka suuremad õed-vennad midagi ühiselt televiisorist vaatavad, siis ei taha ka algklassiealine laps ennast kõrvalejätuna tunda ning

mitte vaadata. Kuna lapsevanemad aga üldjuhul lastesaateid vaadata ei eelista, siis tuleb lapsel vanematega koos olemiseks vaadata täiskasvanute saateid.

Rääkides teisest laste lemmikmeediumist, internetist, siis intervjuudest järeldus, et internetti kasutavad algklassilapsed õpetajate hinnangul eelkõige mängimiseks ja omavahel suhtlemiseks. Intervjueeritud õpetajatele meenusid vaid üksikud erandjuhtumid, kus mõni laps oli öelnud, et tema kasutab arvutit ka uudiste lugemiseks. Sellest võib järeldada, et algklassilapsed kasutavad arvutit eelkõige meelelahutuslikel eesmärkidel ning nad ei oska näha ega hinnata veel arvuti teisi kasulikke ja arendavaid funktsioone. Ka EU Kids Online uuring kinnitab, et 83% Euroopa lastest vanuses 9-12 kasutab arvutit eelkõige mängimise eesmärgil ja 62% samas vanuses lastest eelkõige suhtlemiseks (Livingstone et al. 2011). Kuigi käesolevas uurimuses osalenud algklassiõpetajad on arvamusel, et arvuti kasutamine mängude mängimiseks pole eriti kasulik tegevus, siis mõned teadlased on teistsugusel arvamusel. Kalmus, Runnel ja Siibak (2010) kinnitavad oma artiklis, et arvutis mängude mängimine on lapse arengu suhtes ambivalentne. Mängud võtavad küll palju aega ja on tihti vanemate poolt reguleeritud, kuid tegelikkuses on arvutis mängimine märkimisväärne samm „võimaluste redelil” („*ladder of opportunities*”). Mängimist võib pidada motivatsiooni allikaks liikumaks edasi n-ö kasulikemate interneti kasutusviisideni (Kalmus, Runnel, Siibak 2010). Sellest nähtub, et uurimuses osalenud algklassiõpetajate arvamus, et arvutis mängimine on üpris kasutu ning uudiste lugemine n-ö õige põhjus arvuti kasutamiseks, ei ole läbinisti õigustatud. Arvuti kasutamine mängimiseks võib lapses arendada edasi ka teisi arvutikasutamise oskusi, mistõttu võib laps õppida kiiremini kasutama arvutit ka efektiivsemate eesmärkide täitmiseks.

Fookusgruppides osalenud algklassiõpetajate jutust võib järeldada, et arvuti poolt pakutavad sotsiaalsed funktsioonid on laste jaoks mängimise kõrval tähtsaimad. Lisaks nähtus, et erinevad sotsiaalsed võrgustikud ja portaalid pole lihtsalt virtuaalsed keskkonnad, kus aega veeta, vaid nendest on laste jaoks kujunenud oluline sotsiaalne maailm. Vestlustest õpetajatega ilmnes, et lapsed suhtlevad õhtuti ja nädalavahetustel aktiivselt arvuti vahendusel ning sageli minnakse sellise suhtluse käigus ka tülili, tülid aga jätkuvad koolis. Lapsed on õpetajate sõnul küll alati tülitsevad ja leppinud ning see on tavapärane, aga kui see leiab aset ka erinevates sotsiaalsed võrgustikes, siis võib arvata, et arvutivahendusel tekkinud sotsiaalne maailm omab laste jaoks sama suurt tähtsust kui „reaalne” sotsiaalne maailm. Sellest võib järeldada, et laste jaoks ei eksisteeri enam eraldi n-ö reaalsed ja virtuaalsed maailma, vaid kõik on üks, sest virtuaalses keskkonnas tekkivad tülid ja suhted kanduvad edasi ka silmast-silma konteksti

ning vastupidi. Virtuaalne ja „reaalne” maailm on erinevad paljuski täiskasvanute jaoks, kelle elud ei ole niivõrd internetipõhised, mitte aga lapse jaoks, kes võib veeta suure osa oma ajast internetis. Rohkest *online*’is viibimisest rääkides tõid algklassiõpetajad esile just laste tülitsemise suhtluskanalite kaudu, mistõttu võib arvata, et seda esineb sageli. Laste tülitsemised võivad tihti alguse saada kiusamisest ning kui kimbutamine toimub internetis, võib seda pidada *online* riskiks, millest võib edasi areneda küberkiusamine. EU Kids Online (Livingstone et al. 2011) uuringu järgi on 11-12aastaste Euroopa laste seas levinuimad küberkiusamise vormid ebatsensuursete ja solvavate sõnumite saatmine ja mainitud sõnumite levitamine teiste seas või teistele nähtavalt postitamine. Kuigi käesolevas töös käsitletav vanusegrupp on veidi noorem kui viimases näites toodud, võib internetis tülitsemisest eeldada, et ka algklassilaste seas võib taolist käitumisviisi mõningasel määral täheldada. EU Kids Online`i järgi esineb Eesti laste seas võrreldes teiste Euroopa riikidega kõige enam kiusamist: 14% lastest on öelnud, et neid on *online*’is kiusatud ja 43% lastest on tunnistanud lihtsalt kiusamist (Livingstone et al. 2011). Lähtuvalt toodud protsentidest, võib näha, et Eesti laste seas on kiusamine probleem, mistõttu tuleks algklassilaste internetis tülitsemisse suhtuda tõsiselt, sest see võib viia murettekitava kiusamiseni.

Üldjoontes on käesolevas uuringus osalenud algklassiõpetajad arvamusel, et laste meediatarbimise harjumused muutuvad paralleelselt meedia ja meediumite muutumisega. Kui praegusel hetkel areneb ja kasvab pidevalt interaktiivse meedia osakaal, siis on õpetajate arvates ka iseenesestmõistetav, et laste meediatarbimise harjumused muutuvad interaktiivsemaks. Siinkohal võib olulist rolli mängida ka fookusgruppidest nähtunud asjaolu, et paljud vanemad ei ostagi lastele näiteks ajakirju või ei suuna nende meediaeelistusi. Sellest lähtuvalt tarbivadki lapsed meediume, mis neile endale on tuttavad ja harjumuspärased: arvutit ja televiisorit. Samas kui tänapäeva laps on harjunud olema ümbritsetud uuest meediast, siis võib juhtuda, et traditsiooniline meedia näib lihtsalt igav, mistõttu see jääbki lapse meediaeelistustest kõrvale.

4.1.2 Mil määral seostavad õpetajad erinevaid koolikeskkonda jõudvaid ilminguid (keelekasutus, mängud, käitumine) laste meediatarbimisega?

Kuna algklassiõpetajate hinnangul veedavad algklassilapsed üpris suure osa ajast erinevaid meediume ja meediasisu kasutades, siis võib intervjueritud õpetajate sõnul seostada ka mõningaid koolikeskkonda jõudvaid ilminguid laste meediatarbimisega. Samas on koolikeskkonnas avalduvad meediatarbimisega seotud ilmingud õpetajate sõnul pigem kaudsed ja sageli märkab neid alles siis, kui neile spetsiaalselt tähelepanu pöörata. Seda põhjusel, et uurimuses osalenud algklassiõpetajate nägemuse kohaselt ei tule lapsed õpetajaga ise meediaga seotud teemadel rääkima ning ka laste omavahelised vestlused jäävad õpetajale sageli kuulmata. Põhjuseid, miks lapsed õpetajaga meediateemadel rääkima ei kipu võib olla mitmeid. Kuigi meedia peaks olema algkooli õppekava läbiv teema (Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava 2002), võib siiski olla, et seda esineb tundides liiga vähe, mistõttu ei pruugi lapsed tulla mõttele, et õpetaja poole sellise teemaga pöörduda. Võib ka olla, et õpetajad ei pööra laste meediatarbimisele ise eriti tähelepanu, ei räägi lastega meediast tunni teemadega seotult ega tunniväliselt. Sellisel juhul võibki lapsele jääda mulje, et meedia pole teema, millest õpetajaga rääkida.

Kõik uurimuses osalenud algklassiõpetajad on arvamusel, et meediatarbimisest tulenevad ilmingud avalduvad kõige rohkem vahetundide ajal, kui lapsed saavad ennast vabamalt tunda. Sellest tulenevalt võib järeldada, et meediatarbimise ilmingud jõuavad koolikeskkonda eelkõige meelelelahutuslikul ja mängulisel kujul.

Saue Gümnaasiumi algklassiõpetajad tõid esile, et lastele meeldib mängida erinevaid telekonkursse jälgendavaid mängu. Näiteks meeldib lastele läbi viia klassi superstaari otsinguid või välja selgitada, kes on kõige talendikam, jälgendades seeläbi populaarseid saateid „Eesti otsib superstaari” ja „Talendijaht.” Kasvatusteadlaste, näiteks Piaget` (viidatud Butterworth & Harris 2002 kaudu) sõnul, õpib laps läbi jälgendamise, mistõttu on oluline jälgida, et see, mida laps vaatab telerist oleks talle kasuliku mõjuga, sest vastasel juhul võib laps hakata arendama endas negatiivseid külgi. Algklassilaps on veel piisavalt noor, et mitte eristada alati head halvast ning ta ei pruugi endale veel täielikult aru anda, et kõik, mis ta näeb

telerist või arvutiekraanilt ei ole reaalses elus õigustatud. Kristiina Kruuse (2008) on uurinud laste telesaadete jälgendamist ning jõudnud järeldusele, et oma lemmiktegelasi jälgendades õpivad lapsed teletegelastelt. Seega tuleb hoolega jälgida, mis tüüpi tegelased lapsele huvi pakuvad, et näha millist eeskuju ja teadmisi laps omandab (Kruuse 2008). Kuigi Kristiina Kruuse (2008) uuring põhines lasteaialastel, on algklassilaste seas jälgendamismängud õpetajate sõnul endiselt populaarsed, mistõttu tuleks jälgida millist eeskuju algklassilapsed oma lemmiksaadetest ja –tegelastelt saavad.

Kui erinevate telekonkurside jälgendamist pidasid õpetajad positiivseks, siis negatiivse poole pealt tõid nii esimeses kui teises fookusgrupis osalenud õpetajad esile vägivaldset käitumist ja sobimatud sõnavara. Sarnaseid negatiivseid ilminguid täheldasid ka Siibak ja Vinter (2010), uurides meedia mõjusid lasteaialastele. Lapsed kipuvad mängudes jälgendama vägivaldseid stseene, eelkõige tulistamist ja rüsemist, samuti esineb laste sõnavaras vahel sobimatuid sõnu, mille tähendust nad ise mõista ei pruugi (Siibak & Vinter 2010). Informantide sõnul võib samuti sageli täheldada, kuidas algklassilapsed, eriti poisid, üritavad vahetunni ajal jälgendada erinevaid *action* - stseene, mille käigus lüüakse teineteist nii rusikate kui jalgadega. Õpetajate sõnul on esinenud olukordi, kus algul mänguline rüselus ajab mingil hetkel sõbrad tülli ja siis võib olukord juba õnnetult lõppeda. Samuti võib õpetajate hinnangul aeg-ajalt märgata laste keelekasutuses nii emakeelseid kui inglise keelseid ebatsensuurseid sõnu, mille puhul ei ole õpetajad kindlad, kas lapsed nende sõnade tähendust üldse mõistavad. Intervjueeritud algklassiõpetajad on veendunud, et nii vägivaldne käitumine kui sobimatud võõrkeelsed väljendid on telerist nähtavate mängufilmide või arvutimängude tulem, sest võib arvata, et taolised käitumismallid ja väljendid ei pärine vanemate eeskujust. Ka Susan Villani (2000) on jõudnud järeldusele, et vägivaldsete filmide vaatamise ja agressiivse käitumise vahel on märkimisväärne seos. Vägivaldsetest filmidest võtavadki lapsed eelkõige üle agressiivseid käitumismalle ja vaenulikku suhtumist, mis võivad rohkel vaatamisel pikaajaliselt mõju avaldama hakata (Villani 2000).

Veel ühe meediatarbimisest tingitud negatiivse mõjutusena nägid fookusgrupis osalenud algklassiõpetajad laste sagenema hakanud keskendumishäireid. Õpetajate sõnul on üha enam lapsi, kellel on tähelepanuväärseid raskusi tunnis rahulikult istumisega ja ettenähtud ülesannete vaikselt lahendamisega. Algklassiõpetajad peavad sellist käitumist meediumite üleküllastumise tagajärjeks. Mitmekülgsest meediumite valikust tingituna juhtub tihti, et lapsed räägivad MSNis korraga mitme inimesega ning samal ajal kuulavad muusikat ja

lahendavad koduseid ülesandeid. Nii mitme asjaga korraga tegelemine viib tulemuseni, et laps ei pööra ühelegi neist tegevustest põhjalikku tähelepanu, vaid ta tähelepanu on pidevalt hajutatud. Vanessa Vega (2009) on uurinud laste *multi-tasking*-ut ja jõudnud järeldusele, et see, kuidas lapsed *multi-tasking*-u käigus pidevalt jagavad oma tähelepanu, muudavad seda ja püüavad korraga mitme tegevusega järjepeal püsida, avaldab märkimisväärt mõju sellele, kuidas lapsed õpivad, mõtlevad, sotsialiseeruvad ja maailma mõistavad. Sellest saab järeldada, et tähelepanu pidev jagamine kirjeldatud viisidel, võib hakata mõjutama laste ülejäänud tegevusi. Kui lastel on raskusi tunnis keskendumisel, hakkab see tõenäoliselt mõjutama laste õppeedukust. Lisaks võivad keskendumisraskustega õpilased tunnis häirima hakata õpilasi, kes sooviksid tunnitöösse süveneda, mistõttu võib kannatada üldine kord tunnis ning ka teiste õpilaste õpiedukus. Et kirjeldatud olukorda ära hoida, on oluline, et õpetajal säiliks klassis autoriteedi roll, et õpilased talle kuuletuks ja teda austaksid. Raskused õpilaste tööle suunamisega võivad aga õpilaste silmis õpetaja autoriteeti õhnestada. Sellest lähtuvalt on oluline, et õpetajad kujundaks oma õpetamisstiili vastavalt õpilastele. Ehk siis, kui klassis on palju keskendumisraskustega lapsi, peaks õpetaja muutma tunni näiteks võimalikult mitmekesiseks, et tekiks vähem võimalusi laste tüdinemiseks.

4.1.3 Millisena näevad õpetajad enda ja vanemate rolli laste meediaharjumuste kujundamisel?

Üldjoontes tunnistasid kõik intervjuudes osalenud algklassiõpetajad, et neil on oma roll laste meediaharjumuste kujundamisel, kuid samas ei hinnanud ükski õpetaja oma rolli eriti märkimisväärselt. Andra Siibak ja Kristi Vinter (2010) uurisid, milliseks hindavad lasteaiaõpetajad oma rolli laste meediaharjumuste kujundamisel ning jõudsid samuti tulemuseni, et õpetajad ei pea oma rolli eriti tähtsaks. Tõsiasi, et õpetajad ei hinda oma rolli laste meediatarbimise suunajana näitab, et õpetajad ei pruugi olla kindlad oma autoriteedis laste silmis, vähemalt meediatarbimise osas. Vestlustest algklassiõpetajatega ilmnis, et paljud õpetajad hindavad oma teadmisi meedia ja meediumite kasutamise osas üpris nõrgaks. See võib tingida ka asjaolu, et õpetajad ei julge laste meediatarbimist suunata. Õpetajad nentisid, et kasutavad küll meediat meeleldi koolitundides, kuid seda eelkõige eesmärgiga muuta tundi laste jaoks põnevamaks ja mitmekesisemaks. Samas meediasisu ja meediumite kasutamine ainult tunni rikastamise eesmärgil ei arenda laste meediakasutuse ega –kirjaoskust. Tegelikult peaks meediasisu ja meediume kasutama koolitöös selleks, et arendada lastes

oskust meediat kriitiliselt analüüsida, hinnata ja kasutada. Renee Hobbs (1999) leiab, et tänapäeva lapsed kasvavad niigi üles kultuuris, kus enamus informatsioonist ja meelelahutusest pärineb massimeediast, mistõttu võiksid õpetajad edendada laste intellektuaalset arengut ja kriitilist mõtlemist, kasutades meediasisu tundides eesmärgipäraselt - arendamaks laste meediakirjaoskust. Intervjueeritud algklassiõpetajad nõustuvad, et tundides peaks rohkem ja erinevatel eesmärkidel meediat kasutama, kuid samas leiavad, et neil puuduvad endal piisavad oskused, ning et algklassilapsed on meedia põhjalikuks käsitlemiseks liiga noored. Siinkohal võiks aga lähtuda pigem aspektist, et kui algklassiealised lapsed on piisavalt vanad, et aktiivselt iga päev meediat tarbida, siis on nad piisavalt suured ka selleks, et meediaga tõsiselt ja analüütiliselt tutvuda. Uuringus osalenud õpetajate kõhklev hoiak viitab asjaolule, et õpetajad alahindavad meediatarbimise osas nii ennast kui lapsi. Olukorra parandamiseks võiks riik korraldada õpetajatele koolitusi, mille käigus oleks õpetajatel võimalik arendada enda teadmisi meediast ning õppida, kuidas lastele meediat tutvustada.

Kuigi üldjoontes jäid uuringus osalenud õpetajad laste meediatarbimise suunajatena tagasihoidlikuks, võis näha, et mõlemas fookusgrupis osalenud õpetajad on proovinud laste meediatarbimise harjumusi aktiivsemalt suunata traditsioonilisemate meediumite poole. Nimelt järeldus, et kõigi uuringus osalenud õpetajate arvates oleks lastele kasulik tarbida ka traditsioonilisemat meediat, ning sageli ei ole laste vähene huvi traditsioonilise meedia suhtes seotud lastepoolse huvi puudumisega, vaid pigem sellega, et lapsevanemad ei ole huvitatud rakendamast õpetajate soovitusi. Üheks ajendiks, miks vanemad ei innustu õpetajate soovitustest traditsioonilisemat meediat lastele tutvustada, võib pidada tõika, et vanemad ise hindavad uut meediat rohkem. Andra Siibaku ja Kristi Vinteri (2010) artiklist selgus, et mitmed lasteaiaõpetajad olid täheldanud, et vanemad on väga uhked kui nende väike laps oskab iseseisvalt arvutit kasutada ja internetis surfata. Sellest võib järeldada, et võib olla peavad lapsevanemad traditsioonilist meediat liiga tavaliseks, sest selle tarbimine eeldab eeskätt lugemisoskust. Uue meedia tarbimine nõuab aga mõnevõrra rohkem oskusi ning tundub seetõttu vanematele ka kiiduväärsem. Seejuures peaks vanemad aga kaaluma asjaolu, et traditsiooniline meedia edendab lisaks lugemisoskusele ka analüüsi- ja mõtlemisevõimet ning arendab lapse sõnakasutus- ja kirjaoskust.

Intervjuudest ilmnes asjaolu, et mõlema kooli õpetajad annavad lastele ka koduseid ülesandeid, mis eeldavad meediasisu kasutamist. Saue Gümnaasiumi õpetajad olid seisukohal,

et lastele pigem ei meeldi kodusteks ülesanneteks meediasisu kasutada, samas Kiili Gümnaasiumi õpetajad leidsid, et see on lastele ikkagi meeldivam ja huvitavam kui tavalised ülesanded. Selline erinevus seisukohtades võib olla tingitud intervjuudes ilmnunud aspektist, et Kiili ja Saue koolide õpetajad annavad lastele erinevaid ülesandeid. Saue kooli õpetajad annavad ka esimese-teise klassi lastele juba üpris mahukaid ülesandeid, samal ajal Kiili kooli õpetajad annavad noorematele lastele lihtsamaid ja vähemahukamaid ülesandeid. Üldjoontes võis aga näha, et mõlema kooli õpetajate antud ülesanded seisnevad peamiselt interneti otsingumootorite kasutamises. Tegelikult peaksid õpetajad lastele andma mitmekülgsemaid ülesandeid, et lapsed õpiksid interneti erinevatel eesmärkidel kasutama. Ning kui õpetajad jätavad ülesanded andmata lihtsalt eeldusel, et laps ei oska, siis ei teki lapsel võimalustki õppida. Ühe võimaliku põhjusena võib siin muuhulgas näha tõika, et õpetajate endi internetikasutamise kompetents piirdub ilmselt peamiselt otsingute kasutamisega. Ka fookusgruppidest nähtus, et sisuloo ja muud võimalused, mis internetis peituvad, tunduvad õpetajatele keerulised. Sellest tulenevalt võivad õpetajad eeldada, et lastele käib samuti kõik muu peale otsingute ülejõu. Siinkohal võiks abinõuna taaskord näha koolitusi õpetajatele.

Algklassiõpetajate arvamus kohaselt on lapsevanematel suur roll laste meediatarbimise harjumuste kujundamisel. Õpetajad leiavad, et lapsevanemad suunavad laste meediatarbimist eelkõige piirangutega, et laps ei veedaks liiga kaua aega teleri- või arvutiekraani ees ning vähesematel juhtudel hoides last eemal kokkupuutest sobimatu meediasisuga. EU Kids Online uuringust võib näha, et 73% uuringus osalenud Eesti lapsevanematest on kinnitanud, et vahendavad näiteks laste internetikasutust seda piirates, samas kui blokeerimist ja sisu filtreerimist kasutab vaid 16% lapsevanematest (Livingstone et al. 2011; 115). Lisaks nähtub uuringust, et võrreldes teiste riikidega on Eesti lastel suurem tõenäosus kokku puutuda erinevate *online* riskidega (Livingstone et al. 2011). Eesti lastest 25% on kinnitanud, et on internetis kokku puutunud millegagi, mis neid on häirinud või ärritanud (Livingstone et al. 2011; 54). Sellised uuringutulemused toetavad algklassiõpetajate arvamust, et lapsevanemad seavad lastele pigem ajalisi, mitte sisulisi piiranguid meediatarbimise osas. Tegelikult on aga algklassilapsed veel liiga noored selleks, et kontrollimatult uudistada internetis, kus on rohkelt lapsele sobimatut sisu, mis võib teda potentsiaalselt kahjustada. Kui lapsele ei selgitata, mida mingi sisu esitab ja tähendab, siis võib ka väliselt süütu sisu olla potentsiaalselt halb. Lahendusena võib siinkohal näha vanemate ja õpetajate rolli aktiveerumist laste meediatarbimise vahendajatenä. Lapsevanem peaks kodus jälgima ning suunama, millise

meediasisuga laps kokku puutub ning selgitama seda lapsele. Koolis võiks õpetajad usinamalt tutvustada, kuidas meedia toimib ning kuidas meediat kriitiliselt ja efektiivselt kasutada. Üldjoontes oleks kõige kasulikum, kui kool ja kodu teeksid aktiivset koostööd kujundamaks lapsest oskuslikku meediatarbijat.

Saue Gümnaasiumi algklassiõpetajate sõnul kasutavad osad lapsevanemad arvutit ja televiisorit ka karistusvahendina. Ehk kui laps on mõne talle antud ülesande täitmata jätnud või halvasti käitunud, keelavad vanemad lapsele mõneks ajaks televiisori või arvuti kasutamise ära. Vastupidist meetodit on täheldatud Siibak ja Vinter (2010), kes leidsid, et lasteaialaste vanemad kasutavad arvutit mitte karistusvahendi, vaid hoopis preemiana. Mõlemast uuringust võib näha, et meediumid on vanemate jaoks muutunud omamoodi kasvatusvahendiks, mille abil lapsi motiveerida või karistada

Lisaks lapsevanematele ja endile, näevad algklassiõpetajad laste meediatarbimise vahendajatena olulist rolli eakaaslastel. Eeskätt võib sõprade rolli õpetajate hinnangul täheldada suhtlusportaalide kasutamise osas. Nagu juba eelpool järeldus, on sotsiaalvõrgustike kasutamine laste seas väga levinud. Vestlustest nähtus, et kui mõnel lapsel ei ole kontot suhtlusportaalides, siis see võib koheselt alla viia lapse populaarsuse teiste laste seas. EU Kids Online uuringu kohaselt omab 59% Euroopa 9-16aastastest lastest mõnes sotsiaalvõrgustikus kontot (Livingstone et al. 2011). Samast uuringust võib näha, et kõigist internetti kasutavatest Eesti lastest, omab mõnes sotsiaalvõrgustikus kontot 71% (Livingstone et al. 2011). Nimetatud protsent kinnitab, et Eestis kasutab suur hulk lapsi sotsiaalvõrgustike. Sotsiaalsetesse võrgustikesse konto loomise põhjuseid on uurinud ka Hedli Mangus (2010) ja Kaspar Aug (2010). Kuigi mõlemad tööd on uurinud vanemat vanusegruppi kui käesolev töö käsitleb, siis võib nende pealt siiski näha üldist trendi. Hedli Manguse (2010) magistritööst selgus, et peamiselt oli sotsiaalsetesse võrgustikesse konto loodud sõprade eeskujul, kel olid kontod juba olemas, ning seega reageeriti kontot luues lihtsalt sõprade kutsele. Lisaks nähtub uurimusest, et mitmed valimisse sattunud intervjuueeritavad tõdesid, et registreerisid end kasutajaks, kuna tundsid, et vastasel korral jäävad millestki kõrvale (Mangus 2010). Kaspar Aug (2010) jõudis oma bakalaureusetöös Mangusega (2010) küllaltki sarnasele tulemusele. Augi (2010) sõnul olid suhtluskeskkondade kasutajateks hakkamisel intervjuueeritavate peamisteks mõjutajateks samuti nende sõbrad, kes oma kasutajakontod portaalidesse juba registreerinud olid. Eelpool toodud uuringute tulemustest ja algklassiõpetajate arvamusest lähtudes, võib järeldada, et ka algklassilapsed võivad omada sotsiaalvõrgustikes kontot just

seetõttu, et sõpradel on konto. Kuna varasemalt järelkus juba, et algklassilastele on virtuaalne maailm sama, mis reaalne, siis võib arvata, et teiste lastega samade sotsiaalvõrgustike kasutamine on lastele oluline, et tunda ennast kambaliikmena, käia ajaga kaasas.

4.2 Diskussioon

Bakalaureusetööks läbi viidud fookusgrupp-intervjuudest nähtus, et laste meediatarbimise harjumused muutuvad ja arenevad kooskõlas meedia ja tehnoloogiatega muutumise ja arenemisega. Ehk teisisõnu, kui meedia ja meediumid üha enam digitaliseeruvad, siis muutuvad vastavalt ka laste meediatarbimise harjumused. Kuna erinevad meediasisud ja meediumid moodustavad suure osa laste igapäevast, siis meediatarbimisharjumuste muutumisega muutuvad ka lapsed.

Marc Prensky (2001) leiab, et 20. sajandi viimaste aastakümnete põlvkondade vahetusega on aset leidnud erakordne, fundamentaalne muutus – digitaalse tehnoloogia esile tulek ja laialdane levik. Tänapäeval kasvavad lapsed on veetnud terve elu ümbritsetuna ja kasutades arvuteid, videomänge, digitaalseid muusikapleiereid, videokaameraid, mobiiltelefone jpm (Prensky 2001). Selle tulemusena tänased õpilased mõtlevad ja töötlevad informatsiooni fundamentaalselt erinevalt võrreldes nende eelkäijatega (Prensky 2001). Kuigi lapsed võivad tehnoloogiaga olla väga osavad, on oluline arvestada, et tegemist on siiski lastega, kes ei pruugi osata kogu seda informatsioonitulva, millega nad igapäevaselt kokku puutuvad adekvaatselt ja kriitiliselt mõista ning tõlgendada. Selleks on oluline, et laps saaks nii kodust kui koolist õigeaegselt selgitusi ja õpetusi, kuidas kompetentselt meediat kasutada.

Põhikooli ja gümnaasiumi riiklikus õppekavas (2002) on infotehnoloogia ja meediaõpetus esitatud lõikeliselt kõigis kooliastmetes, kuid läbiva teemana õpitakse meediaõpetust alles III kooliastmes (7.-9. klass) ja gümnaasiumis. Meediaõpetusega antakse tervikpilt meediaga seotud põhitõdedest, kujundatakse pädevused meedias orienteerumiseks, kasvatatakse kriitilist meediatarbijat, kes ei lase ennast manipuleerida ning kel on vajadus ja harjumus endale meediast vajalikku teavet hankida (Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava 2002). Tänapäeval hakkavad lapsed aktiivselt meediat tarbima aga juba lasteaiaaas, Kristi Vinteri, Andra Siibaku ja Kristiina Kruuse (2010) poolt läbi viidud uuringust selgus, et lasteaiaõpetajate hinnangul on lapsed aktiivsed meediatarbijad ning lasteaia argitegemistes

võib igapäevaselt märgata mõjutusi, mis lasteaiaõpetajate arvates on meediast tingitud. Lähtuvalt laste väga varajases eas algavast meediakasutusest, oleks oluline võimaldada lastele ka meediaharidust tunduvalt varem kui alles põhikooli viimastel aastatel. Praegune olukord, kus lapsed alustavad meediatarbimist üha varem ning kasutavad meediat aina aktiivsemalt, kuid meediaõpetust hakatakse andma endiselt vanade tendentside järgi, ehk alles teismeeas, vajaks ümberkorraldamist, lastest peaks hakkama kujundama kriitilisi meediatarbijaid juba lasteaia- ja algkoolieas.

Läbi viidud fookusgrupp-intervjuudest selgus, et algklassiõpetajad tunnevad, et neil jääb vajaka oskustest ja teadmistest andmaks lastele meediaharidust. Käesoleva uurimustöö tulemustest võis näha, et enamasti kasutavad õpetajad meediasisu koolis tundide huvitavamaks muutmiseks ja materjali näitlikustamiseks. Samas peaksid õpetajad meedia kasutamise suunama lapsi neile sobilikku meediat kasutama ja seda õigesti hindama. Erinevate meediumite ja meediasisu koolis lisandina olemasolevatele õppematerjalidele kasutamine muudab tunnid kahtlemata vaheldusrikkamaks ja huvitavamaks, kuid see ei arenda laste meediakasutuse või –analüüsi-oskusi. Sellest lähtuvalt tuleks kindlasti rohkem tähelepanu pöörata õpetajate meediakoolitustele.

Praegustel lastel on kodus ja/või koolis paremad võimalused IKT (Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia) vahenditele ligipääsuks kui kunagi varem. Meediakeskkond omab laste elus peaaegu sama suurt ja olulist rolli kui kogu ülejäänud sotsiaalne keskkond. Televiisor, arvuti ja internet pakuvad lastele üha suuremat huvi, meediumeid ja meediasisu kasutatakse suhtlemiseks, mängimiseks, koolitööde tegemiseks ja paljuks muuks. Paraku võimaldab rohke meediumite kasutamine lastel jõuda ka informatsioonini, mis pole alati lastele mõeldud. Bakalaureusetöoks läbi viidud fookusgrupid näitasid, et ka algklassiõpetajate arvates on meediumid ja meediasisu lahutamatu osa laste igapäevast ning kuna lapsed veedavad palju aega meedia seltsis omapead, siis paratamatult satutakse, kas juhuslikult või tahtlikult peale ka sisule, mis pole algklassiealise lapse silmadele ja kõrvadele mõeldud.

Ebasobilik meediasisu võib avaldada mõju ka lapse tervisele ja käitumisele ning selle ära hoidmiseks püüavad vanemad laste meediatarbimist vahendada. Uurimuse tulemustest selgus, et vanemad eelistavad eelkõige vahendada laste meediatarbimist piirangute kaudu (*restrictive mediation*, toim.), ehk teisisõnu lapsevanemad sätestavad reeglid, mis ajaliselt või sisuliselt

piiravad laste meediakasutust (Livingstone et al. 2011). Samas nähtus uuringust, et kuigi vanemad üritavad laste meediakasutust piirates neid kaitsta, siis tegelikkuses võib piiramine viia just negatiivsete tulemiteni: lapsi, kellel keelatakse kodus eale sobimatuid saateid või filme vaadata hakatakse hiljem koolis narrima ja tõrjuma, sest ta ei oska teistega kaasa rääkida. Sellest võib näha, et laste meediakasutus mõjutab oluliselt nende sotsiaalset elu ning meediakasutust liialt piirates võib lapsele pigem kahju, kui kasu teha. EU Kids Online (Livingstone et al. 2011) uuringu autorid on seisukohal, et vanemad peaks eelistama pigem aktiivseid, selgitavaid vahendamisviise, mitte ainuüksi piirama. Aktiivsemate vahendamisviiside puhul, kus vanem vaatab lapsega koos televisiooni või kasutab internetti ja selgitab, mida mingi asi tähendab või milleks hea või halb on, kasvab lapsest teadlikum ja kriitilisem meediatarbija.

Algklassilapsed on usinad interaktiivse meedia kasutajad – lapsed omavad kasutajakontosid erinevates suhtlusportaalides (Facebook, Orkut, Rate), kasutavad erinevaid suhtlusprogramme (MSN, Skype), vaatavad ja jagavad videoid (YouTube) jne. Kasutades aktiivselt interaktiivse meedia võimalusi, on suur osa laste sotsiaalsest maailmast kolinud internetti. Fookusgruppidest selgus, et peale kooli ei saada sõpradega enam õues kokku, vaid kohtutakse veebi mängutubades või suheldakse MSN-is. Kuna interaktiivse meedia osakaal aina kasvab ja areneb, siis võib eeldada, et kasvab ka lastest kasutajate hulk. Samas väärib siin mainimist fakt, et laste ühes lemmikus sotsiaälvõrgustikus – Facebook`is – ei tohiks alla 13. aastased lapsed üldse kontot omada. Teise suhtlusportaali, Rate.ee puhul, ei kehti aga mingid vanusepiirangud. Sotsiaälvõrgustikele on vanusepiirangud kehtestatud eesmärgiga, et hoida lapsi eemale potentsiaalsetest riskidest, kuid samas võib ka käesoleva töö põhjal näha, et vanusepiirangust on väga kerge mööda hiilida. Lapsed on piisavalt nutikad taipamaks, et konto registreerimiseks on vaja neil sünniaasta mõnevõrra varasemaks muuta. Sünniaasta valetamine toob endaga kaasa aga uued ohud- nii ei või laps kunagi teada, kas ta suhtleb sotsiaälvõrgustikus oma eakaaslasega, kes on sünniaasta kohta valetanud või siis tõesti märkimisväärselt vanema inimesega. Tunduvalt vanemate inimeste kavatsustes, kes suhtlusportaalides väikeste lastega räägivad, ei saa aga kindel olla. Sellest tulenevalt peaks sotsiaälvõrgustikud vanusepiirangute kehtestamise asemel hoopis sisuliselt portaali turvalisemaks muutma, sest lapsed on seal kasutajatena sees juba nagunii.

4.3 Järeldused uurimismetoodika kohta

Meetodid, mida kasutasin empiirilise materjali kogumiseks osutusid sobivateks ja võimaldasid materjali uurimisküsimustele vastamiseks.

Bakalaureusetöö jaoks koostatud põhjalik semi-struktureeritud intervjuukava võimaldas fookusgruppi läbi viies olla paindlik ja aidata kaasa õpetajate vahelise diskussiooni tekkele, samas hoides siiski fookust soovitud teemadel. Küsimused olid piisavalt ette valmistatud ja aitasid kaasa sissejuhatuses õpetajate avanemisele ja edaspidi sujuvatele teema vahetustele.

Üldjoontes arvan, et fookusgrupi meetodi valimine intervjuude läbi viimiseks õigustas ennast, sest seetõttu kujunes intervjuueeritavate vahel arutelu, mille kaudu jõudsid õpetajad mitmete huvitavate tähelepanekute ja järeldusteni, milleni üksikintervjuude puhul võib olla ei oleks jõudnud. Fookusgrupp oli oma olemuselt vaba, õpetajad olid ka ise teemast huvitatud ja näisid ennast mugavalt tundvat. Kuigi fookusgrupp andis küllaltki andmeterohke tulemuse, ilmnesis sellel ka omad vead, millele tuleks edaspidi suuremat tähelepanu pöörata.

Edaspidi fookusgrupp-intervjuusid läbi viies tuleks rohkem tähelepanu pöörata asjaolule, et mõned osalejad ei hakkaks vestluses liialt domineerima ja teised jällegi liiga tagaplaanile ei jääks. Sarnane probleem esines seminaritöö jaoks läbi viidud fookusgrupi puhul (Rooste 2011), mistõttu seekord oskasin sellele rohkem tähelepanu pöörata ja vajadusel otse mõne õpetaja poole pöörduda, et tema arvamust kuulda. Sellegipoolest võis hiljem transkribeerides ikkagi täheldada mõne õpetaja teiste varju jäämist.

Täheldasin ka, et intervjuud läbi viies tasub julgelt küsida kavaväliseid küsimusi, mis mõne teema puhul esile tulevad. Nii võib saada kasulikku informatsiooni ja teema võib avaneda hoopis teise nurga alt, mis muidu oleks võib-olla käsitlemata jäänud.

Kuna enda kui intervjuueerija varasemad kogemused on suhteliselt väikesed, jäin üldjoontes oma intervjuueerimisega rahule, sest eesmärk saada uurimisküsimustele vastamiseks piisavalt materjali, sai täidetud.

4.4 Edasised uuringud

Kuna laste meediatarbimise ja -mõjude teemal on Eestis küllaltki vähe uurimusi läbi viidud, siis tasuks kindlasti seda teemat edasi uurida. Teema olulisust näitab ka asjaolu, kuivõrd palju käesoleva uurimuse tulemusena lapsed meediat tarbivad ning kui oluliseks osaks see nende igapäevas muutunud on.

Kuna käesolevast uuringust selgus, et sotsiaalsõrgustikud omavad algklassilaste elus väga tähtsat rolli, tasuks edaspidi seda teemat põhjalikumalt uurida. Eelkõige võiks tähelepanu pöörata käesoleva töö jaoks läbi viidud fookusgrupp-intervjuudest ilmnunud aspektile, et lapsed tulitsevad sotsiaalsõrgustikes. Võiks uurida, mis on nende tülide ajendiks ja mis teemadel need tülid esinevad. Lisaks võiks uurida, kuivõrd palju õpetajad kasutavad sotsiaalsõrgustikke, näiteks Facebook'i, ja kas neil on seal sõprade seas oma õpilasi. Sellest tulenevalt võiks vaadelda, kas õpetajad on ka sotsiaalsõrgustikus jäänud kindlaks oma õpetaja rollile ja sekkuvad laste tülitsemistesse, kui peaks juhtuma seda nägema.

Huvitav oleks laiendada uuringut ka teemal, mis käsitleb lapsevanemate poolset järglaste meediakasutuse reguleerimist. Kuna käesolevast uuringust selgus, et lapsevanemad eelistavad ajalisi piiranguid sisulistele, oleks põnev uurida, miks see nii on, sest kuna tegemist on siiski lastega, võiks eeldada, et vanemad pööravad rohkem tähelepanu nende meediakasutusele.

Kokkuvõte

Võtmesõnad: meediatarbimisharjumused, meedia mõjutused, algklassilapsed ja –õpetajad, ekraanimeedia, kommunikatsioon, vahendamine.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida, millised on algklassilaste meediatarbimise harjumused õpetajate vaatenurgast. Uurimusega taheti välja selgitada, kuidas algklassideõpetajate hinnangul meediatarbimine lapsi mõjutab, kas meediatarbimine avaldub kuidagi laste igapäevaelus ja õppetöös. Uuriti ka, milliseks hindavad algklassiõpetajad meediast tulenevat võimalikku mõju laste käitumisele, suhtlemisele ja õppetööle. Muuhulgas uuriti, kuidas näevad õpetajad enda rolli laste meediatarbimise kujundamisel, kuidas õpetajad kasutavad meediasisu koolis ja suunavad üldist laste meediatarbimist. Lisaks selgitati välja, milliseks hindavad õpetajad lapsevanemate ja eakaaslaste rolli algklassilaste meediatarbimise suunajatena.

Bakalaureusetöö esimeses osas on esitatud ülevaade teoreetilistest lähtekohtadest, mis on seotud laste meediatarbimist puudutava kognitiivse arenguga ja laste üldiste meediatarbimise harjumustega. Teooria osas vaadeldakse ka, kuidas ja millist mõju võib meediatarbimine lapsele avaldada. Seejärel selgitatakse, millist rolli omavad lapsevanemad, õpetajad ja eakaaslased laste meediatarbimise vahendajatena. Lisaks antakse ülevaade meediasisu kasutamisest koolitundides ja meedia rakendamisest õppeülesannete täitmisel.

Empiirilise materjali kogumiseks viidi läbi kaks semi-struktureeritud fookusgrupi intervjuud, millest saadud andmeid analüüsiti kvalitatiivsel sisuanalüüsi meetodil. Esimeses fookusgrupis osales neli Saue Gümnaasiumi algklassiõpetajat ja teises viis Kiili Gümnaasiumi algklassiõpetajat. Fookusgrupi intervjuude tulemused, analüüs ning sellel põhinevad järeldused ja diskussioon on välja toodud töö neljas põhiosas. Uurimuse käigus kogutud ja analüüsitud materjali põhjal võib esile tuua järgnevad peamised tulemused.

Fookusgrupi-intervjuudest algklassiõpetajatega ilmnas, et õpetajate arvates on algklassilapsed aktiivsed meediatarbijad, kes eelistavad tarbida eelkõige ekraanimeediat. Televiisorist armastavad lapsed õpetajate hinnangul vaadata eeskätt erinevaid täiskasvanud vaatajale mõeldud saateid ja filme. Laste arvutikasutus on õpetajate arvates peamiselt suhtlemisele ja

mängimisele orienteeritud. Seejuures selgus, et õpetajate vaatenurgast pole erinevad sotsiaälvõrgustikud ja portaalid laste jaoks lihtsalt meelelahutus, millega aega veeta, vaid nendest on lastele kujunenud oluline sotsiaalne maailm.

Vestlustest algklassiõpetajatega nähtus, et koolis võib täheldada laste meediatarbimisega seotud ilminguid. Peamiselt esinevad ilmingud laste mängudes ja keelekasutuses. Positiivsena näevad algklassiõpetajad, et lapsed jälgendavad mängudes erinevate telesaadete ja – konkursside sisu, sest õpetajate arvates lapsed õpivad jälgendamise käigus. Negatiivsena töid algklassiõpetajad esile, et lapsed kasutavad meediat pärit ebatsensuurseid väljendeid ja vägivaldseid käitumismalle. Uurimusest selgus, et õpetajate sõnul võib negatiivseks pidada ka paljuski mitmekülgsest ja sünkroonsest meediatarbimisest tingitud *multi-tasking*’ut ehk mitme asjaga korraga tegelemist. Algklassiõpetajad peavad *multi-tasking*’ut negatiivseks, sest usuvad, et see põhjustab lastes tähelepanu hajumist ja keskendumisraskusi.

Fookusgrupi-intervjuudest ilmnes, et algklassiõpetajad ei pea enda kui õpetajate rolli laste meediaharjumuste kujundamisel eriti märkimisväärseks. Meediat kasutatakse küll meeleldi koolitundides, kuid seda eelkõige eesmärgiga muuta tundi laste jaoks põnevamaks ja huvitavamaks, mitte selleks, et arendada lastes kriitilisi meediatarbimisoskusi. Samas selgus, et lapsevanematele omistavad õpetajad laste meediatarbimise harjumuste kujundamisel mõnevõrra suuremat rolli. Õpetajate hinnangul suunavad lapsevanemad laste meediatarbimist eelkõige piirangutega, et laps ei veedaks liiga kaua aega teleri- või arvutiekraani ees: vähesematel juhtudel püütakse last hoida eemal kokkupuutest sobimatu meediasisuga. Lisaks lapsevanematele vahendavad ka eakaaslased laste meediatarbimist, sest õpetajate hinnangul on laste jaoks väga oluline tarbida teiste lastega sarnast meediat.

Kuigi käesolev töö ei võimalda väikese valimi tõttu teha kõikehõlmavaid järeldusi laste meediatarbimise harjumuste kohta, nähtub õpetajate poolt antud hinnangutest, et laste meediatarbimise harjumused muutuvad paralleelselt meedia ja meediumite muutumisega. Kui praegusel hetkel areneb ja kasvab pidevalt interaktiivse meedia osakaal, siis on ka mõistetav, et laste meediatarbimise harjumused muutuvad interaktiivsemaks. Samas tuleb silmas pidada, et kuigi lapsed on väga usinad meediatarbijad, ei pruugi nad kõike tõlgendada ja mõista nii nagu peaks. Sellest tulenevalt on oluline, et lapsel oleks keegi, kas siis lapsevanem või klassiõpetaja, kes arendaks tema meediakirja- ja analüüsioskust.

Edaspidi võiks laste meediatarbimist uurida näiteks sotsiaalvõrgustike osas, kuidas laste omavahelised suhted seal kujunevad ja arenevad. Selline uurimissuund oleks huvitav, sest käesolevast uurimusest selgus, et algklassiõpetajate hinnangul lapsed sageli tülitsevad ja lepivad erinevates sotsiaalvõrgustikes.

Summary

”Media use habits of primary school children: teachers perspective”

Key words: media use habits, media effects, primary school children and teachers, screen media, communication, mediation.

The aim of this bachelor thesis was to find out teachers` perspective about media use habits of primary school children. In addition, the author aimed to find out teachers perceptions about possible media influences on children and to study, if teachers have noticed the implications of childrens` media use also in their everyday life, school-settings in particular. The research also studied how primary school teachers evaluate medias` possible influence on childrens` behavior, communication and studies. Among other things, the author studied how teachers see their own role in childrens` media use, how teachers use media content in school and guide childrens` media use. The author also aimed to find out how teachers evaluate parents and peers role in guiding childrens` media use.

In the first chapter of the thesis, the author gave a theoretical overview about childrens` cognitive development related to media use, and dwelled upon the general media use habits of children. Furthermore, possible media influence and role on a child is discussed, and the role of important others in mediating childrens` media use is described. In addition, the theoretical chapter ends with a short overview about media use in schools.

The empirical part of the study is based on two semi-structured focus group interviews with primary school teachers in Saue Gymnasium (N=4) and in Kiili Gymnasium (N=5). The data collected from the interviews were analyzed using the method of qualitative content analyses. The results, analyses, conclusions and discussion drawn from the focus group interviews are shown in four main chapters of the study. The analyses brought about the following results.

Primary school teachers who took part in the focus groups have an opinion that children are active media users and they mainly prefer to use screen media. According to the perception of primary school teachers, different programs and movies directed to adult viewers are also the

TV programs the primary school children are most often interested in viewing. Teachers presume that childrens` computer use is mainly oriented to communication and playing. Focus group discussion with teachers also led to the assumption that various social networking sites are not just leisure time activity for children, but have become an important social world for them.

From the conversations with teachers occurred, that the implications of childrens` media use can also be seen in the everyday school settings. Implications of media use can be seen mostly in childrens` games and phraseology. As positive implications, teachers see kids imitating various television shows or competition-shows in their games. Teachers consider these kind of games positive, as they assume that kids learn through imitating. Teachers consider violent behavior and foul-language as negative implications from the media use. Furthermore, teachers believe that multi-tasking may cause troubles in paying attention and concentrating.

Primary school teachers do not think they have a notable role in shaping childrens` media habits. Teachers use media willingly in lessons, but usually with the wrong purpose in mind. Teachers use media to make lessons more attractive and interesting, not to teach children how to use media critically. On the other hand, teachers believe that parents have a considerable role in guiding childrens` media use. However, teachers are in opinion that parents mediate childrens` media use mainly through restrictive mediation way, supervising mainly the time spent in front of the computer or TV. On lesser occasions, parents try to keep child away from possibly harmful content. Teachers consider, that in addition to parents, childrens` media use is also mediated by peers, as teachers had noted that it is very important for children to use the same kind of media as their peers use.

Due to the limited sample of this paper, it is not possible to make an overall conclusions about childrens` media use habits. Although, it can be seen from the teachers point of view, that changes in kids media use habits run along with changes in media and mediums. In the time of continuous interactive media flow, it is comprehensible that childrens` media use habits are also becoming more interactive. Nevertheless, it is important to keep in mind, that although children are very active media users, they still may not understand everything they witness. That is way, it is important that child would have someone, a parent or a teacher, who would explain media content and develop his/hers media literacy skills.

In the future, it would be interesting to study more thoroughly childrens` use of social networking sites, especially how their relations format and develop in online settings. The latter would be interesting as the research at hand shows, that primary school teachers have perceived that children often dispute and make up in online platforms.

Kasutatud kirjandus

- Adamchak, S. et al. (2000). *A Guide to Monitoring and Evaluating Adolescent Reproductive Health Programs*. URL (kasutatud mai 2011)
http://www.pathfind.org/site/DocServer/Focus_Tool_5__Part_1__M_E_.pdf?docID=7741
- Aug, K. (2010). *Suhtlusportaalide kasutajaeelistuste muutumine Orkuti ja Facebooki näitel*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond. URL (kasutatud mai 2011)
http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/15306/Aug_Kaspar.pdf?sequence=1
- Battin, Tom C. (1954). *A Study of the Televiewing Habits of School Children. Western Speech*. URL (kasutatud november 2010)
<http://web.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=12&hid=122&sid=e08fc89b-1922-42bb-9231-3395a40f2cbe%40sessionmgr110>
- Boyd, D. (2007). *Why Youth (Heart) Social Network Sites: The Role of Networked Publics*
- Buckingham, D. (2003). *Media education: literacy, learning and contemporary culture*. URL (kasutatud mai 2011)
http://books.google.ee/books?id=mGOxvIdkTscC&printsec=frontcover&dq=media+education+buckingham&source=bl&ots=WFD3-3BJEM&sig=xk1Wq0nkZMTELtnNECC28DlqWVM&hl=et&ei=s6S9Td--BYe2vwO2pcXBBQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=3&ved=0CC0Q6AEwAg#v=onepage&q&f=false
- Butterworth, G., Harris, M. (2002). *Arengupsühholoogia alused*. Tartu: Tartu
- Eccles, S. J. (1999) *The Development of Children Ages 6 to 14. The Future of Children WHEN SCHOOL IS OUT 1999*, URL (kasutatud november 2010).
- Hobbs, R. (1999). *The Uses (and Misuses) of Mass Media Resources in Secondary Schools*. URL (kasutatud jaanuar 2011)
http://jcp.proscenia.net/publications/articles_mlr/hobbs/uses.html
- Horton, J., Macve, R. & Struyve, G. (2004). *Qualitative Research: Experiences in Using Semi-Structured Interviews*. URL (kasutatud mai 2011) http://www.download-it.org/free_files/filePages%20from%20Chapter%2020.pdf

<http://www.rcgd.isr.umich.edu/garp/articles/eccles99n.pdf>

- Jakobson, K. (2005). Eesti TV ei raatsi teha lastesaateid. *Õhtuleht*. URL (kasutatud mai 2011) <http://www.ohhtuleht.ee/168892>
- Johansson, B. (2002). *The Third-Person Effect: Only a Media Perception?* URL (kasutatud november 2010) http://www.nordicom.gu.se/common/publ_pdf/180_081-094.pdf
- Johnson, J. L. (2007). Cultural identity. Arnett, J.J. (toim.) *Encyclopedia of Children, Adolescents and the Media 1*. London etc.: Sage, 227-228
- Kamdron, T. (2010). *Inimese areng*. Loengukonspekt. URL (kasutatud november 2010) <http://pc.ut.ee/~tkamdron/Inimese%20areng/Inimese%20areng%201.pdf>
- Kirsh, Steven J. (2006). *Children, Adolescents and Media Violence: A Critical Look at the Research*. California etc.: Sage
- Koeppel, P. T., Atkinson, N. L., Gold, R. S. et al. (2001). Technology and Child Development, Part II: Lessons from Empirical Research. *The Center for Child Well-being*, 14. juuni 2001.
- Kruuse, K. (2008). *"Telesaadete representatsioon lasteaialaste hulgas."* Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.
- Lemishi, D. (2007). Media effects on fantasy. Arnett, J.J. (toim.) *Encyclopedia of Children, Adolescents and the Media 1*. London etc.: Sage, 326-328
- Livingstone, S. (1996). *On the continuing problems of media effects research*. URL (kasutatud mai 2011) [http://eprints.lse.ac.uk/21503/1/On_the_continuing_problems_of_media_effects_research\(LSERO\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/21503/1/On_the_continuing_problems_of_media_effects_research(LSERO).pdf)
- Livingstone, S. (2002). *Young people and new media*. London etc. : Sage
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., Ólafsson, K. (2011). *Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Full Findings*. LSE, London: EU Kids Online.
- Lorch, Elizabeth P. (2007). Media effects. Arnett, J.J. (toim.) *Encyclopedia of Children, Adolescents and the Media 2*. London etc.: Sage, 504-506
- Mack, N. et al. (2005). *Qualitative Research Methods: A Data Collector's Field Guide*. URL (kasutatud mai 2011) <http://www.fhi.org/NR/rdonlyres/emgox4xpcoyrysqspsgy5ww6mq7v4e44etd6toiejyxlhbmk5sdnef7fqlr3q6hlwa2ttj5524xbn/datacollectorguideenrh.pdf>

- Mangus, H. (2010). *Sotsiaalse kapitali kogumine sotsiaalsete võrgustike veebikeskkondades*. Magistritöö. Tartu Ülikooli, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond. URL (kasutatud mai 2011)
http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/15360/Mangus_Hedli.pdf?sequence=1
- Masuchika Boldt, G. (2007). Child-centered vs. media-centered perspectives. Arnett, J.J. (toim.) *Encyclopedia of Children, Adolescents and the Media 1*. London etc.: Sage, 155-156
- McQuillan, H. & d`Haenens L. (2009). Young people online: gender and age influences. Livingstone, S. & Haddon, L. (toim.) *Kids online: opportunities and risks for children*. URL (kasutatud jaanuar 2011)
http://books.google.ee/books?id=aPsXzcjf9vMC&pg=PA99&lpg=PA99&dq=%22ladder+of+online+opportunities%22&source=bl&ots=V9uOMe2rwF&sig=Xrn_ad-J7Ol_9D51eZhNXpKYnc&hl=et&ei=A6UtTYycI4q4vgPirrWKCQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=5&ved=0CDkQ6AEwBA#v=onepage&q=%22ladder%20of%20online%20opportunities%22&f=false
- Miles, M.B. & Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook, 2nd ed.* URL (kasutatud mai 2011)
http://www.pdfbook4u.com/download/Ch-11-Qualitative-Data-Analysis_aHR0cDovL3d3dy5jc3VsYi5lZHUvfnBhbWVsYS9yZWFKMzk3L0NoYXB0ZXIxMV9NRlcucGRm
- Moody, D. (2002). *Empirical Research Methods*. URL (kasutatud mai 2011)
<http://www.itu.dk/~oladjones/semester%203/advanced%20it%20mgt%20and%20software%20engineering/project/materials/what%20is%20empirical%20research1.pdf>
- Morley, D. (1986). *Family television: Cultural Power and Domestic Leisure*. URL (kasutatud mai 2011)
http://books.google.com/books?id=pPCOsUVnmKAC&printsec=frontcover&dq=david+morley&hl=et&ei=4A_cTcOyLYrcvQP39sXCDw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=3&ved=0CDIQ6AEwAg#v=onepage&q&f=false
- Nathanson, A. I. (2001). *Parents versus peers: Exploring the significance of peer mediation of antisocial television*. URL (kasutatud mai 2011)
<http://crx.sagepub.com/content/28/3/251.abstract>

- Nikken, P. & Janzs, J. (2004). *Parental Mediation of Children's Video Game Playing: A Similar Construct as Television Mediation*. URL (kasutatud mai 2011)
<http://www.digra.org/dl/db/05150.50493>
- Plowman, L. & Stephen, C. (2003). A 'Benign Addition'? Research on ICT and Pre-school Children. *Journal of Computer Assisted Learning*, 19 (2), 149-164. URL (kasutatud mai 2011): <http://www.ioe.stir.ac.uk/staff/docs/plowman-benignaddition.pdf>
- Prensky, M. (2001). *Digital Natives, Digital Immigrants*. URL (kasutatud mai 2011)
<http://www.twitchspeed.com/site/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.htm>
- Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava. RT I 2002.20. 116. URL (kasutatud mai 2011) <https://www.riigiteataja.ee/akt/802290>
- Roskos-Ewoldsen, D.R. (2007). Parallel processing and divided attention. Arnett, J.J. (toim.) *Encyclopedia of Children, Adolescents and the Media 1*. London etc.: Sage, 246-247
- Siibak, A. & Vinter, K. (2009) „*Making sense of the virtual world for young children: Estonian pre-school teachers' experiences and perceptions*.” Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut/Tallinna Ülikool, haridusteaduskond.
- Siibak, A. (2009). *Self-Presentation of the „Digital Generation” in Estonia*. Doktoritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.
- Singer, Dorothy., Singer, Jerome. (2001). *Handbook of Children and the media*. London: Sage Publications.
- Strasburger, V.C. & Wilson, B.J. (2002) *Children, Adolescents & the Media* London etc.: Sage
- Sutton, Bonnie Bracey (2006). Twenty-first Century Learners: A need for Tech-savvy Teachers. Carlsson, U. & von Feilitzen, C. (toim.). *In the service of young people? Studies and reflections on media in the digital age*. Göteborg: The International Clearinghouse on Children, Youth and Media, 233-254.
- Ugur, K. (2006). *Mis aitab, kui meedia hirmutab?* URL (kasutatud jaanuar 2011)
<http://lny.pusa.ee/gfx/kk/pdf/ed76b0dff0cc523f08243a5d68a9dca.pdf>
- Ugur, K. (2010) *Implementation of the concept of media education in the Estonian formal education system*. Doktoritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.

- UNESCO. URL (kasutatud mai 2011)
www.unesco.org/education/pdf/MEDIA_E.PDF
- Van Evra, J. (2007). Socialization and computer use. Arnett, J.J. (toim.) *Encyclopedia of Children, Adolescents and the Media 1*. London etc.: Sage, 211-212
- Warren, R. (2003). *Parental mediation of preschool children's television viewing*. URL (kasutatud mai 2011)
http://findarticles.com/p/articles/mi_m6836/is_3_47/ai_n25077038/pg_2/?tag=mantle_skin;content
- Warren, R. (2007). Children's use of electronic media. Arnett, J.J. (toim.) *Encyclopedia of Children, Adolescents and the Media 1*. London etc.: Sage, 286-288
- Weaver, J.B. III & Sargent, S. L. (2007). Media and developmental differences. Arnett, J.J. (toim.) *Encyclopedia of Children, Adolescents and the Media 1*. London etc.: Sage, 237-239
- Vega, V. (2009). Appendix B: Background Paper. Wallis, C. (toim.). *The Impacts of Media Multitasking on Children's Learning & Development*. URL (kasutatud jaanuar 2011)
http://www.joanganzcooneycenter.org/upload_kits/mediamultitaskingfinal_030510.pdf
- *Why Youth (Heart) Social Network Sites: The Role of Networked Publics in Teenage Social Life*. URL (kasutatud mai 2011)
<http://www.danah.org/papers/WhyYouthHeart.pdf>
- Villani, S. (2000). *Impact of Media on Children and Adolescents: A 10-Year Review of the Research*. URL (kasutatud mai 2011)
http://www.lionlamb.org/research_articles/01C392.pdf
- Wilson, B.J. (2007). Media and cognitive development. Arnett, J.J. (toim.) *Encyclopedia of Children, Adolescents and the Media 1*. London etc.: Sage, 182-185
Ülikooli Kirjastus
- YouGov Zaperä (2010). *Finantsteadlikkus ja rahaline kirjaoskus 5-7 ja 8-9 aastaste Eesti laste seas*. URL (kasutatud oktoober 2010)
http://www.sampopank.ee/public/Laste_finantsteadlikkuse_uuring_Sampo_Pank_YouGov_Zapera.pdf

Lisa 1. Intervjuukava

Laste meediatarbimine

- Mis Te arvate kuivõrd palju lapsed igapäevaselt meediat tarbivad?
 - Milliseid meediumid on Teie arvates algklassilaste hulgas kõige populaarsemad?
- Enda õpetajakogemuse põhjal, palun hinnake, kuivõrd on algklassilaste meediatarbimise eelistused aja jooksul muutunud? Võrreldes näiteks viie aasta taguse ajaga?
 - Kuivõrd oluline on laste jaoks tarbida teiste lastega sarnaseid meediume?
 - Kas te olete täheldanud mingeid kindlaid lemmiksaateid, -portaale, -mänge, mida järjekindlalt tarbitakse?
- Kuivõrd on laste meediatarbimise praktikad teie arvates seotud konkreetse klassi aramusliidritega, kes suunavad teiste laste üldisi meediatarbimise harjumusi?
- Milliseks hindate kodu ja vanemate rolli laste meediatarbimise suunajana?

Meediatarbimise ilmingud

- Kuivõrd kanduvad laste erinevad meediatarbimise harjumused igapäevasesse koolikeskkonda?
 - Millisel määral jõuavad meediatarbimisega seonduvad ilmingud laste mängudesse, keelekasutusse ja käitumisse?
 - Milliste tegevuste puhul näete meediatarbimisest tulenevaid mõjutusi kõige ilmsemaks?
 - Kas avalduvad meedia mõjutused on pigem kaudsed või otsesed (ehk kas lapsed kasutavad konkreetseid stseene/ütlusi oma mängudes/vestlustes/õppetöös või lihtsalt üldisemat teavet)?
 - Kuidas teie õpetajana avalduvaid ilminguid hindate?

Meedia koolis

- Kuivõrd kasutate erinevat meediasisu õppetöös?
 - Millistes ainetes Teie arvates meediasisu kõige paremini kasutada saab?
 - Kas õpetajad kasutavad meediasisu passiivselt (otsivad ise netist tunni läbiviimiseks materjale) või aktiivselt (panevad lapsed midagi netis tegema/otsima)?
- Kirjeldage, millistel eesmärkidel kasutate meediasisu koolis?

- Kuidas suhtuvad lapsed meediasisu kasutamisse koolis?
- Millised meediumid on kooli poolt õppetöö tarbeks võimaldatud?
- Milliseid meediume eelistate õppetöös kasutada?
- Kuivõrd suunate ise lapsi õppeesmärkide täitmiseks mingeid meediume kasutama?
- Kuivõrd aktiivsed on teie hinnangul teised õpetajad erinevate meediumite rakendamisel õppetöös?
- Kuidas suhtuvad lapsed meediumite kasutamisse õppetööks?

Lisa 2. Transkriptsioon 22.12.2010

1. Mis Te arvate, et kuivõrd palju lapsed igapäevaselt meediat tarbivad?

S1: No ikka tarbivad, erinevalt, aga päris palju ikka.

S3: Kui nii keskmiselt võtta, siis üsna, üsna ohtralt ikka.

S2: Minul tuleb ette, et tegelikult kui sa nendega vestled, siis nad kõik räägivad, et minul on arvuti piirangud ja telekat tohin nii palju vaadata.

S1: Tegelikult see ongi olemas peredes, aga mõnes ju tead koguaeg telekas mängib. Nii kui õhtul koju läheb, pannakse tööle, aga palju nad sealt nüüd tähele panevad...aga küllap nad ikkagi, sest vaatavad ju rohkem.

S4: Eks nad ikka rohkem jah.

S3: Kui ma räägin mõne pikapäeva lapsega, siis nemad teavad täpselt, kes tuli seal talendi võitjaks ja kes lauluvõitjaks tuli ja... neid asju nad teavad täpselt.

S1: Just, seda muidugi jah.

S3: Nad on näinud. Isegi täiskasvanute saateid, mis õhtupoole on vaatavad.

S1: Ja Reporter on lemmik.

S4: Jaa, teine-kolmas klass vaatab igapäev vist. Nad koguaeg räägivad.

S2: Mina olen küll just tähelepannud, et Reporterit ei vaadata. Et kui ma toon mingi näite, et Reporteris rääkis või näitas, siis on üksikud, kes tegelikult seda teavad ja saavad kaasa rääkida.

S4: Eks see ongi erinev vist. Eelmine klass mul ikka pidevalt vaatas.

S1: No see ongi erinev, ma arvan. Oleneb lapsest ja perest ja samas kui vanemad midagi kommenteerivad, siis ma usun, et ikka panevad tähele, äkki. Sest ma arvan, et eks see vaatamine mängu kõrvalt käib ikka. Vaevalt ta istub ja neid uudiseid seal ainult vaatab lihtsalt.

S4: Aga see oleneb ka vanusest ju. Et esimene- teine võib-olla veel ei vaata, kolmas-neljas võib-olla muude tegevustega kokku ikka vaatab juba midagi.

2. Kuidas laste meeditarbimine koolis üldse avaldub? Kas nad ise räägivad sellest või...?

S1: Nad omavahel siin räägivad vahel ja siis vahel kui me mis...midagi räägime või on mingi teema mõne ülesandega seotud.

S4: Või kui keegi ütleb midagi, et on telekast näinud või kuulnud, siis teised hakkavad ka rääkima ja nii see tuleb.

S3: Vestluse käigus nagu, jah. Ja no, kui ise küsida, siis ka.

3. Aga kas on näha ka, et mingid meediumid on laste seas populaarsemad kui teised?

S1: Eks arvuti ja telekas ikka on peamised. Ega nad raadiot vist ikka ei kuula küll. Aga no eks tagaplaanil võib kõike mängida.

S4: Arvuti ikka jah.

S2: Kui nad räägivad ikka, et neil on piiratud arvuti ja televiisor, et eks nad siis neid ikka vaatavad enim.

S3: Ja ega no ajalehti ja asju, neid ikka vähe või üldse ei loe.

S1: Ja ega neid enam ei tellitagi.

S3: Ma ei tea, kas seda. Aga, kas neil on üldse enam neid lastelehti, või kas neid loetaksegi? Vanasti oli ju näiteks see Täheke.

S1: Täheke on alles ikka. Ja vahel ikka on Tähekesi ka.

S3: Kui mina veel noor olin ja klass oli, siis tellisid ikka kõik Tähekesi. Aga no nüüd on nii palju valikuid, siis oli see ainus peaaegu.

S1: No mina arvan, et arvuti ongi populaarseim. Et kas nad siis vestlevad või mängivad aga vaevalt nad seal uudiseid või lehti loevad. Aga oleneb, ma ütlen, et näiteks neljanda klassi või kolmanda oma mõni ütleb, et tema loeb igapäev elu24, eks ole.

S2: Neil on mingid portaalid seal, millest mina ei tea midagi näiteks. Näiteks mingi Ühikarottide leht. Õetütar on mul ka kümnene, siis nad olid keksinud sellega, et Neeme käib nendega samas koolis ja siis õetütar ütles selle peale, et minu tädi on üldse Neeme ema!

S3: Jaajaaa, see Ühikarotid on jah väga teada. Aga eks see noorte saade ole. Aga arvutis on neil jah omad noorte portaalid, millest me ei teagi.

S4: Ega me ei teagi jah.

S1: Samas pole nii väga huvi ka. Ja no nii väikesed nagu meil, eks nad ikka mängivad.

S2: No kui kolmas klass ja nii, et neile räägid ja lased uurida, et kodus vaataksid ise midagi järele, ega siis kaja ei tule. Mul on tunne, et nad tõesti ei uuri nii väga.

S4: Uurida ja õppida nad ei taha jah. Meelelahutust ikka rohkem.

S3: Näiteks kui ma palusin Saue kodulehelt otsida neil linnapea ja muude ametnike nimetusi, siis pooltel oli see tegemata.

S1: Jah, on nii jah, sest nad ei oskagi või tahagi vaadata.

S3: Nii, et uurimistööd ja asju nad ei taha. Tahavad meelelahutust. Mängida ja omavahel suhelda.

S2: Neil on see Mängukoobas.

S4: Seal nad jah omavahel suhtlevad ja saadavad sõnumeid ja vahepeal on tülis siis. Möödunud aastal oli ka, nad hakkasid mulle tööõpetuse tunnis kaebama, kuidas nad üksteisele hirmsaid sõnumeid ja hirmsaid asju kirjutasid üksteisele. Ja roppusi lausa, vanemad (lapsed toim.) lubasid ära tappa lausa üksteist. Mille kaudu nad kõike seda kirjutasid ma ei tea.

S1: Eks need MSN-id ja Facebook`id ja misasjad need on kõik.

4. Kas nii väikestel algklassilastel on ka juba kontod suhtlusportaalides?

S4: On ikka jah. Vanematel algklassidel eriti ikka.

S1: Nad ikka suhtlevad jah nende kaudu.

S3: Just-just. Nad ikka suhtlevad väga palju. Kellega on sõbrad ja kellega vihased pannakse seal paika. Möödunud kevad saime tüdrukute kaudu väga palju teada, mis nemad seal kõik räägivad. Kes on vaevatud ja läbi materdatud ja kes populaarsed.

5. Kuivõrd laste jaoks on oluline see, et teistel lastel oleks ka konto olemas? Või üldse, et nagu teised lapsed kasutaksid ka samu portaale?

S2: Muidugi. Kui sind ei ole seal, ei ole sind olemas. Kes tahab vähegi kambas sees olla, see peab ikka portaalides ka olema.

S3: Muidu ollakse kohe alaväärsed, või tuntakse nii.

S1: Jah, eks see suuremate seas on nii. Mul on esimene praegu, nendest ei saa nii aru veel.

S3: Nemad on väikesed jah, nad ei teagi veel, ei oska trükkida veel õietigi äkki või ei saa aru.

6. Kuivõrd see meediatarbimine on kuidagi seotud ka üldiste klassi arvamusiidritega?

S1: Nojah, võib-olla kui üks hakkab rääkima midagi, siis teised tulevad kaasa või nii.

S3: Teised on uudishimulikud, tahavad teada, ka mis arvamusiidrid nüüd räägivad või teevad. Tahavad teada kuhu kalduda või, mida teha, et eks see kõik mängib rolli. Kui sa üldse samu asju ei jälgi või samades kohtades ei ole, siis sa oled ikka mängust väljas, täiesti kõrval. Eks nendes suhtluskohtades saadakse teada, mis toimub. Informatsiooni saab selle kaudu nagu teada.

S1: Ei tea, ei ole nagu nii põhjalikult seda jälginud või näinud.

S3: Möödunud aastal oli küll nii näha aga see ei pruugi igal pool nii olla.

7. Aga, millisena võib näha kodu ja vanemate rolli? Kas nad suunavad ka kuidagi laste meediatarbimist?

S1: Eks nad ikka. On aru saada, et mingid keelud neil ikka on.

S4: Jällegi oleneb vanematest, aga mingid keelud enamasti on jah.

S2: Küll pannakse parool peale ja...küll võetakse juhe ära ja...

Kõik nõustuvad.

S3: Karistatakse ka sellega.

S4: Karistus on see küll jah. Et kui midagi on tegemata, siis ei saa telekat vaadata või arvutisse näiteks.

S1: Arvutikeeld on karistusvahend jah. Eks vanemad püüavad ohjeldada neid nii kuidagi.

8. Kuivõrd meediatarbimisega seotud ilmingud tulevad ka laste mängudes või keelekasutuses välja? Kas nad näiteks kasutavad mingeid väljendeid või mängivad mingeid situatsioone läbi või...?

S3: Mul tuleb meelde väga hea näide jälle. Möödunud aasta andsin tundi ja tead nad sihkerdasid ja sahkerdasid muudkui ja mina ei saanud arugi kui ütlesin, et „mis sul viga on?” Ja tead, ma vaid korra ütlesin „mis sul viga on” ja see sama ütlemine, öelge, kust see lause pärit on?

S1: Kuskil oli küll jah.

S2: Oli jah kusagil saates, mingi laul oli sellest veel noortel.

S3: Tähendab, jah nad olid jah, kusagil näinud seda. Ja tead, nad nii hirmsasti naersid ja ma sain omale nagu hüüdnime „Mis sul viga on?”

S1: Tõsi või?

S3: Jah! Ja naersid igakord kui ma ütlesin, „mis sul viga nüüd on.” „Mis sul viga on?” (*mõnitaval toonil*). Ja nüüd kui nad mind vahest näevad ja küsin, kuidas neil läheb, siis nad ikka ütlevad, et „Mis sul viga on?”

Üldine naer.

S3: Jah, vot see on parim meediamõjutus üldse, näete, tuleb asjadega kursis ikka olla.

S2: Võsareporter oli see vist, kus seda näitas. Seda nad vaatavad.

S1: Aaa, õigus! Oli see saade jah. Üks ju koguaeg kordas seda seal.

S2: Seda ma olen varem ka tähele pannud, et lapsed Võsareporterit vaatavad.

S1: Seda jälgivad jah.

S3: Mina ei teadnud, et see ütlemine sealt pärit on aga, et nemad teadsid, ju nad siis ikka vaatavad jah.

S1: Lapsed vaatavad seda jah, koguaeg ikka. Ja eks neid ütlusi tuleb sealt ka ikka. Aga tead me ise võib-olla ei jõua kõike panna tähele. Aga ma arvan, et neid situatsioone nad küll nii väga ei mängi. Meil ei ole ju selliseid variante siin, kus nad ikka nii väga mängivad, võib-olla me ei oska panna seda tähele, päris ausalt öeldes.

S3: Aga mäletate kui meil olid klassiõhtud, siis nad tahtsid küll mängida.

S1: No seda muidugi jah, superstaari saateid ja sellised asjad jah.

S3: Talendijaht ka. Ja Sõnasõda ja sellised.

Kõik nõustuvad.

S3: Nad ikka näevad ja siis tahavad järgi teha.

S1: Eks nad vaatavad üldse läbivalt kõiki selliseid saateid.

S2: Kõik need igasugu Eesti saated, mis on

Kõik nõustuvad

S3: Ja Jõekalda saateid igasuguseid.

Kõik nõustuvad.

S1: Eks seda, mida emad-isad vaatavad, siis lapsed vaatavad ka.

S3: Talendisaated ja superstaarid on põhilised ikka jah.

S4: Ühikarotid olid minu klassi hulgas näiteks kindel asi, mida vaadati. Alati, raudselt oli iga reede, no neljapäev see oli, eks, siis reede oli hull arutelu üleval, et kuidas ja mis oli. Tantsu saatega oli samamoodi, no see oli pühapäeval.

9. Kuidas nende meediatarbimise ilmingutega on, kas neid võib pidada pigem positiivseteks või negatiivseteks?

S1: Eks see ole nii ja naa. Eks nad on positiivsed ka kui nad nendesse mängudesse niimoodi tulevad ja teevad seal, et tahavad superstaariks saada ja nii.

S3: Mina ka näiteks, kui mu üle naerdi, et ütlesin selle „mis sul viga on?“, siis ma ei pidanud seda negatiivseks. Ma ei oska nagu negatiivselt arvata sellest.

S1: Eks selliseid asju tuleb jah, aga pigem neutraalsed nagu.

S3: Aga vaata need välismaa saated, neid välismaa filme vaatavad.

S1: Sealt võtavad jah klohmmist ja mis iganes sellist. Ega ma ei imesta, et see inetu sõnavaragi sealt tuleb, kõik „fuck`id” ja muud sellega.

S3: Ja jalaga löömis. Lüüakse eest poolt ja tagant poolt ja vot see jalaga löömine.

S2: Kõik see vägivald üldse ammutatakse hästi palju filmidest.

S3: Jah, kus sa seda jalaga löömist muidu niimoodi näed.

S2: Ega need õhtused filmid ei ole ju normaalsed, kõik tapavad üksteist ja see peksmine.

S1: Eks ikka jah tuleb selliseid asju, kodus seda ei näe ju.

10. Kuivõrd on algklassilaste meediatarbimise eelistused aja jooksul muutunud?

Näiteks võrreldes umbes viie aasta taguse ajaga.

S4: Vähem küll kindlasti ei tarbita, pigem ikka rohkem.

S2: Eks ikka meedia ja kõik areneb ja muutub ning eks siis laste tarbimine käib samamoodi kaasas. Et nüüd on enamusel ju arvutid ja mobiilid ja kõik asjad. Aga kui palju nad teadlikumad just on, seda ei oska öelda. Kui ma praegugi oma esimesele klassile midagi räägin meedia teemalist, ega siis ma ei tea, kas nad üldse saavad aru või teavad, millest jutt käib.

S1: Eks muutunud on see tarbimine ikka kindlasti jah. Arvuteid on rohkem ja neis veedetakse rohkem aega ja loomulikult on muutunud jah ikka.

11. Kuivõrd Te kasutate erinevat meediasisu õppetöös?

S1: Arvutit. Või näitame sealt telerisse midagi näiteks. Miksikest ja selliseid asju. Sealt võtame ülesandeid vahepeal.

S3: Miksikest jah.

S2: Minul telerist näitamise võimalust ei ole, et kui tean, et mõni huvitav saade, siis näidata ei saa.

S1: Mul ka seda kaabliühendust pole.

S2: Kui ma arvutist otsin, siis seal on nii väike ekraan, et mõttetu näidata neile. Et tegelikult olen ise mõelnud, et oleks suurema ekraaniga ühenduse võimalust, saaks rohkem näidata ikka.

S1: Aga varem, eelmine aasta ma kasutasin, oli väga hea multikas hommikuti, seitsme aeg kordas seda, kus käis kõik need organid läbi, kes see tegelane oli...tähendab see õpetas kõike seda verd, mis on veres ja kuidas sul magu töötab ja mis seal toimub ja niisugune. Pisikesed tegelased käisid siis läbi inimese organismi, kuidas silmad näevad ja õudsalt siukene arendav multifilm oli. Seda sai eelmine aasta vaadata, aga muidu telekast ei ole praegu hommikuti midagi, kui on meie tunnid.

S2: Vanematele on rohkem võimalusi ka ja asju mida tutvustada. Aga algklassi omad on veel nii väikesed.

S1: Tegelikult need asjad ununevad endal ka kõik ära. Ma ei oska PowerPoint`igi enam teha. Korra olen teinud ja kogulugu. Ega ma pole viitsinud ka muidugi. Otsin üles, mis on teised teinud ja kasutan neid siis.

12. Aga millistes ainetes seda meediat saaks kõige paremini kasutada?

S1: Loodusõpetus, eesti keel.

S2: Ma arvan, et eesti keel jah.

13. Kuidas seda neis ainetes kasutada?

S1: Mina olen ise sealt Miksikest igast harjutusi ja värke vaadanud ja siis teleka läbi näidanud. Siis oleme koos vaadanud ja lugenud seda.

S4: See on ikkagi erinev, eksju. Sa võid õpikust seda sama teha, aga nii on ikkagi teistmoodi, erinev, huvitavam.

S1: Olen suurendanud seda ja siis lapsed vaatavad ja otsime need omadussõnad üles, või no mis iganes, eks ole seal. Küsimusi esitanud sõnade kohta ja nii on jälle huvitavam harjutada.

S2: See on põnevam jah.

S1: Aga tegelikult ma ütlen mina kõige rohkem olen kasutanud loodusõpetuses inimeseõpetuses neid pilte igasuguseid.

S3: Neljandas on juba see ka, et panevad ise ajalehti kokku ja mängivad nii öelda toimetust ja nii, siis otsivad ja lõikavad igasugu materjali välja.

S1: Aga no mitte koguaeg. Sest tead koguaeg lihtsalt sa ei jõua ja iga hetk ei tule isegi mitte pähe, et täna võiks või nüüd teeks. Kui pähe plahvatab, siis jälle hakkad otsima jälle ja...

14. Aga kas Te rohkem otsitegi siis ise internetist tunni ettevalmistamiseks materjale või vahepeal annate lastele ka näiteks ülesandeid, et kodus otsiksid või midagi?

Kõik läbisegi, et nii üht kui teist.

S1: Eks me ikka anname, vahel ongi töövihikutes sellised ülesanded sees juba.

S3: See on ettenähtud juba jah.

S4: Laseme otsida ikka igasugu asju, luuletusi ja muud.

S3: Anekdoote otsivad ja.

S1: Jah. Luuletusi ja igasugu asju, Jakobsoni kohta uurivad ja kes ta oli ja millega tegeles. Töövihikutes on need sees.

S3: Elulugusid otsivad ja sellist.

S4: Inimeseõpetuses ka otsivad organite ja sellise kohta.

S1: Eesti keeles kõige rohkem ikka.

15. Aga, kuidas lapsed ise suhtuvad sellesse? Et tunnis näidatakse ülesandeid telekas või, et nad peavad ise kodus otsima?

S3: Otsida ei meeldi, aga tunnis selline vaatamine ja tegemine väga hästi.

S1: Koolis ja meeldib, aga ise otsida ei taha.

S2: Vahel juhtub nii, et jääb probleem nagu õhku eksju, ütled, et ma jään vastuse võlgu aga otsige eksju, siis ega ma seda vastust ei saa.

S3: Nemad ei otsi ise jah.

S2: See kui sa seda küsid temalt, eeldad, et ta seda teeb, siis ega ta tegelikult ei anna vastust.

S3: Ja see kui sa küsid siis, tead kui palju põhjusi siis tuleb, meil ei ole interneti, küll oli vool ära, ema tuli õhtul hilja, mul on praegu arvutikeeld.

S1: Vend istus arvuti taga ja nii edasi.

S3: Nii palju tuleb neid põhjusi, et...

S1: Ei no muidugi ja siis laiutadki käsi, ega sa midagi teha ei saa. Kui voolu ei olnud siis ei olnud.

S3: Või kui interneti pole, mis sa teed siis.

S2: Aga samas tahavad ikka vastust ka teada vahel. Ükskord oli mingi küsimusega, et nii palju kui ma internetist otsisin ma ei leidnudki sellele vastust. Vist oli, et kas hülgel on nahk või soomused.

16. Aga milliseid meediume kool on võimaldanud? Et siis klassis kasutamiseks ma mõtlen?

S1: Ikka neid on. Arvuti ja telekas ja meil on ka makid olemas.

S3: Makiga saab raadiot kuulata.

S1: Jah, kui tahad. Tegelikult on kõiksugu asjad ikka olemas. Grafoprojektorid ja...

S2: Suure arvutiklassi kasutamise võimalus on ka iseenesest olemas.

S1: Ja teatrisse saab minna ja muuseumides käia, klassirahade eest.

S3: Kõiksugu erinevad ringid on olemas, muusika ja spordi omad ja need ju ka mingil määral kuuluvad siia.

17. Aga milliseid meediume Te ise eelistate õppetöös kõige rohkem kasutada?

S1: No ongi, et arvutist paneme telekasse ja nii. Võib-olla ma olen ise natuke lohakas olnud, et raadiost võiks ka midagi lasta äkki.

Kõik nõustuvad.

S1: Saab juba arvutist, igasugu kuuldemänge ja asju on olemas. Aga no ma ütlen, need ununevad ära ju jälle. Eelmine aasta ma võtsin sealt natuke juppe, selliseid lõbusaid jutte.

S3: Eks see ongi nii, et ei tule igakord ju jälle pähe.

18. Kas paberkanjal ka midagi kasutate veel?

S1: Jah, aga sellega on ka nii, et kui ütlen, et võtke kaasa, siis jälle kisatakse üle klassi, et aga meil ei tellitagi lehte.

S3: Jaa! On jah nii. Paljudel ei käigi üldse ajalehti.

S1: Kõik loevad internetist.

S3: Internetist jah.

S1: Muidugi ajalehed on kallid ju, ja no mis seal ikka.

S3: Ega ei teagi palju üldse loetakse uudiseid ja asju enam, pole üldse uurinud ka.

S1: Eelmine või üle-eelmine aasta, millal ma siin küsisin, see oli eelmine aasta ikka.

S3: Üks harjutus oli ka, kus pidi välja kirjutama, mis ajalehed-ajakirjad kodus käivad, siis ei teatud pealkirjuga lehtedel.

19. Kokkuvõtvalt võib siis öelda, et laste meediatarbimine paistab koolis päris palju välja?

S1: No ikka paistab. Aga see on jälle nii ja naa. Mõne puhul ei paista midagi välja.

S2: Sellele on väga keeruline ühtset vastust anda.

S3: See kui õpetaja võib-olla tunneb huvi asja vastu, asja üles võtab ja sellel teemal räägib, siis tekib vaikus ja hakkavad ise ka midagi rääkima vahel.

S1: Võib-olla on tõesti nii nagu me rääkisime, et kõik need mängud ja saadetest, vot sealt on näha, et nad seda meediat kasutavad. See tuleb meile välja. Aga, kuidas need uudised on... mõni paneb uudiseid ka väga hästi tähele.

S3: Aga ikkagi vähe jah. Ikka pigem meelelahutuslikust küljest. Kui meil on pikapäevarühm, siis ma võin ükskõik, millise multika käima panna ja vaadatakse.

S2: Aga sellest enam ei räägita. Omal ajal, siis nad tulid ise kõik rääkima nendest, et mis neis toimub. Nüüd tuli esimene klass, siis mõtlesin, et pean jälle vaatama hakkama, et ka kursis olla. Aga enam neid ei huvitagi.

S1: Ei, nad ei vaatagi. Tahtsingi ütelda, et ega nad lastesaateid enam nii väga ei vaatagi. Nad vaatavadki kõike seda, mida ema ja isa vaatavad. Kõik need mängud ja filmid ja seriaalid ja mis iganes. Need meie Eesti seriaalid, neid nad vaatavad kõiki ja...

S2: Kättemaksu kontor ja Kelgukoerad ja neid vaatavad kõik. Seal on need Post ja Kõsta.

S1: See on nende lemmik jah.

S2: Kui ma seda tunnusmeloodiat kuskilt panin, aga ma ise ei tundud ära, siis nemad teadsid kohe, et Kelgukoerad.

S1: Ja, on nii jah.

S2: Seal juures ongi, et kui sa annad neile teema, siis nad räägivad aga muidu...

S1: Aga multikatega on ka nii jah, et nad vaatavad neid rohkem DVD-de pealt, et telekas enam sellist vaatamist pole nagu kunagi. Või klõpsivad siis erinevate kanalite peal ja tuleb, mis tuleb siis.

S2: Vanasti räägiti ikka rohkem multikatest koguaeg, siis ei olnud sellist meediatulva nagu praegu, et siis olid need üksikud multikad ja näiteks ka Täheke, palju huvitavamad kui praegu. Siis puudus selline üleküllastumus nagu praegu, mida rohkem tuleb, seda rohkem see tähelepanu hajub ära. Näiteks kui endalgi last vaatad kodus, siis kõrvaklapid peas muusikaga, siis on MSN lahti ja ta õpib samal ajal veel ja võib-olla veel midagi. Siis sa ei suudagi, või ma ei kujuta ette kuidas nad keskenduvad nii. Aga see väljendub selles, et järjest rohkem on keskendumishäiretega lapsi. Silmanägemised on ka kehvad, mis on ka seotud probleem.

S1: See on jah, selle üleküllastumise tagajärg.

S3: Meedia on ikka jah väga suur ja mõjuvõimas ning eks see avaldubki lastele samamoodi. Meedial on ikka suur tähtsus. See on väga pealetükkivaks ja agressiivseks ja mõjuvõimsaks läinud.

Lisa 3. Transkriptsioon 10.03.2011

1. Mis Te arvate kuivõrd palju lapsed igapäevaselt meediat tarbivad?

K5: See tähendab interneti?

2. Interneti, ajalehti, televiisorit, ajakirju, arvutimänge jne.

K6: Tunnid? Küsite, et mitu tundi päevas?

3. No üldiselt, kuivõrd palju, umbkaudu kasvõi?

K8: No ta läheb koolist koju ja kuni magamaminekuni.

K6: Mõned küll jah.

K7: Väga palju tarbivad jah, väga palju.

K9: Liiga palju.

4. Põhimõtteliselt enam-vähem kogu nende vaba aeg ongi meediaga seotud siis?

K5: Kui neid ei sega keegi, siis jah

K9: Eelmine aasta ma tegin uurimuse ja keskmine tuli 3,5h. Aga nüüd on mul esimene klass nüüd ma uurimust ei ole teinud

K8: Nüüd võib rohkemgi olla.

K9: Nüüd võib rohkem olla või on siis hoopis vähemaks jäänud, sest teatud mõttes nihkub sinna poole ka, et vanemad (*lapsed toim.*) tarbivad rohkem.

K6: Aga ikkagi, kui saavad siis kohe.

K8: Keskmise tõstab üles see, kes pärast kooli kuni magamaminekuni.

K5: Keskmine tuleb kindlasti kokku 4-5h kui jagada kogu selle klassi peale.

Kõik nõustuvad.

K9: Nagu kodu.

K5: Sõltub kodust jah.

K7: Kui vanemad on tööl, siis...

5. Aga kui palju on neid siis, kes ongi kuni magamaminekuni?

K5: No palju neid vist ei ole.

K7: Palju ei ole jah.

Kõik läbisegi, et siiski üpris palju, ligikaudu pooled klassist.

K8: Kahekümnest kümme jah.

K6: Ainuke asi ongi see, et ta lähebki koolist koju

K9: Ta on nüüd juba kodus (*intervjuu leidis aset kella kahe aeg, toim.*)

K6: Jah, tal lõpevad tunnid ära ja nüüd on seal vähemalt kuni vanemate tulekuni.

K8: Jah, kuni kuueni on ta nüüd rahus seal, siis võib-olla tuleb see piirang peale.

K7: Piirang jah.

K6: Ja no siis saabki viis tundi täis juba.

K5: Ja siis nuiavad vanemate käest veel, et ma pole täna veel olnud, et ma olen kõik õppinud, ma tahan veel tund aega. Ja siis ongi veel paar tundi otsas.

6. Aga millised meediumid on algklassilaste seas kõige populaarsemad?

K6: Igasugused mängud.

K5: No internet ongi.

K6: No internet, igasugused mängud jah.

K9: Ja igasugune suhtlus ka, teise klassi laps ütleb juba, kas ma Facebook`i võib minna?

K6: Jaa, Facebook on jaa!

K5: Ma ütlen, isegi mu oma lapselaps on Facebook`is.

K9: Minul juba esimese klassi omad ka.

K6: Eile oli meil koolitus just sellest, alla 13. ei tohi Facebook`is olla üldse.

K5: A ema tegi.

K6: Ema tegi jah, see tuleb välja veel hullem.

K7: Sinna tuleb lapse sünniaasta panna jah, ja see on selge valetamine.

7. Aga oskate Te äkki enda õpetaja kogemuse põhjal hinnata, et kuivõrd on laste meediatarbimise eelistused aja jooksul muutunud, näiteks kuskil viie aasta taguse ajaga võrreldes?

K5: No kindlasti on.

K6: Aga eelistusi ei saagi võtta niimoodi, viis aastat tagasi polnud selliseid portaalegi, et ei ole millegagi võrrelda, lihtsalt neid võimalusi tuleb ju iga päev juurde. Ja neid mängu ja kohti.

K7: Nende hulgas levib see, et mis on uus seda peab jälle proovima ja...

K6: Me ei teagi neid kohti ja asju.

Kõik nõustuvad.

K5: Viis aastat tagasi nad vaatasid veel multikaid ka.

Kõik nõustuvad.

K6: Aga nad ei tea enam ühtegi multikategelasi ja, noh mingi aeg...Mingi aeg esimene klass ja lasteaed, need veel vaatavad. Aga praegune neljas-viies need ei tea isegi lastesaateid, multikaid.

K6: Nad ei tea, mis telekast tuleb mitte midagi (*lastele mõeldud programmi osas, toim.*)

K9: Mina vahest olen mõelnud, et vaataks Tomi ja Annikat aga, ei, seda ei taha keegi.

K8: Nad pole kuulnudki sellest.

Kõik nõustuvad.

K5: Ja kahjuks on need internetimängud ka sellised, et jõhkrad ja vägivaldsed. Oleks, et nad seal midagi ilusat ja arendavat mängivad, mida meie tundides neile näitame ja õpetame. See on igav.

K6: Et seda pranglimist, mis peaks ju ka olema lastele teada, ega sellega enam nii väga ei meelitagi. Seda me hakkasime siin umbes viis või rohkem aastaid tagasi tegema, siis oli pranglimine ikka kõva sõna. Võistlesid omavahel ja tegid, see pakkus neile pinget. Nüüd pakuvad sõjamängud pinget rohkem kui pranglimine.

Kõik nõustuvad.

K9: Mina saan niisuguste ilusate saadete juurde suunata neid ainult sel juhul, kui ma panen ekooli teate, et loodusõpetuses järgmiseks tunniks tuleb vaadata läbi see ja see loodussaade ja selle kohta tuleb küsitlus või suuline hinnang, et oskavad selle kohta midagi rääkida. Ainult siis. Aga on ka õnneks peresid, kes tänu sellele on hakanud vaatama nüüd selliseid saateid, ja on olnud ka enne seda peresid, kes on suunanud lapsi. Praegu minu klassis on mitmed sellised (*pered, toim.*), kes suunavad ise lapsi.

K5: Aga kui meediast rääkida, siis ajakirjandus on ju ka meedia. Esimeses klassis, kui ma eelmine aasta lapsed võtsin vastu, siis ma ütlesin vanematele juba ja lastele ka, et tellige Täheke. See on neile kõige parem lugemisvara praegu ja väga mitmekesine. Ja kui alguses küsisin, et käed püsti, siis üksikud, võib-olla üks-kaks, kellel oli Täheke. Pärast esimest koosolekut tuli võib-olla veel kaks juurde. Siis need, väga aeglaselt tõusis Tähekestes tellijate arv. Aga kui ma küsisin kui paljudel kodus käib Kroonika või Õhtuleht – peaaegu tervel klassil. Ja lapsed on sellest teadlikud, sest nemad vahivad ka Kroonikat. Vaatavad neid pilte suure põnevusega, sest seal on sellised pildid, mis neid tõmbavad.

K9: Ilus vaadata.

K5: Jah, aga nüüd õnneks hakkavad tasapisi arusaama ka selle Tähekeses tähtsusest. Nüüd on nad teises ja üle poole klassil on juba Tähekesed kodus. Mina näitan neile kas või kooli Tähekest ette ja ütlen ma teile enam ei loe, nüüd te peate ise kodus lugema hakkama neid lugusid. Ja kellel ei ole, laske vanemad ostavad. Vot see hakkab tegelikult kodust, et mida lapsele ostetakse. Mina ei saa aru, miks ei osteta väikesele lapsele esimeses klassis Tähekest, eriti veel kui laps ei oska lugeda. Seal on just parajad väikesed kirjutised, tekstid.

K9: Ja siis Hea Laps on ja

K6: Kas see veel on?

K5: On, aga veidi vanematele.

K7: Ja Muumi, mina tellin seda oma lapsele näiteks. Seal on nagu koomiksid ja ka paras sellisele esimese klassi omale lugeda.

K6: Muumi lood jah.

K9: Aga kahjuks jah ei ole vanemaid eriti palju neid, kes iseteadlikult suunaksid. Sina pead nagu otsa lahti tegema ja siis tulevad osa järele aga mitte kõik.

Kõik nõustuvad.

K9: Ja oleks eelistused, need ei ole ka paigas. Selle asemel, et Tähekest tellida, „oi see on ikka nii kallis ja iga kuu jne”

K7: Kroonika on palju kallim ju.

K9: Ja see sama laps käib sul 25ne peos iga päev peaaegu. Noh need eelistused ei ole jah sellised, et...

K8: Seda katsume meie koosolekutel rääkida aga noh...

K5: Peab pidevalt rääkima ja siis lõpuks jõuab kohale aga selle aja peale on laps juba täiskasvanu.

8. Kas laste jaoks on oluline tarbida teistega sarnaseid meediume ka? Et näiteks ühel lapsel on Facebook`is konto, et siis teisel ka kohe vaja?

K5: On ikka.

K9: See on ainuoluline! Muu polegi oluline!

K6: Ikka teistega peab ühtemoodi olema.

K5: Arvutimänge ka vahetatakse ja tuuakse kaasa ja...

K9: Playstation`id ja igasugused, mis need on, BSBd. Kui ühel on siis, ilmtingimata peab kohe järgmisel ka olema. Ja sünnipäevaks muud ei soovitagi siis, kui ainult seda.

Kõik nõustuvad.

K5: No nüüd on juba need IPadid ju. Ühes peres tütar sai IPadi ja see kolmanda klassi poiss võttis endale, see talle sobib magamistuppa väga hästi, siis ta saab ise sellega olla kaua tahab ja vaadata, mis tahab. Aga ma loodan, et see tal ära võetakse varsti.

K9: Ja sellised asjad on ka, mis on veidi suuremad kui telefonid ja saad mängida ja netti minna.

K6: Aga see ongi see, sa enne ütlesid õigesti.

K5: Nagu PlayStation jah, aga see on juba vanem asi. Nüüd on BSB.

9. Aga kas Te olete täheldanud mingeid kindlaid saateid, portaale, mängu, mida lapsed järjekindlalt tarbivad?

K5: On küll jah. Ma ei mäleta, mis mäng, mina seda pealkirja ei tea.

K6: No ma ei tea, mis need on, see YouTube on üks populaarne koht, kus sisse minnakse.

K5: Aga ma ei tea, see mäng, mis nad seal pikapäevarühmas mängivad.

K7: Ma ka ei tea, mis selle mängu nimi on, aga kõik nad mängivad seda ühte mängu.

K5: Aga minu lapselaps mängib mingisugust farmid tegemist.

K8: Farmville`i. See on Facebook`is.

K7: See on Facebook`is jah.

K6: Aga ei temal pole mingi Facebook`i. Aga tead, mida ma eile avastasin, tema kümneaastane mängib, igakord, kui meile tuleb. Kui ta saab oma kodus arvutikeelu, siis ta tuleb meile ja võtab kohe arvuti lahti, sest ta teab, et meie ei tea ju, et ta sealt keelu sai. Ja siis ta võtab oma farmi, et „a ma pean minema vaatama, kuidas mu töötajad töötavad.” Ja siis nad mingi korjavad raha ja laiendavad ja ostan maad. Ja sinna on tekkinud ka mingi suhtlusportaal.

K7: See Farmville on Facebookis, see on ongi see portaal.

K6: Aga siis ma küsisin ta käest, et kellega ta seal suhtleb, et on need sinu enda klassikaaslased või? – Ei, mul on siin üks Tobias. – Kui vana see Tobias on? – Kolmekümne aastane. Nii, et mina pean nüüd hakkama uurima, et olgu kümneaastane kolmekümne aastasega, aga, miks kolmekümne aastane tahab kümnesega suhelda? Vat see on väga kahtlane.

K5: Tekib probleem jah.

K6: Võib-olla küll mängivad seal, aga siis tuleb „tule saame kokku ka.”

K5: Aga siis on mingi jalgpallimängud, et nad mängivad ka neid.

K8: See on ka niimoodi, et mitmekesi lepivad kokku, et igaüks läheb oma arvutist, et sina oled väravavaht, mina kaitsja, sina ründaja ja igaüks saab liigutada oma tegelast.

K6: See on mõistlik.

K7: On jah, seal nad vähemalt ei tapa üksteist.

Kõik nõustuvad.

K9: Aga vaadake, mis praegu läbi kumab on see, et nad käivad kuskil, teevad midagi

K6: Aga meie ei tea!

K9: Meie praktiliselt ei tea, ei tea vanemad, ei tea õpetajad, mitte keegi ei tea, sest elu nõuab midagi muud. Meil ei ole aega nendega võrdselt istuda arvutis ja jälgida ja teada. Ja me ei saa ennast süüdistada selles, et me ei tea, sest meil on vaja kõike muud rohkem teha, kui otsida seda, kus ta nüüd käis.

K6: Ei, ma arvan, et võib isegi teada, aga sa ei saa ligi, sest kõik need kontod on parooliga kaitstud. Ma ei saa minna ütlema, et anna mulle oma parool. Ja ma ei saa minna talle, nagu

eilegi, kui me saime teada, et ta suhtleb kolmekümneaastasega seal mängus, ütlema, et sa ei tohi. Ma pean nüüd leidma sellise tee, et kuidas ma saan nüüd sinna teda kaitsma minna niimoodi, et ma ei tekita meie vahele barjääri. Kui ma ütlen talle lihtsalt, et sa ei tohi, siis ta mulle järgmine kord sellest ei räägigi.

Kõik nõustuvad.

K8: Muidugi kui see mäng on Facebook`is

K9: Ei, ta ei käi Facebook`is.

Kõik läbisegi, et Farmvill on Facebooki mäng.

K8: Aga see kolmkümmend võib olla, Facebook`i saab alates 13. aastased ja neil on välja arvestatud, mis nad oma sünniaasta peavad panema, et sinna saada. 8. aastane on oma sünniaastaks näiteks pannud 1968. Et sealt sa ei saa teada.

K6: Jah, aga samas ta võib vabalt ka 50. aastane olla.

K8: Ja ta võib olla ka kümnene!

K6: Ja selleks, et teada saada, pead leidma nüüd need nõksud, et kuidas ma saan sinna arvutile nii delikaatselt ligi, kui see on kaitstud tema paroolidega.

K9: Tegelikult on see asi kõik üldiselt väga kontrollimatu, et laps saab ise omada kontot ja paroolid ja keegi ligi ei saa.

K5: See hakkab juba sealt, et need mängude tegijad on sellest huvitatud, et see ju müüb.

10. Kas neil on ka telerist mingeid lemmiksaateid või...?

K8: Ei vaata üldse.

K5: Vaatavad ikka küll.

K9: Mina omal lastelaste järgi tean, et nad vaatavad kuskil poole seitsme aeg ETVst.

K6: See on siis Tomi-Annikat.

K5: Kodus vahel löövad kanalid lahti, ma ei tea, kas need on mingi 17 või, vene multikaid vaatavad.

K7: Jah, vene multikaid vaatavad.

K9: Vaatavad jah õnneks neid vanu vene multikaid, kui lapsed kuulevad neid (*multikate hääli, toim.*) siis panevad sinna jooksu.

K8: Nüüd mul on neljas klass, ma olen paar korda kuulnud, et nüüd nad on mul rääkinud, et vaatavad seda „Pilvede all” ja need eestimaised seebikad... Mis seal oli need „Pilvede all” ja „Unistuste agentuur”. Need on läbi käinud, ma olen kuulnud.

Kõik nõustuvad, et lapsed on usinad kodumaiste seriaalide vaatajad.

K8: Aga üldiselt kui vaadata palju nad telekat vaatavad, siis mõnel on lausa 0 tundi päevas, üldse nagu ei vaata, on kohe ainult arvuti.

K7: Sellepärast ei vaatagi, et on arvuti. Poleks seda, oleks telekas see paha asi.

K6: Aga seebikad on küll jaa.

K7: Seebikaid vaatavad jah.

K6: „Kättemaksu kontor” ja „Pilvede all” ja „Ühikarotid” ja need kõik, nendes ikkagi käsitletakse noorte inimeste, täiskasvanuks saanud inimeste elu, aga seda vaatavad pealt algklassilapsed täierauaga. Kõik need seksistseenid ja roppused nähakse ära.

Kõik nõustuvad.

K6: Neil on endal need roppused kõik teada.

K8: Ja need „Ühikarotid”, vot „Ühikarotid”

K6: Need on eriti rõvedad

K8: See oli see, millest terve klassi peal hiljem räägiti

K7: Ja seda oodatakse, see on kõige oodatud üldse.

K6: Kas see jookseb veel üldse?

K7: See hakkas uuesti jah.

K6: Ma arvan, et nad hakkavadki telekat vaatama kuskil üheksast-kaheksast, siis kui sellised sarjad hakkavad.

K5: Jah, ja neile meeldivad ju kõik need verised politseikroonikad. Kui ikka rohkem on verd ja vägivalda, siis see läheb rohkem peale.

K6: A see „Pilvede all,” minu klassi omad teadsid sellest jube täpselt, sest üks oma klassi laps ju mängis seal. Ja siis nad olid absoluutselt, tead siuksed telgitagused ka kursis.

K5: Ma jälle nägin seda, Toomas Kirss, või mis Kirss ta oli, et õpetaja ma nägin seda ja (*edvistamise imiteerimine, toim.*)

K6: Näitlejate ja nende tegijatega kohtusid seal jah.

11. Milliseks Te hindate kodu ja vanemate rolli laste meediatarbimise suunajana?

K5: Kui me hindame, siis see peaks olema number üks.

K7: Number üks jah.

K8: Kõige esimene. Kõik hakkab kodust pihta ikka.

K6: Tegelikult on nii ja naa. Nii kuidas kodu on jah.

K5: Aga nende roll tegelikkuses, kui mõelda, et nad peaks suunama, siis on üsna kaheldav, et enamus üldse teab, mida tema laps teeb. On neid peresid küll. Aga, mis ma olen isiklikult ära näinud, et lapselaps teinekord kannatab selle all, ütleb, et sina keelad ära, kodus ka mind ei lubata ja nad hakkavad mind mõnitama, sest me pidime homme rääkima ja ma ei tea jällegi mitte midagi.

K6: On, on nii jah.

K5: Seda last hakatakse narrima, kes ei ole saanud neid vaadata, mis on popid.

Kõik nõustuvad, et paraku kahjuks jah.

K5: Selle järgi suhtlemine käib. Öeldakse, et sa oled memmekas, sul ei lubata. See on nüüd minu isiklik näide aga mina tean selliseid näiteid palju.

K6: On-on, kindlasti on.

K5: Suures osas käibki suhtlemine selle järgi, et kuivõrd palju sa siis oskad vahtida ja kui metsikuid mängu sa mängid.

12. Kuivõrd kanduvad laste erinevad meediatarbimise harjumused igapäevasesse koolikeskkonda?

K5: Nii nad tulevadki, sellest nad räägivadki.

K8: Tähtsam kui koolitöö ma arvan. Mingis vanuses, 4-5 (klass, toim.), tunnid on ka aga ülejäänud arutelu käib ikka, põhimõtteliselt tullakse ikka selle nimel siia, et arutada ja teha.

K9: Tullakse ja räägitakse ikka jah, kes mida nägi või mängis.

K8: Põlis väikesed tulevad ikka sõprade ja muu pärast aga...

K9: Ja küllalt palju ikka käitumismaneerides ka on näha, jalaga löömised, rusikaga kõhtu, peksame, ajame taga, pigistame, kisume riideid, hoiame kinni, paneme vangi. Need mängud, isegi toredad mängud, mis mõned aastad tagasi ise osati teha, nende mängude asemele on tekkinud vangimäng, politsei ja pätti mäng.

K6: Jah, politsei ja pätt on pidevalt.

K9: Ja siis ilmtingimata, mina ei ütleks, et see on nii positiivne, et nad teavad küll, et pätt on küll paha ja politsei siis peab olema hea, aga mängu käigus ikka juhtub niimoodi, et läheb vägivallaks kätte ära.

K6: Mhmhh, ikka.

13. Aga, kas meediatarbimisilminguid võib kuidagi ka nende keelekasutuses näha? Et äkki kasutavad mingeid väljendeid, mida nad on kuskilt näinud?

K5: Loomulikult on.

K6: On jah, eks ikka on.

K9: Kõik need ütlemsed tulevad kohe, isegi järgmine päev kohe, kui tuleb mingisugune uus roppütlemine. Siis sellised kombinatsioonid, mingid ropud sõnad, mida tavakeeles meil pole kuuldud, et kuskil filmis öeldi need kaks sõna, siis järgmine päev kohe on koolis vahetundidel seda kosta.

K7: Mhmhh.

K6: Isegi ingliskeelsed tabavad ära väga hästi.

14. Milliste tegevuste puhul tulevad need meediatarbimise ilmingud kõige rohkem esile?

K5: Suhtluses ja...

K6: Mängudes ka.

K5: Vaba aja tegevuses, vahetundides. Et tundides ikka ei kasutata nii väga.

K6: Ebasüüdsaid väljendeid tundides väga ei esine jah.

K9: Vaba aja tegevuste juures jah!

K7: Kus nad omavahel on, kui arvavad, et õpetaja neid ei kuule ega näe.

15. Kas need ilmingud on kõik negatiivsed või on midagi positiivset ka silma hakanud?

K9: Kindlapeale on, aga kuna seda positiivset on niivõrd vähe...positiivne on alati niisugune standardkäitumine, niisugune nagu peakski olema, siis seda nagu ei pane tähele. See, mis häirib seda paned sa lihtsalt rohkem tähele. Küllap on, aga näiteid lihtsalt ei oskagi tuua.

K6: Ei oska juba sellepärast, et mina ei vaata ühtegi seebikat, ma ei tea üldse, millised seal võivad olla need positiivsed või negatiivsed küljed, mida lastel märgata. Aga inetused...ma ei tea neid ka seebiakte järgi, aga ma arvan, et nad sealt on tulnud.

K5: Nad ise räägivad, et see oli see ja see. Kui mina küsin, et kust sa sellised sõnad võtad, miks sa niimoodi räägid, siis vastab, et aga see seal ütles nii. Nad ütlevad ise nii.

16. Aga kuivõrd Te kasutate ise erinevat meediasisu õppetöös?

K5: Väga palju kasutame, nii palju kui võimalik.

K6: YouTube, Miksike, Koolielu õppematerjalid.

K5: Interneti teel on kõige parem, oled tunnis näiteks, sellises tunnis, kus tuleb midagi, inimeseõpetus või loodusõpetus näidata, näiteks eelmises tunnis olid meil lilled ja puud, kirjutad kähku Google`isse rohttaimed sisse, juba tuleb mõni esitlus Powerpoint`il, tõmbad kähku seinale ja olemas. Taimeosad, väga lihtne jälle näidata. Kui oli väga raske teema, oli inimesekeha, siis otsid suure pildi ja näitad.

K7: Niimoodi saab palju paremini selgitada. Ja meil on muidugi väga head võimalused.

K6: Võimalused on head jah.

K8: Ja kui on võimalused, siis tuleb neid ju ka kasutada.

K7: Saame auditooriumi kasutada ja, kui tahta siis saab.

K8: Ja printerid töölehtede väljaprintimiseks. Huvitavate materjalide jaoks ka.

K5: Ja üks kord nädalas käime vähemalt arvutiklassis

17. A millistes ainetes saab meediasisu kõige paremini kasutada?

K7: Absoluutselt kõiges.

K9: Tegelikult saab kõigis jah.

K8: Mina nüüd kehalise kohta ei oska öelda, aga mujal olen mina igal pool kasutanud.

K7: Saab, saab. Kõikjal saab, videoid ja pilte ja esitlusi näidata.

K9: Kõige rohkem loodusõpetuses, inimeseõpetuses.

K6: Aga matemaatikas, eesti keeles saab samamoodi. Paned selle lünkteksti kasvõi peale.

K5: Nüüd järgmine aasta oleks meil vaja seda puutetundliku tahvli, siis oleks veel hea.

K6: Aga pidid tulema paari kolme aasta pärast need, mis tahvli need olid. Need Smart vist.

K5: Need ongi puutetundlikud.

K6: Kuhi laod kõik need õpikud ja materjalid sisse.

K7: A see, see on üks teine asi. Dokumendi oma, HC või midagi.

18. Kuivõrd Te otsite ise tunni läbiviimiseks netist materjali või annate lastele ka ülesandeid, et nad peavad ise midagi otsima või vaatama?

K7: Ikka anname lastele ka. Sageli ma ise panen üles mingid materjalid, et nad ise saavad harjutada.

K9: Eks palju otsime ja näitame ise ka ikka.

K6: Näiteks külmapühade ajal oli väga hea, siis said ju ainult ekooli kaudu, et mida jälle teha, milliseid töölehti, milliseid raamatuid. Siis nad ise ka otsisid igasugu asju.

19. Aga millistel eesmärkidel Te eelkõige meediasisu kasutate koolis?

K6: Et põnevamaks teha tundi.

K7: Mitmekesistada ainet.

K5: Huvitavaks tegemise nimel ikka jah.

K9: Et lastel oleks huvitavam tegeleda, et kõik tahaks kaasa töötada.

K6: Kas või matemaatikas üleminekuga liitmine-lahutamine, no ei saa aru ainult tahvli peal tegemisest, aga kui ma võtan seal Miksikeses lahti need ühelised, kümnelised, saan neid lohistada, kokku panna, kleepida, siis ta näeb ruumiliselt seda, kuidas see üheline koosneb kümnelistest ja kümneline sajalistest. Ühesõnaga kasutada kõiki võimalusi nii, et ta saaks kõige paremini aru.

K5: Näitlikustada jah.

K9: Ja huvitavamaks teha, lapsi ju huvitab kõik see.

K5: Ja mis huvitab, see jääb meelde. Kui on igav, siis ei jää meelde.

20. Aga kuidas lapsed ise suhtuvad sellesse?

K9: Noh, jälgivad ikka nii hoolega.

K5: Ikka väga harva juhtub, et sellisel hetkel, kui sa mingit sellist materjali kasutada, et siis võib keegi millegi muuga tegeleda.

K6: Aga vahel arvutiklassis kui sa jääd liiga kauaks seda Miksikest või pranglimist tegema, siis nad ütlevad küll, et ma ei viitsi enam.

K5: Aga see on loomulik.

K6: Väikesed tahavad hirmsasti ikka sinna õpetavale mängudelehele minna. Kas ma sinna lennukimängu tohin minna? Ikka küsivad koguaeg.

21. Aga millised meediumid on kooli poolt üldse õppetöö tarbeks võimaldatud?

K5: Meedium see on nüüd siis see tehniline vahend? No absoluutselt kõik siis.

K6: Kui nii võtta siis kõik jah. Videod, projektorid, arvutid on igas klassis.

K9: Puldid.

K7: Mis puldid? Need matemaatikas?

K5: Need on need mingi dokumendi puldid, me ei teagi, mis asjad need on täpselt.

K6: Dokumendiaparaat noh, aga ma ei tea ta nime.

K7: Me oleme selles osas varustatud üle keskmise, enamuse koolid ikka nii head varustust ei oma.

K9: Kõikides klassides küll siiski mitte veel, aga suund on sinna poole, et varsti küll.

K6: Aga no saab kokkuleppida kui midagi on vaja. Üks projektor ongi ju see, mis käib klassides ringi. See oli väga tülikas niimoodi, kui ei olnud omast käest võtta, siis ei viitsinudki seda nii väga kasutada.

22. Aga kuivõrd suunate ise lapsi õppetööeesmärkidel mingeid meediume kasutama?

K6: Oleneb klassist, kuuendat klassi aina surume aga teist veel nii väga ei suru.

K7: Oleneb ka teemast.

K9: Esimest siiski niimoodi vähem, et annad näpunäiteid ja nii. Esimeses on minu arust oluline ikka kõigepealt suhelda inimesena inimesega, saada need a-d ja b-d selgeks. Et kõigepealt ikka lugemine ja numbrid ja raamatud. Ja küll ta siis jõuab.

23. Kuidas lapsed sellesse suhtuvad, et kui neile koju anda mingi ülesanne, et nad vaataksid mingit saadet või ise otsiksid midagi?

K6: Kui ülesandeks anda küll nad suhtuvad siis. Selles suhtes, et kui on ülesanne, siis teevad.

K5: Suuremad teevad hästi. Näiteks kuuenda klassi arvutitund on, siis annad neile teema kätte ja nad otsivad selle ise üles ja teevad guugeldades ja igasugu otsinguid kasutades.

K7: Rohkem huviga teevad ikka. Neile meeldibki nii ja osavad on selles.

K5: Referaate teevad ka rohkem nii, kui raamatute järgi. Aga seal on see oht, et tuleb õpetada, et on autorikaitse ja, et viited tuleb panna, et lihtsalt ei copy ja paste`i.

K6: Aga väikestele ma üldjuhul pole öelnud, et tee midagi arvutist või otsi sealt.

K9: Ma ka mitte, aga mina olen suunanud vaatama teatud saateid ja siis oleme järgmine päev vestelnud ja ma pean ütlema, et nad on väga kohusetundlikud. Ka vanemad, kui laps ka päevikust ei märka, unustab ära, siis nad ekoolist ikkagi jälgivad. Ma panen mitu päeva ette selle sinna ja siis on meil päris huvitav vestelda. Aga need on ainult teatud saated, mis silma hakkavad.

24. Aga on Teil äkki endal veel midagi lisada selle teema kohta?

K5: Mina ütleks seda, et Eestis on ikka väga vähe kaitstud lapsed selle eest, et nad ei pääseks igale poole kuhu juhtub ja on liiale mindud selle arvuti kasutamisega.

K6: See on üks asi ja teine asi on see, et on palju halbu, kes kasutavad, lähevad sisse teiste kontodele kuskilt pidi. Et see on hästi halb.

K7: Eks seda peab kodus hästi palju rääkima, et kõik need, mis on paroolidega, et neid ei jagaks. Ja ma tean, et kas või need Miksikese paroolid, no seal ei saa midagi kurja teha aga kui ma alguses neid jagasin, siis nad ka nagu ei mõistnud, et miks ma ei või anda sõbrale.

K6: See on ikka isiklik asi.

K7: Aga siis nad ise ikka tahtsid teada, et mis su parool on. Et eks see oli põnev teada. Aga siis pidi palju rääkima, et nii see ei käi. Eks see hakkab ikka kodust ka pihta.

K5: Kodust saab alguse jah. Me peame ka ikka koguaeg rõhuma vanematele, et jälgige oma lapsi. Ma käisin seal koolitusel „Targalt Internetis” ja seal jäigi kõlama, et Eesti lapsed on kõige rohkem ohustatud interneti poolt, et need olid mingi uuringu tulemused. Jäi meelde ka see, et kuigi meie oleme need suured netikasutajad, siis norrakad kasutavad veel rohkem, aga meie lapsed on siiski rohkem ohustatud.

K6: See on sellest, et me ei ole neid turvanud piisavalt. Me ei ole hoiatanud neid piisavalt palju ja vanemad on ka vähe selgitanud, et mis ohud seal on.

K9: See sõltub ikka küllaltki palju ka sellest kui palju aega vanematel üldse laste jaoks on ja kuna meil on niisugune ühiskond, kus vanematel ei ole eriti aega lapse jaoks siis...

K5: Internet on lapsehoidja.

K9: Jah, ja seal on laps rahulikult ja omaette. Aga kõik see negatiivne, mis sealt tükiti tuleb, see kipub lämmatama selle positiivsuse lapses.

K6: Ja eks nad vaatavad seal igasugu asju. Ja kui sa juhtub tulema, siis see käib sealt ristikesest nii kähku kinni, muidugi pärast saab ajaloost vaadata aga nad on nii nutikad, et taipavad sealt ajaloost ka ära kustutada need kohad.

Kõik nõustuvad.